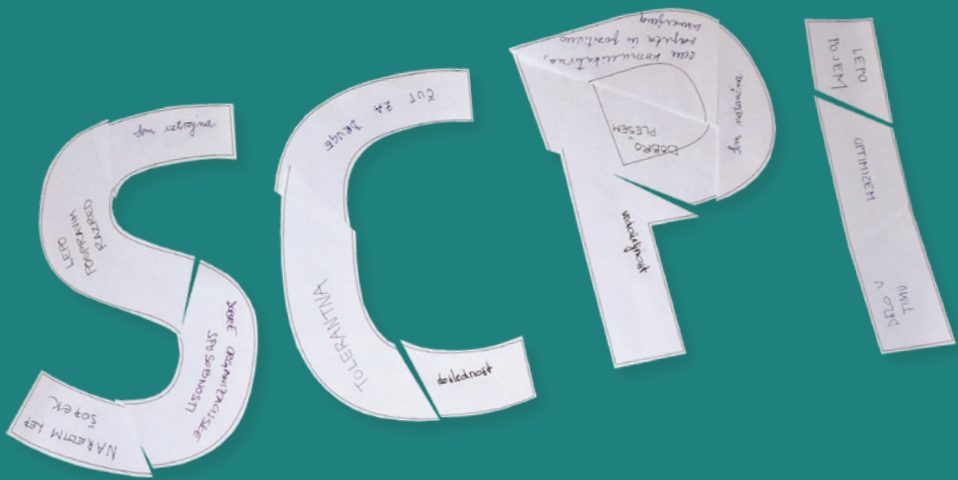

STROKOVNI CENTER ZA PODPORO INKLUZIJJI

Poročilo o projektu

Irena Prašnikar (ured.)

Zbornik *Strokovni center za podporo inkluziji*, poročilo o projektu je nastal v okviru operacije »Mreža strokovnih institucij za podporo otrokom s posebnimi potrebami in njihovim družinam«, ki jo sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada v okviru Operativnega programa za izvajanje evropske kohezijske politike v obdobju 2014–2020.

Pilotni projekt Strokovni center za podporo inkluziji (SCPI) je regijski strokovni center za Zahodno Slovenijo in ga izvajamo tri osnovne šole s prilagojenim programom: Osnovna šola Jela Janežiča iz Škofje Loke kot poslovodeča šola in Osnovna šola Antona Janše Radovljica ter Osnovna šola Poldeta Stražišarja Jesenice kot partnerski šoli.

Pilotni projekt se je izvajal v obdobju od aprila 2017 do septembra 2020 z namenom pripraviti podlago za sistemsko ureditev strokovnih centrov za celostno podporo otrokom s posebnimi potrebami, njihovim družinam in vsem, ki delajo z njimi.

Strokovni center za podporo inkluziji

Poročilo o projektu

Osnovna šola Jela Janežiča, 2021

© Vse pravice pridržane

Avtorji, kot si sledijo prispevki: Irena Prašnikar, Marjeta Šmid, Matej Rovšek, Irena Marinkovič, Darija Zupan, Anja Kožuh, Tonka Klemenčič, Ada Šturm, Aleksandra Valančič, Saša Jalen, Martina Golc, Mojca Nučič, Damjan Kojzek.

Fotografije: Irena Prašnikar, Saša Jalen, Tonka Klemenčič, Mojca Klug, Irena Marinkovič, Mojca Nučič, Martina Golc, Januša Marolt, Suzana Špendal, Mateja Šporn Valenčič, Stanka Torkar.

Urednica zbornika: Irena Prašnikar

Jezikovni pregled: podjetje Esnet, Špela Vidic s. p.

Oblikovanje in prelom: Žiga Valetič, Grafični atelje Zenit

Založnik: Osnovna šola Jela Janežiča

Za založnika: Marjeta Šmid

Elektronska izdaja.

Spletna naslova:

- https://jela2.splet.arnes.si/files/2021/11/Strokovni-center-za-podporo-inkluziji_porocilo-o-projektu_2021.pdf
- https://scpi.splet.arnes.si/files/2021/11/Strokovni-center-za-podporo-inkluziji_porocilo-o-projektu_2021.pdf

Škofja Loka, 2021

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili
v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
COBISS.SI-ID 83400963
ISBN 978-961-95488-1-3 (PDF)

Vsebina

<i>Irena Prašnikar</i> Strokovni center za podporo inkluziji, Poročilo o projektu za obdobje od aprila 2017 do septembra 2020	7
<i>Marjeta Šmid, Irena Prašnikar</i> Predlog sistemske ureditve strokovnega centra	35
<i>Matej Rovšek</i> Evalvacijsko poročilo pilotnega projekta »Mreža strokovnih institucij za podporo otrokom s posebnimi potrebami in njihovim družinam«, Pilotni projekt Strokovni center za podporo inkluziji	45
<i>Marjeta Šmid</i> Zakaj osnovne šole s prilagojenim programom potrebujejo strokovni center	59
<i>Irena Prašnikar</i> Oblikovanje inkluzivnega okolja v vzgojno-izobraževalnem zavodu na podlagi praktičnih izkušenj v projektu SCPI	69
<i>Irena Marinkovič</i> Področje zgodnje obravnave otrok s posebnimi potrebami	77
<i>Darija Zupan</i> Globalna ocena otrokovega funkcioniranja v predšolskem obdobju, »Škatle za globalno oceno otrokovega funkcioniranja v predšolskem obdobju«	83
<i>Anja Kožuh</i> Terapevtska obravnava na področju senzorne integracije	91

.....	<i>Tonka Klemenčič</i> Ali se moj otrok razvija po pričakovanjih?	103
.....	<i>Marjeta Šmid, Irena Prašnikar</i> Delo z učenci, ki ne zmorejo funkcionirati v razredu	107
.....	<i>Ada Šturm</i> Mesečno spremljanje učenca	113
.....	<i>Aleksandra Valančič</i> Multidisciplinarni pristop pri delu z otroki s posebnimi potrebami, katerih materni jezik ni slovenščina, na zgornjem Gorenjskem	121
.....	<i>Saša Jalen</i> Model karierne orientacije za učence z lažjo motnjo v duševnem razvoju	143
.....	<i>Martina Golc</i> Od adventne stojnice do ekskurzije, Primer dobre prakse	159
.....	<i>Mojca Nučič</i> Boljši sejem in kavarna pri Poldetu, Primer dobre prakse	169
.....	<i>Damjan Kojzek</i> Tudi v posebnem programu imam možnosti za »kariero«	179

Strokovni center za podporo inkluziji

Poročilo o projektu za obdobje od aprila 2017 do septembra 2020

*Irena Prašnikar, univ. dipl. soc. kult. in ped.,
koordinatorica projekta, Osnovna šola Jela Janežiča*

*Avtorice fotografij: Irena Prašnikar, Saša Jalen, Mojca Nučič,
Irena Marinkovič, Mojca Klug, Stanka Torkar*

1. PREDSTAVITEV PROJEKTA

Pilotni projekt Strokovni center za podporo inkluziji (v nadaljevanju SCPI) je del operacije *Mreža strokovnih institucij za podporo otrokom s posebnimi potrebami in njihovim družinam*, ki jo je z javnim razpisom vzpostavilo Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.

Naša osnovna ciljna skupina so otroci in mladi z motnjo v duševnem razvoju, v sodelovanju z drugimi (strokovnimi centri) pa obravnavamo tudi ostale skupine oseb s posebnimi potrebami.

Delujemo na področju gorenjske, goriške in obalno-kraške regije v okviru konzorcija treh osnovnih šol s prilagojenim programom, ki vzgajamo in izobražujemo otroke s posebnimi potrebami:

- Osnovna šola Jela Janežiča iz Škofje Loke – <https://os-jela-janezica.si/>,
- Osnovna šola Poldeta Stražišarja Jesenice – <https://www.poldestrazisar.si/>,
- Osnovna šola Antona Janše Radovljica – <https://www.os-antonajanse.si/>.

1.1. OZADJE PROJEKTA

V okviru projekta se v Sloveniji vzpostavlja 10 strokovnih centrov, ki delujejo kot povezovalne institucije med družinami z otroki s posebnimi potrebami, zdravstvom, vzgojno-izobraževalnimi in socialnimi ustanovami.

Tabela 1: Seznam pilotno vzpostavljenih strokovnih centrov in njihovo področje delovanja.

Št.	Ime	REGIJA/SKUPINA OTROK
1	OŠ Gustava Šiliha Maribor	podravska regija
2	Center Janeza Levca Ljubljana	osrednjeslovenska regija
3	OŠ Milke Šobar Nataše Črnomelj	notranjsko-kraška, JV Slovenija in spodnjeposavska regija
4	OŠ Jela Janežiča Škofja Loka	gorenjska, goriška, obalno-kraška regija
5	OŠ Glazija Celje	koroška, savinjska in zasavska regija
6	OŠ IV Murska Sobota	pomurska regija
7	Center za sluh in govor Maribor	otroci z avtističnimi motnjami
8	CIRIUS Kamnik	gibalno ovirani otroci
9	IRIS Ljubljana	slepi in slabovidni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja
10	Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana	gluhi in naglušni otroci, govorno-jezikovne motnje

1.2. NAMEN in PODROČJA DELOVANJA

Namen pilotnega projekta SCPI je analizirati stanje in vzpostaviti mrežo sodelovanj med osebami s posebnimi potrebami in njihovimi družinami ter vzgojno-izobraževalnimi institucijami in posamezniki oziroma institucijami, ki se srečujejo z osebami s posebnimi potrebami.

Namen strokovnih centrov je podpora inkluziji, razvijanje kakovostnega koncepta prepoznavanja, diagnosticiranja in oblik pomoči na področju posebnih potreb. Prav tako razvijamo pripomočke in učna gradiva ter prilagoditve orodij ali okolja, nudimo podporo pri delovanju razvojnih timov strokovnjakov, razvijamo koncept dela z otroki tujci, ki imajo posebne potrebe ter prispevamo k razvoju stroke (razvijanje modelov dela z OPP, izobraževanja in

delavnice, razvoj lastnega znanja strokovnih delavcev, sledenje razvoju stroke doma in v tujini ter apliciranje novejših pristopov).

S svojim delovanjem dopolnjujemo oblike pomoči, ki so ključne za otrokov optimalen razvoj in socialno vključenost. Naše delo je usmerjeno v celovito podporo otrokom, staršem, družinam in strokovnim delavcem vrtcev in šol na področju prepoznavanja, diagnostike in nadaljnjih oblik pomoči. Podpora poteka v obliki predavanj, delavnic, srečanj in individualnih svetovanj.

Namen:

- nuditi celostno podporo (pomoč) OPP in njihovim družinam ter vsem (strokovnim delavcem), ki pridejo v stik z OPP,
- iskati nove (inovativne) modele dela z OPP, jih izpeljati in preizkusiti v praksi,
- analizirati stanje in potrebe na področju OPP ter
- predlagati sistemske rešitve.

Namen je tudi širiti zavest, da so osebe s posebnimi potrebami med nami, ozavestiti in izobraziti okolje o OPP, pomembnosti zgodnjega prepoznavanja, možnosti obravnav in pristopih ter delu.

SHEMA STROKOVNEGA CENTRA GLEDE NA NALOGE IN PODROČJA DELA

STROKOVNI CENTER		
Javno veljavni programi	Prepoznavanje in diagnostika, usmerjanje	Izobraževanje strokovnih delavcev, staršev; prepoznavanje in diagnostika; presejalni programi, usmerjanje.
OŠ PP NIS PP UŽD DSP EIS ISP	Svetovanje in podpora	OPP in družina, vrstniki, strokovni delavci, vodstveni delavci, druge inštitucije.
	Didaktični pripomočki	Izdelava, nabava, prilagoditve gradiv, knjižnica, izposoja, servisiranje.
	Razvoj strokovnega dela	Razvoj instrumentov, pristopov, strategij, sodelovanje z univerzo, izmenjave, izobraževanje strokovnih delavcev
	Izvajanje drugih storitev	Terapije in delavnice, tržne dejavnosti, povezovanje z drugimi projekti, institucijami.
Zgodnja obravnava	Pomoč vrtcem in večinskim OŠ	Prehod med ravni izobraž. in na trg dela
<i>Zakon o celostni zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami, člani tima za zgodnjo obravnavo</i>	<i>Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, sodelovanje z drugimi SC</i>	<i>Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, pozornost pri prešolanju Zakon o socialnem vključevanju invalidov, sodelovanje s centri za poklicno usmerjanje</i>

STORITVE IN DEJAVNOSTI STROKOVNEGA CENTRA

Tabela 2: Storitve in dejavnosti strokovnega centra.

	Zgodnja obravnava	Pomoč večinskim šolam	Prehod med ravnmi izobraževanja in na trg dela
Prepoznavanje in diagnostika, usmerjanje	- usposabljanja za strokovne delavce (opolnomočenje pri prepoznavanju)		
	- »presejalni pedagoški programi« – prepoznavanje rizičnih otrok		
	- član tima za zgodnjo obravnavo	- diagnostika in celostna ocena funkcioniranja (specialno rehabilitacijska (SRP), logopedska, psihološka)	
	- sodelovanje pri postopkih usmerjanja, strokovno mnenje		
Svetovanje in podpora, spremljanje, preverjanje uspešnosti ukrepov	- podpora pri oblikovanju inkluzivnega okolja doma, v vrtcu, šoli, na delovnem mestu		
	- svetovanje in »vodenje primera« glede na individualne potrebe		
	- individualne obravnave – individualna in skupinska pomoč (ISP), dodatna strokovna pomoč (DSP)		
	- individualna svetovanja		
	- izobraževanja, usposabljanja, delavnice za OPP, starše, vrstnike, strokovne delavce		
	- spremljanje in analiza ukrepov		
Didaktični pripomočki	- katalog učil, izposoja in usposabljanje za uporabo		
	- avtorski pripomočki		
	- prilagojeni materiali, oprema		
	- prilagajanje prostora in okolja		
	- priprava prilagoditev za inkluzivno okolje doma, v vrtcu, šoli, na delovnem mestu		

	Zgodnja obravnava	Pomoč večinskim šolam	Prehod med ravnmi izobraževanja in na trg dela
Razvoj strokovnega dela	<ul style="list-style-type: none"> - pridobivanje licenc - izobraževanje zaposlenih - sodelovanje s fakulteto - primeri iz tujine - sodelovanje med strokovnimi centri v Sloveniji - povezovanje z drugimi projekti in institucijami - razvoj in apliciranje uspešnih praks in modelov pristopov 		
Izvajanje drugih storitev	<ul style="list-style-type: none"> - razvoj strategij, modelov in njihova uporaba v praksi (zaposlovanje, škatla za globalno oceno otrokovega funkcioniranja, mesečno spremljanje učenca, spremljanje uspešnosti ukrepov, prehajanje ...) - senzorna in taktilna integracija, integracija refleksov - delovna terapija - terapevtski par (s psom) - delo po montessori pedagogiki - delo po metodi Bal-A-Vis-X - delo po programu Play Attention za večanje pozornosti in koncentracije - terapevtsko svetovanje za posameznika in družino po metodi družinske sistemske terapije in geštalt izkustvene družinske terapije 		

1.3. NAČRTOVANJE IN EVALVACIJA PROJEKTA

Pilotni projekt Strokovni center za podporo (SCPI) inkluziji smo začeli vzpostavljati aprila 2017 z idejno zasnovo in pripravo predstavitev projekta.

1. Pripravili smo akcijski načrt projekta in evalvacijo z evalvacijskimi vprašalniki ter intervjujem za sprotno evalvacijo delovanja projekta.
2. Vsak strokovni delavec je pripravil osebni akcijski načrt. Za vsako tekoče šolsko leto strokovni sodelavec pripravi osebni načrt dela, ki ga ob polletjih evalviramo in po potrebi popravimo.

3. Pripravili smo spletno stran projekta <http://scpi.si/>, ki jo sproti dopolnjujemo.

www.scpi.si

4. Za analizo potreb na področju otrok s posebnimi potrebami smo pripravili tudi vprašalnik za vodstva vrtcev in šol, strokovne delavce ter starše.
5. Pripravili smo tudi evalvacijski vprašalnik po izvedenem predavanju oziroma delavnici.
6. Ker smo v konzorciju tri partnerske osnovne šole s prilagojenim programom in delujemo na obsežnem regijskem območju Zahodne Slovenije, smo najprej določili skupen znak oziroma logotip.

7. Določili smo področja delovanja in šolo, ki je vodilna na tem področju, vendar to ne pomeni, da vsaka šola ne deluje na ostalih področjih delovanja strokovnega centra. Strokovni delavci iz partnerskih šol se na posameznem področju povezujejo in sodelujejo, delo koordinatorice projekta pa je med drugim tudi povezovanje sodelavcev in njihovega dela.
8. Pripravili smo lastne predloge dokumentov (nekateri na osnovi vzorcev MIZŠ):
 - pogodba in aneks o zaposlitvi,
 - sistemizacija delovnega mesta koordinator in strokovni sodelavec,
 - podjemna pogodba,
 - predloga za dopise,
 - dogovor s sodelujočo šolo oziroma vrtcem,
 - soglasje staršev,
 - potrdilo o udeležbi na izobraževanju,
 - potrdilo o izvedbi predavanja;
 - časovnica,
 - izjava o namenskosti rabe opreme,
 - dokument za evalvacijo lastnega dela strokovnega sodelavca, imenovan »Dejavnosti strokovnega sodelavca«,
 - predloge za zbiranje kazalnikov,
 - PowerPoint predloga (za predavanja).

9. Projekt evalviramo ob koncu koledarskega leta in ob koncu šolskega leta. Na skupnih sestankih vseh treh partnerskih šol pregledujemo že realizirano in načrtujemo za naprej.
10. V evalvacijo projekta je vključen zunanji evalvator dr. Matej Rovšek.
11. Pri evalvaciji je bil upoštevan tudi dokument *Metodologija in dokazila spremljanja kazalnikov za javni razpis »Mreža strokovnih institucij za podporo otrokom s posebnimi potrebami in njihovim družinam«*, ki jo je MIZŠ potrdil in sprejel 13. 11. 2019.
12. Avgusta 2020 smo pripravili zaključno evalvacijo, katere končni izdelek je to poročilo.

1.4. ZAPOSLENI IN REALIZACIJA UR

Strokovni sodelavci projekta izhajajo iz različnih strokovnih profilov (speci- alno rehabilitacijski pedagog, profesor defektologije, psiholog, socialni peda- gog, pedagog, montessori pedagog, sociolog, zgodovinar in delovni terapevt) ter imajo različne delovne izkušnje s področja vzgoje in izobraževanja.

Tabela 3: Zaposleni v projektu SCPI.

ZAPOSLENI
OŠ Jela Janežiča iz Škofje Loke
Irena Prašnikar, univ. dipl. soc. kult. in ped.
Mojca Klug, prof. def.
Ada Šturm, univ. dipl. soc. ped., edukantka geštalt terapije
Tonka Klemenčič, prof. def.
Anja Kožuh, prof. spec. in reh. ped.
Jana Humar Brelih, prof. def.
Damjan Kojzek, prof. def.
Marija Marenk, prof. def., mediator
OŠ Poldeta Stražišarja Jesenice
Darija Zupan, prof. def.
Irena Marinkovič, dipl. del. ter.
Zorica Kos, učiteljica razrednega pouka, prof. soc. ped.
Mojca Nučič, univ. dipl. soc.

OŠ Antona Janše Radovljica
Januša Marolt, študentka spec. in reh. ped.
Saša Jalen, univ. dipl. soc. kult. in ped., montessori ped.
Martina Golc, prof. zgod. in soc.
Eva Jekovec Prešeren, prof. def.
Mateja Stošicki, prof. def.
Sara Stenovec, mag. psih.

Zaposlitvena struktura: Irena Prašnikar je bila zaposlena kot koordinatorka projekta, ostali kot strokovni sodelavci. Za omenjeni delovni mesti smo v začetku aprila 2017 pripravili sistemizacijo delovnega mesta, ki jo je sprejela vsaka partnerska osnovna šola zase.

V projektu so sodelovale tudi vodja projekta, ravnateljica OŠ Jela Janežič, mag. Marjeta Šmid, in ravnateljici partnerskih šol, OŠ Poldeta Stražišarja Jesenice, ga. Aleksandra Valančič, ravnateljica OŠ Antona Janše Radovljica, ga. Jelena Horvat, ter računovodkinje partnerskih šol, Barbara Mihalj/Brigita Šifrer, Andreja Kalan in Vlasta Potočnik/Marjana Mrak.

Obseg dela oziroma delež zaposlitve strokovnih delavcev se zaradi neenaomerne razporeditve finančnih sredstev (glede na pogoje, določene s Pogodbo o sofinanciranju projekta) po letih spreminja (v letu 2017 je bil zelo visok, kasneje občutno nižji). Do sprememb v načrtovanem obsegu dela je prišlo zaradi nove finančne sheme, ki nam jo je Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport marca 2017 predložilo kot pogoj za podpis Pogodbe o sofinanciranju izvedbe operacije št. C3330-17-319007.

Tako deleža zaposlitve posameznega strokovnega delavca ne moremo vezati na celotno trajanje projekta, temveč se ob polletju spreminja, kar pomeni veliko fleksibilnosti in sprotne prilagajanja, tako vodstva šol kot strokovnih delavcev. Septembra 2018 nam je uspelo pogodbo oziroma aneks o zaposlitvi vezati na šolsko leto, saj je tako organizacijsko najlažje.

Strokovni sodelavci projekta so bili od septembra do decembra 2017 zaposleni v precej večjem obsegu, kot smo načrtovali ob prijavi na projekt. Z januarjem 2018 pa smo morali občutno zmanjšati delež zaposlitev, koordinatorka je bila zaposlena za poln delovni čas (100 %), ostali strokovni delavci za krajši delovni čas (14 strokovnih delavcev, zaposlenih v skupnem deležu 180 %). Zaposlitev v tem deležu smo vezali do izteka šolskega leta, zato je s septembrom 2018 prišlo do novih prerazporeditev deleža zaposlitev (glede na to,

koliko finančnih sredstev nam je za leto 2018 še ostalo). Tako se je zmanjšalo število zaposlenih na projektu, do avgusta 2019 je bilo zaposlenih 12 strokovnih delavcev v skupnem deležu 230 % zaposlitve. V šolskem letu 2019/20 so bile zaposlene le še 4 strokovne delavke, v skupnem deležu 145 % zaposlitve.

Skozi leta sta se število zaposlenih strokovnih sodelavcev projekta (od 17 zaposlenih leta 2017 do 4 v letu 2020) in skupni delež zaposlitve (od skupnega deleža zaposlitve 620 % leta 2017 do 145 % v letu 2020) zmanjševala, kar pa ne pomeni, da prvotno zaposleni niso več sodelovali v dejavnostih. Še vedno so delno nudili svoje storitve (zlasti izvajali predavanja in delavnice), vendar so bili financirani iz sredstev pavšala projekta in njihovih ur dela nismo beležili v realizaciji.

V letu 2017 so strokovni sodelavci realizirali skupaj 4.869 ur dela na projektu, leta 2018 4.565 ur, leta 2019 skupaj 3.799 ur, leta 2020 pa 1.645 ur dela na projektu. V celotnem obdobju trajanja projekta je bilo realiziranih 14.878 ur.

Tabela 4: Realizirano število ur po letih.

Leto	Realizirano št. ur
od aprila 2017	4.869 ur
2018	4.565 ur
2019	3.799 ur
do avgusta 2020	1.645 ur
april 2017–avgust 2020	14.878 ur

1.5. REALIZIRANE AKTIVNOSTI

Na začetku projekta smo poleg organizacijskih priprav, predstavitve projekta preko predavanj, spletne strani in zloženek še naprej pripravljali in vodili potrebno dokumentacijo ter predvsem realizirali v akcijskem načrtu zastavljene cilje projekta, zlasti opazovanja, hospitiranja, (individualne) obravnave, svetovanja, delavnice, predavanja za OPP, njihove družine in strokovne delavce.

Ob polletju, koncu koledarskega ali koncu šolskega leta je vsak strokovni sodelavec pripravil vsebinski zapis realiziranih dejavnosti preteklega obdobja in ob evalvaciji narejenega načrtoval za naprej.

1.3.1. SVETOVALNICA IN E-SVETOVALNICA

V vsaki partnerski osnovni šoli smo vzpostavili t. i. svetovalnico (fizični prostor) za svetovanja OPP, družinam in strokovnim delavcem. Svetovanja po potrebi izvajamo tudi v sodelujočih vrtcih in šolah (vrtci in šole, s katerimi ima projekt SCPI sklenjene dogovore o sodelovanju). Svetovanja potekajo tudi preko sodobne elektronske tehnologije, zlasti telefonsko in po elektronski pošti. Na spletni strani projekta SCPI smo vzpostavili e-Svetovalnico, ki pa, žal, ni zaživela v takem obsegu, kot smo pričakovali.

*Slika 1:
Upodobitev
zapisa SCPI na
enem izmed prvih
delovnih srečanj
strokovnih
sodelavcev OŠ
Antona Janše
Radovljica.*

1.5.2. ZA OTROKE IN MLADOSTNIKE S POSEBNIMI POTREBAMI IN NJIHOVO DRUŽINO

Na področju dela z otroki in mladostniki s posebnimi potrebami in njihovimi družinami (starši, sorojenci in širšim sorodstvom) smo se usmerili v:

- Prepoznavanje in diagnostiko primanjkljajev, ovir oziroma motenj.
- Individualno delo z otroki in mladostniki s posebnimi potrebami, na primer: specialno-rehabilitacijska obravnava, učna pomoč, pomoč na področju branja in pisanja, razgovori in svetovanja s področja čustvovanja, vedenja in odnosov, taktalna in senzorna integracija, delovna terapija, delo po metodi montessori pedagogike, delo po metodi Bal-A-Vis-X, terapije s psi, delo po programu Play Attention.
- Skupinske delavnice, seminarje, predavanja (delavnice v vrtčevskih skupinah in razredu, skupne delavnice osnovne šole s prilagojenim programom in vrtčevskih skupin, delavnice v razredu, v času oddelka

Slika 2:
Delo po metodi
montessori
pedagogike.

Slika 3:
Delo po programu
Play Attention.

podaljšane bivanja in razrednih ur), delavnice na temo ustvarjanja, terapije s psi, delavnice za razvijanje grafomotorike, senzorne in taktilne integracije, branja (diskalkulije) odnosov, čustvovanja, spoznavanja in sprejemanja drugačnosti, delavnice v okviru modela »Od adventne stojnice do ekskurzije«, delavnice v okviru projekta »Končni izlet«.

- Oporo in podporo otrokovi oziroma mladostnikovi družini (razgovori, pogovori, svetovanje).

Slika 4:
Delavnica senzorne
integracije.

Slika 5:
Kavarna pri Poldetu v
okviru poklicne kariere.

- Pomoč pri postopkih usmerjanja oziroma vključevanja v primerno obliko obravnave, sodelovanje s šolskimi in vrtčevskimi svetovalnimi službami, z zdravstvenim domom, komisijo za usmerjanje, organizacijo za poklicno usmerjanje.

- Svetovanje in usmerjanje v možne oblike pomoči izven vrtca oziroma šole.
- Celostno svetovanje družini učencev tujcev, s pomočjo prevajalke (zlasti OŠ Poldeta Stražišarja Jesenice). Zaradi kadrovske spremembe se je večina tega dela prenesla na redno delo (šolske svetovalne službe) in se delo povezuje ter dopolnjuje.
- Svetovanje in podporo pri nadaljnjem izobraževanju oziroma iskanju dela po zaključku OŠ s prilagojenim programom. V sklopu tega so nastali: oblikovanje osebnih življenjskih načrtov za vključitev v delovne procese, organizacija in mentorstvo praktičnega usposabljanja, mapa »Vse o meni«, priprava kataloga delovnih sredin, redno sodelovanje in usmerjanje OPP v CenterKontura.

1.5.3. ZA STROKOVNE DELAVCE IN DRUGE, KI SE SREČUJEJO Z OPP

Pri analizi stanja na področju posebnih potreb se je izpostavil pomen strokovnih delavcev, ki se srečujejo z OPP, njihove osveščenosti in izobraženosti na področju posebnih potreb ter njihove strokovne samozavesti. Tako smo se usmerili v izobraževanje strokovnih delavcev in širjenje ideje inkluzije ter pomena (zgodnjega) prepoznavanja otrok s posebnimi potrebami in pravilne obravnave teh.

Največjo ciljno skupino dosežemo s predavanji in delavnicami, ki smo jih organizirali za različne strokovne delavce, zlasti iz vrtcev in osnovnih šol. Izpeljanih je bilo tudi veliko (individualnih) svetovanj strokovnim delavcem.

Sodelujemo z vrtci in šolami, s katerimi imamo podpisane dogovore o sodelovanju, to je 25 sodelujočih institucij. V začetku projekta smo na vrtce in šole pošiljali predstavitve projekta, vodstvo seznanjali po telefonu in preko osebnih povezav, kasneje so nas kontaktirali sami. Na začetku je bilo v projektu zaposlenih več sodelavcev, ki so nudili predavanja in delavnice, kasneje so s projektom sodelovali kot zunanji sodelavci (plačilo za izvedbo predavanja se izvede kot delovna uspešnost in izplača iz pavšala projekta).

Strokovnim delavcem vrtcev, šol in drugih institucij, ki se srečujejo z OPP, nudimo:

- Predavanja in delavnice odprtega tipa, kamor se prijavlja zainteresirana strokovna javnost. Pomen tovrstnih predavanj je tudi povezovanje strokovnih delavcev iz različnih institucij.
- Predavanja in delavnice za kolektiv, manjšo skupino (aktiv).

*Slika 6:
Predavanja
za strokovne
delavce vrtcev
in šol.*

*Slika 7:
Delavnice za
strokovne
delavce vrtcev
in šol.*

*Slika 8:
Delavnice
za otroke
vrtcev in šol.*

- Predavanja o branju za starše in strokovne delavce, predavanja o diskalkuliji, avtizmu, posebnih potrebah na splošno, osebah z motnjo v duševnem razvoju, učni in moralni opori otroku doma in v šoli.
- Hospitiranje v skupini oziroma razredu in svetovanje o prilagoditvah pouka, delu s konkretnim učencem oziroma skupino.
- Izvedbo delavnic v skupini oziroma razredu.
- Od vrtca do vrtca – izvajanje delavnic za vrtčevske skupine in izobraževanje za strokovne delavke.
- Svetovanje v primeru razredništva, skupinski dinamiki, vključitvi OPP v razred.
- Svetovanje v individualnem primeru otroka.
- Svetovanje trenerjem in izvajalcem prostočasnih aktivnosti v individualnem primeru otroka.

1.5.4. PRIPOMOČKI, GRADIVA IN PRILAGODITVE

Na področju (didaktičnih) pripomočkov, gradiv, opreme in prilagoditev pripravljamo in razvijamo:

- Vodenje registra, kataloga pripomočkov in gradiv – v vsaki partnerski šoli je nastal katalog učil in pripomočkov, ki si jih je možno izposoditi. Katalog učil smo objavili tudi na spletni strani projekta.
- Pripravo »kovčka« za mobilno službo – »kovček« je v okviru izposoje učil in pripomočkov ter ga sproti po potrebi napolnijo. Poteka v vseh šolah konzorcija.
- Pripravo prenosnih in tabličnih računalnikov za delo mobilne službe in za delo po programu Play Attention.
- Nastajanje t. i. knjižnice pripomočkov in gradiv (glede na prostorske zmožnosti posamezne šole – v OŠ Poldeta Stražišarja je tovrstna knjižnica že nastala, druge ne).
- Izdelavo avtorskih pripomočkov – zlasti OŠ Jela Janežiča in OŠ Poldeta Stražišarja Jesenice.
- Predstavitve in usposabljanja za uporabo pripomočkov, v obliki predavanj ali individualno ob posamezni izposoji.
- Izposoje pripomočkov. Izposoje trenutno potekajo predvsem med strokovnimi delavci partnerskih šol.
- Svetovanje pri prilagajanju gradiv. To opravljajo zlasti strokovne sodelavke projekta, ki izvajajo tudi dodatno strokovno pomoč v vrtcih in šolah.

- Sodelujemo pri organizacijskih prilagoditvah (okolja in prostora) ob posameznih primerih.

Slika 10: Prilagojen pripomoček za lupljenje.

Slika 11: Predstavitve avtorskih pripomočkov.

INV. ŠT.	IME ARTIKLA	SLIKOVNI PRIKAZ	OPIS IN NAMEN UPORABE	PODROČJE, KI GA RAZVIJAMO
SCPI-U-01	Pozorko		Vsebuje 100 kartončkov z vajami za spodbujanje vidne in slušne pozornosti. Priporoča se otrokom od 7 leta starosti. Vaje se lahko izvajajo individualno ali v skupini.	Pozornost in koncentracija
SCPI-U-02	Majave nogice (Ječnik)		Komplet vsebuje pet parov plastičnih stopal z različno velikimi gumijastimi čepki, ki so pritrjeni na spodnjo stran stopal. Le-ta so zaradi čepkov nestabilna. Čepke na stopalih lahko razporedimo po svoje in na ta način prilagajamo zahtevnost vaje.	Ravnotežje Mišična napetost
SCPI-U-03	Ravnotežna deska z labirintom		Vsebuje ravnotežno desko ter dva nastavka z labirintom in žogicami. Razvija ravnotežje in motoriko, saj se žogica lahko premika po labirintu.	Motorika in pozornost

Slika 9: Predstavitve didaktičnih pripomočkov v katalogu učil.

1.5.5. NAČRTOVANJE POKLICNE POTI

V okviru projekta iščemo model načrtovanja poklicne poti, ki bi mladostnikom s posebnimi potrebami nudil celostno podporo pri izbiri prave smeri izobraževanja, primerne poklica in osvajanju potrebnih veščin za prihodnje delo ter nudil podporo tudi pri iskanju zaposlitve in uvajanju na delo.

Na začetku projekta smo si zastavili cilj formiranja kariernega centra, vendar smo med izvajanjem ugotovili, da ga ne moremo doseči, saj bi bilo potrebna vzpostavitev tima strokovnjakov, tudi s področja srednješolskega izobraževanja. Zaradi pomanjkanja interesa srednjih šol nam z njimi ni uspelo skleniti dogovorov o sodelovanju. Z njimi sodelujemo zlasti pri prehodu učencev naših šol iz osnovne šole v srednjo šolo, kasneje se stik izgubi. Nekateri naši nekdanji absolventi pa navežejo stik z nami, ko zaključijo šolo in imajo težave pri vključevanju na trg dela.

V okviru načrtovanja poklicne poti lahko pomagamo učencem obeh programov naših šol pri oblikovanju poklicnih interesov, jim preko delovne prakse in prostovoljnega dela omogočimo preizkušanje v različnih delih in delovnih okoljih.

Za mladostnike in prihodnje zaposlovalce smo realizirali in pripravili:

- Uvajanje v delo in zaposlitev pri zunanjih organizacijah za varovance programa Učenje za življenje in delo (UŽD). Vzpostavljamo primernih (prilagojenih) delovnih mest. Priprava modela »delovne prakse« kot prostovoljskega dela za učence posebnega programa.

**IDEJA IZVAJANJA „PRAKSE“ V POSEBNEM PROGRAMU VIS
ZA STAREJŠE OD 18 LET**

...V DESETIH KORAKIH

- 1. Korak**
Šola sprejme **Program prostovoljskega dela**, ki ga potrdi svet zavoda.
- 2. Korak**
Šola v **Letni delovni načrt šole** vpiše, da se bo del VIZ dela izvajal v sodelovanju z zunanjimi institucijami (partnerske organizacije) v obliki prostovoljskega dela. LDN šole potrdi svet zavoda.
- 3. Korak**
Učitelj, ki poučuje posameznega varovanca, v svoj **Letni program učitelja za področje DZT** vpiše kje, kaj, koliko, kdo, s kakšnim ciljem bo prostovoljno delal.

Slika 12: Delovna praksa pri zunanjih izvajalcih v desetih korakih.

- Usvajanje veščin in kompetenc za pripravljenost na trg dela v prihodnosti (delo po metodi montessori pedagogike).

*Slika 13:
Delo po metodi
montessori
pedagogike.*

- Celoletne dejavnosti po modelu »Od adventne stojnice do ekskurzije« (OŠ Antona Janše) in »Projekt Končni izlet« (OŠ Jela Janežiča), podjetniške delavnice (OŠ Poldeta Stražišarja) prispevajo k odločanju o poklicnih interesih in učenci preko njih pridobivajo veščine planiranja, načrtovanja, komuniciranja, podjetništva in lastne aktivne vključitve pri izvedbi.
- Izvajanje delavnic in srečanj med šolajočimi OPP, ki se še odločajo za poklic, in mladimi s poklicem ter prihodnjimi delodajalci.
- Obiske in delavnice v lokalnih podjetjih.
- Katalog lokalnih delovnih sredin za področje zgornje Gorenjske, ki ga sproti dopolnjujejo.
- Poklicno usmerjanje učencev iz nižjega izobrazbenega standarda (dodatne dejavnosti v okviru poklicnega usmerjanja).
- Testiranje poklicnih interesov.
- Priročnik za pisanje prošenj in življenjepisa – napisan po smernicah lahko berljivega besedila.
- V času projekta so nastale zloženke: Zaposlovanje oseb s posebnimi potrebami (informacije za delodajalce), Pravila vedenja na delovnem mestu, Lažji vstop na trg dela.

- Priprave kariernih načrtov za učence višje stopnje prilagojenega programa z nižjim izobrazbenim standardom. Oblikovanje osebnih življenjskih načrtov za vključitev v delovne procese, mapa »Vse o meni« je osnova za oblikovanje osebnih življenjskih načrtov.

VSE O MENI

To je mapa, v katero bom napisal nekaj stvari o sebi. Ta mapa mi bo pomagala pri prehodu v srednjo šolo in še naprej. V njej so poleg mojih lastnosti tudi opisi: kako se učim, kaj mi gre dobro, kje imam težave in kako jih rešujem. Sem bom zapisal svoje cilje. Zapisal bom tudi, kako jih bom dosegel in kaj bi rad počel v življenju.

Mapo bom skušal izpolnjevati sam, če bo potrebno, pa mi bodo pomagali in me usmerjali tudi drugi (npr. svetovalna delavka, učiteljica, starši, sošolci...).

Slika 14:
Mapa Vse o meni.

NAČRT ZA PREHOD V ODRASLOST

Osební podatki	
Ime in priimek:	
Datum rojstva:	
Naslov bivanja:	
Šola:	
Kratka predstavitev učenca	
Interesi, zanimanja	
Spravljemo se: Kaj učenca zanima? Kaj rad počne? Kako rad prežnja prosti čas? Kolaj je srečen?	
Možna področja	
Raziskujemo na različnih področjih: življenjske veščine, zdravje, fizične sposobnosti, socialna mreža, socialno vključevanje, čustveno blagostanje, kognitivne sposobnosti, komunikacija, prosti čas in drugo.	

Slika 15:
Stran iz mapa
Vse o meni.

- Povezovanje dejavnosti s projektom POGUM in Prehod mladih na trg dela, Zavod Jelša in CenterKontura.

1.6. DOSEGANJE KAZALNIKOV

Že pri prijavi projekta smo imeli težave pri določanju načrtovanih kazalnikov, ker nismo imeli enotne metodologije. Poenoteno metodologijo smo dobili z dokumentom *Metodologija in dokazila spremljanja kazalnikov za javni razpis »Mreža strokovnih institucij za podporo otrokom s posebnimi potrebami in njihovim družinam«*, ki ga je Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport potrdilo in sprejelo 13. 11. 2019. Na osnovi novih navodil smo za nazaj zbrali podatke za celotno obdobje delovanja projekta.

Obrazložitev odstopanj načrtovanih in realiziranih kazalnikov:

1. Pri načrtovanju smo predvidevali število kazalnikov na letni ravni in ne kumulativno, zato v poročilo prilagamo tudi podatek na letni ravni (besedilo v stolpcu, obarvano odebeljeno vijolično), kjer ne gre za občutno odstopanje od načrtovanega. Odstopanje je zlasti v letu 2017, ko je bilo realizirano več, saj smo bili zaposleni v večjem deležu kot načrtovano. V letu 2020 pa smo realizirali občutno manj predavanj, vključenih je bilo manj OPP in družin, zlasti zaradi dveh razlogov:
 - Zaradi epidemije COVID-19 je prišlo do občutnega zmanjšanja osebnih stikov in dejavnosti (manj individualnih obravnav, skupinskih delavnic, predavanj, odpadla je državna konferenca ...).
 - Zaradi finančne sheme (malo sredstev v letu 2020), ki ni bila predvidena ob prijavi, so bile zaposlene le 4 strokovne delavke. Tudi sicer je bilo delo bolj usmerjeno v marca načrtovano državno konferenco in zaključevanje projekta.
2. Do odstopanj je prišlo zaradi drugačne finančne sheme, ki jo je MIZŠ postavilo marca 2017. Naknadno je bil postavljen drugačen po letih neenakomeren finančni tok kot v času razpisa (ob oddaji prijave na razpis, ker smo podali tudi kazalnike) – začetek januarja 2017. Čeprav smo projekt začeli izvajati sredi aprila 2017, je bilo za to leto določenih veliko več sredstev kot kasneje, v letu 2020 pa je bilo sredstev zelo malo.
3. Tudi na kazalnik *Število zaposlenih strokovnih delavcev* vpliva drugačna finančna shema kot ob načrtovanju.

Tabela 5: Načrtovani in realizirani kazalniki po letih.

Kazalnik (naziv kazalnika)	načrt 2017	skupaj 1.4.–31.12. 2017	načrt 2018	skupaj le 2018	skupaj komul. 2018	načrt 2019	skupaj le 2019	skupaj komul. 2019	načrt 2020	skupaj le 2020	Načrt skupaj	skupaj komul. 2020
Št. vključenih otrok/ mladostn.	20	50	50	63	89	50	53	98	30	31	150	103
Št. vključenih družin	10	32	35	36	48	35	26	57	20	20	100	62
Št. zaposlenih strok. delavcev	18	17	18	15	18	18	12	18	18	4	18	18
Št. izobraževanj	12	29	55	41	70	55	26	96	30	7	152	103
Št. udeležencev na izobraževanjih	60	560	200	751	1311	200	521	1832	150	65	410	1897
Št. podpisanih dogovorov	10	22	10	23	23	10	25	25	10	25	40	25

4. Pri številu izobraževanj smo prvotno načrtovali in v kazalnike predvideli tudi delavnice za otroke s posebnimi potrebami in njihove vrstnike, vendar je bil kasneje (24. 9. 2019) na sestanku koordinatorjev na MIZŠ sprejet sklep, da tega ne upoštevamo. Zato v kazalnikih izobraževanj štejemo le izobraževanja za strokovne delavce, starše in druge zainteresirane.
5. Med izvedbo projekta (zlasti v letu 2018) se je izkazalo, da preko predavanj z delavnicami (in drugimi oblikami izobraževanj) za strokovne delavce in starše dosežemo največjo ciljno publiko in je učinek največji. Tako smo se usmerili v manjše število izobraževanj, vendar smo zajeli več udeležencev. Zato je kazalnik *Število izobraževanj* nižji od predvidenega, kazalnik *Število udeležencev na izobraževanjih* pa občutno višji.
6. Realizirani kazalnik *Število podpisanih dogovorov* je višji zlasti na račun izvedbe predavanj v kolektivih vrtcev in osnovnih šol. Ker nismo vključeni v projekt PO-MOČ, ki je prvenstveno usmerjen v izobraževanje strokovnih delavcev, in ker se je v naši regiji izkazala velika potreba po izobraževanjih na področju dela z OPP, smo tovrstna izobraževanja za zavode izvajali preko tega projekta.
7. Pri številu vključenih otrok in mladostnikov ne upoštevamo tistih, s katerimi zaradi različnih vzrokov nismo sklenili soglasja o sodelovanju. Izvedenih pa je bilo tudi veliko svetovanj brez soglasja, saj delo z OPP potrebuje takojšen odziv. Včasih OPP ali družina potrebuje le enkratno svetovanje oziroma usmeritev in bi s podpisovanjem dogovora v naš odnos vnesli le nepotreben formalizem.

2. RAZMISLEKI

V letu 2017 smo veliko pozornosti posvetili vzpostavitvi projekta, saj je za vse tri partnerske šole tovrsten pilotni projekt novost.

Zaradi nedorečenosti in pogostih menjav skrbnikov na Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport za projekt »*Mreže strokovnih institucij za podporo otrokom s posebnimi potrebami in njihovim družinam*« se vse do novembra 2017, ko je skrbnica postala ga. Andreja Koželj, na MIZŠ nismo mogli na nikogar obrniti. Tako nismo dobili odgovorov na številna vprašanja, ki smo jih neuspešno naslavljali, zato smo iskali svoje rešitve, kar pa je pomenilo precej

časovnih, organizacijskih, finančnih, strokovnih in osebnih stisk in nepotrebnih konfliktov. S temi težavami so se ukvarjale koordinatorica projekta Irena Prašnikar, ravnateljice partnerskih šol, mag. Marjeta Šmid, Aleksandra Valančič, Jelena Horvat, in računovodkinje, Barbara Mihalj, Andreja Kalan in Vlasta Potočnik.

Ostale strokovne sodelavce projekta smo poskušali obvarovati pred »organizacijskimi« nedorečenostmi, da so se lahko v čim večji meri posvečali svojemu področju dela, ga razvijali in v kratkem času dosegli zavidljive rezultate.

Strokovni sodelavci so poročali, kako pomembno je bilo zlasti naslednje:

1. Večji obseg dela na projektu (vsi so bili zaposleni več kot 10 %) in organizacija urnika tako, da so imeli čas za delo na projektu (npr.: delo na projektu en dan v tednu, ostale dneve pedagoška obveznost).
2. Timsko sodelovanje in povezovanje znotraj šole in med partnerskimi šolami. Strokovne sodelavke, ki so pokrivalo določeno področje (npr.: zgodnja obravnava, delo z družinami ipd.), so se med sabo povezovale, si izmenjevale izkušnje, skupaj pripravljale delavnice in predavanja ter se tako tudi osebno strokovno dopolnjevale in razvijale.
3. Zaupanje vodstva (ravnateljic) v njihovo strokovnost in proste roke za razvijanje svojega področja, kjer se počutijo strokovno močne.

Zaupanje vodstva v strokovnost zaposlenih, umirjeno delo brez časovnega pritiska, podpora sodelavcev, sodelovanje in pozitivna delovna klima so pomembno prispevali k dobrim rezultatom.

V letu 2017 so dejavnosti dobro stekle, zato so se v letu 2018 kljub zmanjšanju deleža zaposlenih dejavnosti dobro izvajale.

V letu 2018 smo se srečevali s hudo finančno stisko, saj smo sredstva dobili nakazana šele v oktobru 2018. To je povzročalo obilo nevšečnosti in spretnosti, da šole pridobivajo sredstva iz drugih virov. S tem so se ukvarjale zlasti ravnateljice in računovodkinje partnerskih šol ter koordinatorica projekta. Ostale strokovne sodelavce projekta smo poskušali obvarovati pred »organizacijskimi in finančnimi« nedorečenostmi, da so se lahko v čim večji meri posvečali svojemu področju dela.

Poudarki leta 2018:

- Zaradi finančne sheme, ki je za leto 2017 predvidevala občutno več finančnih sredstev kot za naslednja leta, zaposlitev nismo mogli vezati na šolsko leto, temveč na koledarsko, kar je zahtevalo tako organizacijske

kot vsebinske spremembe in prilagajanje vodstva ter strokovnih delavcev ob začetku leta 2018. Rušenje koncepta dela ob začetku koledarskega leta 2018, ko se je večini spremenil delež dela na projektu. Nekateri sodelavci celo niso bili več zaposleni. Delež zaposlitve na projektu se je s 1. 9. 2018 zopet zmanjšal. Prednost pa je, da nam je uspelo zaposlitev vezati na šolsko leto.

- Dobra zasnova, da vsaka partnerska šola konzorcija razvija eno področje, na ostalih področjih pa deluje glede na lokalne potrebe. Koordinatorica povezuje delovanje v posameznih šolah v smiselno celoto.
- Delež zaposlitev na projektu je majhen, zato se težko posvetimo le enemu področju, temveč je za učinkovitost najbolje, da se delo na projektu povezuje s siceršnjim (pedagoškim) delom.
- Večina šol deluje na lokalnem področju, delujemo na ravni matičnih šol in širše v lokalnih vrtcih in osnovnih šolah, ne zmoremo pa pokrivati celotnega področja Zahodne Slovenije.
- Zaradi pomanjkanja časa je premalo sodelovanja in izmenjave izkušenj med strokovnimi delavci partnerskih šol.
- Srednje šole imajo v večini dobro razvito področje dela s posebnimi potrebami ali pa so za sodelovanje nezainteresirane, zato ni bilo pogostih svetovanj v srednjih šolah.
- Težko je nuditi storitve celotni Zahodni Sloveniji – razen telefonsko oziroma elektronsko svetovanje in predavanja za strokovne delavce oziroma starše.
- Težave pri iskanju navezav oziroma obravnav na področju duševnega zdravlja otrok in mladih s posebnimi potrebami.
- Zapleti in predolgi postopki usmerjanja in premajhna vrednost poročila, ki jo o otroku oziroma učencu izda vrtec oziroma šola.

V prvem polletju leta 2019 je delo potekalo brez zapletov. Večjo pozornost smo poleg opravljanju zastavljenih nalog in dejavnosti namenili zapisu modelov (dobrih praks); vsebinski zapisi modelov so že narejeni in so se preizkušali v praksi.

Večjo pozornost smo vsi strokovni delavci namenili tudi umeščanju svojega dela v naloge strokovnega centra, pripravili smo Predloge za sistemsko ureditev strokovnega centra. Naši predlogi so bili predstavljeni (koordinatorica

Irena Prašnikar, vodja projekta mag. Marjeta Šmid) na sestanku koordinatorjev 24. 9. 2019 na MIZŠ in z dopolnitvami po elektronski pošti poslani skrbnici projekta 28. 11. 2019.

Sodelovali smo tudi pri nastajanju dopolnjene oziroma posodobljene metodologije spremljanja kazalnikov, zato smo v zadnjem delu leta 2019 večjo pozornost posvetili tudi ponovnemu štetju kazalnikov po novi metodologiji (navodila MIZŠ z dne 13. 11. 2019).

Delujemo zlasti na regijskem področju Gorenjske, v majhnem obsegu (s predavanji in tremi individualnimi svetovanji) na področju Zahodne Slovenije. Zaradi geografskih značilnosti (hribi, dolge razdalje) je finančno in časovno nerentabilno, da bi pokrivali celotno Zahodno Slovenijo.

V letu 2020 je projekt v fazi zaključevanja, vendar smo bili v mesecu marcu postavljeni pred novo realnost:

1. Odpadla je državna konferenca *Strokovni center – podpora, vključevanje, obravnava otrok in mladih s posebnimi potrebami*. Konferenco smo načrtovali in pripravljali tri mesece. Z več kot 150 prijavljenimi udeleženci sta se pokazali aktualnost in pomembnost tovrstne problematike. Državno konferenco bi zelo radi izpeljali »v živo«, predvidoma prihodnje leto, ko se razmere glede epidemije COVID-19 stabilizirajo.
2. Soočili smo se z novimi oblikami izobraževanja. Matične šole so v obdobju od marca do junija potrebovale pomoč na področju organizacije izobraževanja na daljavo in v juniju pomoč pri ponovnem zagonu pouka v šoli.

V poletnih mesecih 2020 so sledili zaključna poročila, evalvacije, priprava materiala in oblikovanje biltena ter priprava prispevka za zaključno videokonferenco, ki jo organizira Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.

2.1. ZAKONEC

Ocenjujemo, da smo projekt dobro izpeljali in realizirali večina načrtovanih aktivnosti. Menimo, da nam je kljub številnim objektivnim in subjektivnim oviram uspelo doseči dobre rezultate, zlasti pa so pomembne vezi, ki so se stkale med zaposlenimi in uporabniki naših storitev. Zaposleni smo ob pilotnem projektu tako osebno kot strokovno napredovali, zlasti pa smo uvideli bogastvo znanja in veščin, ki ga posedujemo in smo ga imeli možnost ovrednotiti, širiti in oplemenititi. Na predavanjih in svetovanjih smo pogosto

slišali, kako pomembno je, da izhajamo iz prakse, nadgrajene s teoretičnim znanjem. Vseskozi se je kazala pomembnost odnosa, osebnega stika in pristnosti. Zlasti v času ukrepov zaradi epidemije COVID-19 se je še bolj pokazalo, da smo ljudje socialna bitja in potrebujemo osebni stik, še toliko bolj pazljivo pozornost pa potrebujejo otroci in mladi s posebnimi potrebami in njihovi svojci.

Naš končni cilj je, da v pilotnem projektu nastale prakse ostanejo stalnica in da se na državni ravni sistemsko formira mreža strokovnih centrov za podporo otrokom in mladim s posebnimi potrebami ter njihovim družinam.

Poročilo zaključujemo optimistično, z veliko podporo nastajanju strokovnih centrov.

PREDLOG SISTEMSKE UREDITVE STROKOVNEGA CENTRA

mag. Marjeta Šmid, *prof. def., vodja projekta, ravnateljica,*
Osnovna šola Jela Janežiča,

Irena Prašnikar, *univ. dipl. soc. kult. in ped., koordinatorica projekta,*
Osnovna šola Jela Janežiča

Predlog je nastal v projektu »Mreža strokovnih institucij za podporo otrokom s posebnimi potrebami in njihovim družinam« v pilotu »Strokovni center za podporo inkluziji«

UPORABNIKI STROKOVNEGA CENTRA IN NAČELO ZAGOTAVLJANJA TAKOJŠNJE CELOSTNE PODPORE

Pri snovanju prijave na razpis projekta *»Mreža strokovnih institucij za podporo otrokom s posebnimi potrebami in njihovim družinam«*, v pilotnem projektu, poimenovanem *»Strokovni center za podporo inkluziji«* (v nadaljevanju SCPI), ki je bil izbran za področje Zahodne Slovenije, so bila v ospredju vprašanja: Kdo so uporabniki strokovnega centra? Katere so njihove aktualne potrebe in kako se spreminjajo? Kako vsem uporabnikom zagotoviti dostop do storitev strokovnega centra in kakšno vlogo ima pri tem strokovni center, s kakšno organiziranostjo? Koliko pomoči in storitev uporabniki potrebujejo, kdaj in kakšni so načini zagotavljanja le-teh? Kakšna aktivna vloga se pričakuje od uporabnikov? Kako strokovni center deluje lokalno, regijsko, nacionalno? Kako se v sodobnem času fragmentarnega delovanja strok in pomanjkanja strokovnjakov nujno povezujejo družina, šolstvo, zdravstvo, delodajalci in ostali pomembni drugi za osebe s posebnimi potrebami?

Uporabnik storitev strokovnega centra je otrok, učenec, dijak, mladostnik ali odrasel z motnjo v duševnem razvoju, otrok ali dijak s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, ovirami ali motnjami, ki bodisi je ali ni vključen v programe s prilagojenim izvajanjem in DSP, njegova družina, svojci oziroma pomembni drugi iz njegovega domačega okolja: šola, vrtec, vzgojitelj, učitelj,

svetovalni delavec in drugi strokovni delavci v sistemu vzgoje in izobraževanja, pomembna druga inštitucija ali združenje. Uporabnik torej ni le oseba s posebnimi potrebami in njegova družina, temveč vsi, ki skupaj z njo oblikujejo spodbudno okolje.

Strokovni center vsem potrebnim uporabnikom zagotavlja takojšnjo celostno podporo in storitve, s tem, da deluje:

1. Lokalno in širše, integriran je v lokalno okolje in širšo regijo.
2. Tako, da storitve omogoča čim bolj na enem mestu. Celotna svetovalna storitev, diagnostika, čim več obravnav in spremljanje se opravijo na lokaciji uporabnika oziroma strokovnjaki pridejo k uporabniku.
3. Na lokaciji, kjer uporabnik živi. Strokovni sodelavci izvajajo svoje naloge na domu, v vrtcu in šoli, v skupini in razredu, v delovnem okolju. Skupaj z uporabnikom, s starši, v skupini in razredu z vzgojitelji in učitelji se vzpostavlja varno in optimalno učno in dnevno okolje. Upoštevajo se specifike domačega in širšega okolja, upošteva se umeščenost uporabnika v njegovo lastno skupnost.
4. Povezovalno med obstoječimi svetovalnimi centri in ostalimi strokovnimi centri v mreži, ki se bo oblikovala.
5. Povezovalno z institucijami, ki so za uporabnike pomembne (občina, MIZŠ, MZ, MDSSZ, ZŠ, ŠR).
6. Povezovalno z delodajalci, formalnimi in neformalnimi združenji, društvi ...
7. Razvojno-aplikativno: v strokovnem centru se razvijajo inovativne strokovne prakse za posamezne uporabnike ali skupine uporabnikov, ki prinašajo dobre rezultate in ki se aplicirajo v prakso ter se delijo z ostalimi strokovnimi centri, organizirajo predavanja, delavnice za različne uporabnike.
8. Z izposojo pripomočkov za osebe s posebnimi potrebami.
9. Z izvajanjem prepoznavanja in diagnostike OPP v povezavi z drugimi strokovnimi centri in zdravstvenimi ustanovami.
10. Prilagoditveno zakonodajnemu kontekstu mreže institucij in nalogam, ki so v njej razporejene, npr.: usmerjanje.
11. Z uresničevanjem načela upoštevanja glasu uporabnika ter načela kontinuiranega spremljanja uporabnika ob partnerskem sodelovanju različnih strok (multidisciplinarni pristop).

PREDLOGI ZA SISTEMSKO UREDITEV

Pilotni projekt SCPI je omogočil oblikovanje predlogov za sistemsko ureditev strokovnega centra, ki vsebujejo:

- a) določitev organiziranosti strokovnega centra,
- b) vzpostavitev sedeža uprave in sedežev lokalnih enot strokovnega centra ter regijska pokritost,
- c) opredelitev zaposlenih v strokovnem centru,
- d) opredelitev mobilnih timov in njihovega delovanja,
- e) normativne opredelitve.

a) ORGANIZIRANOST STROKOVNEGA CENTRA

Organiziranost strokovnega centra vpliva na kakovost izvajanja njegovih nalog.

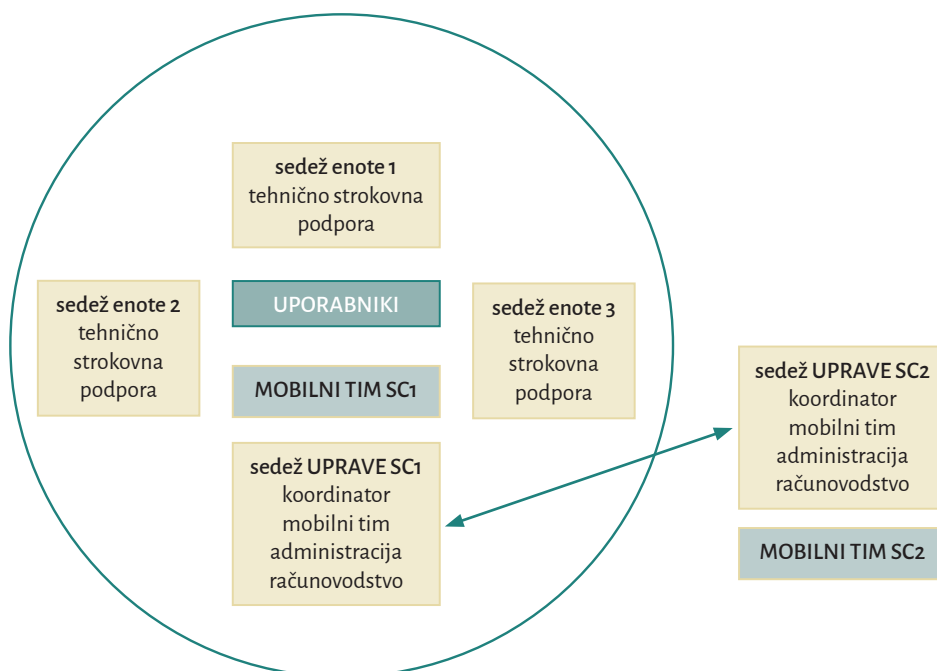
Strokovni center je organiziran vzporedno z javno veljavnimi programi za otroke s posebnimi potrebami ali ti potekajo pod njegovim okriljem.

Strokovne centre je smiselno ustanavljati v povezavi z:

- OŠ s prilagojenim programom,
- s strokovnimi centri za zgodnjo obravnavo,
- strokovnimi centri za obravnavo otrok in mladostnikov s čustveno-vedenjskimi motnjami,
- drugimi specializiranimi centri (CIRIUS, svetovalni center, IRIS, ZGNL ...).

b) VZPOSTAVITEV SEDEŽA UPRAVE IN SEDEŽEV LOKALNIH ENOT TER REGIJSKA POKRITOST

Strokovni center ima **sedež uprave** in **sedeže enot**, ki so razporejeni po regiji. Na sedežu uprave delujejo koordinator, mobilni tim, administracija ter računovodstvo. Na vsakem posameznem sedežu enote je tehnično strokovna podpora, ki je povezana z upravo. Na sedežu uprave se koordinira delo mobilnih timov, ti pa delujejo tudi na sedežih enot ali neposredno pri uporabniku in njegovi okolici.

Na področju ZAHODNE Slovenije se oblikujeta 2 strokovna centra (SC): SC Gorenjska in SC Primorska:

- Za SC Gorenjska (sedež in 3 enote) se za začetek predlaga 1 mobilni tim.
- Za SC Primorska (sedež in 4 enote) se za začetek predlaga 1 mobilni tim.

Obrazložitev: Regijski strokovni center za Zahodno Slovenijo, ki je bil vzpostavljen v pilotnem projektu SCPI, z vidika financ, geografske razdrobljenosti in omejenih človeških virov ni mogel delovati v prostoru, kot je bil predviden v razpisu. Npr.: strokovni sodelavec, ki prihaja iz Jesenic, za pot v Sežano, za prevoz v eno smer, potrebuje 1,5 ure in prevozi 140 km.

Kljub temu predlog organiziranosti strokovnega centra, kot je predstavljen, ob upoštevanju kontekstov šol in drugih ustanov (v povezavi z njihovimi strokovnimi delavci), ki se nahajajo na področju Zahodne Slovenije ter ob upoštevanju specifik posamezne regije, omogoča formiranje enega strokovnega centra. Temu primerno se povečata število sedežev lokalnih enot ter število mobilnih timov.

Zaradi geografskih dejavnikov in človeških virov (razmestitev strokovnjakov po lokacijah) se priporočata dva strokovna centra in se vpeljuje zahteva

po zagotavljanju sodelovanja med omenjenima centroma za storitve, na področjih katerih manjkajo usposobljeni strokovni delavci ter za storitve, ki se pojavljajo redkeje. Te storitve se praviloma izvajajo z občasnimi strokovnimi sodelavci centra.

c) OPREDELITEV ZAPOSLENIH V STROKOVNEM CENTRU

V strokovnem centru so redno in občasno zaposleni strokovnjaki, pogodbeniki in ostali sodelujoči.

Potrebni profili s področja vzgoje in izobraževanja, zdravstva in sociale:

- specialni rehabilitacijski pedagog,
- specialni rehabilitacijski pedagog ustrezne smeri za logo, tiflo, surdo, fibo, za primanjkljaje na posameznih področjih učenja,
- socialni pedagog,
- inkluzivni pedagog,
- pedagog,
- psiholog,
- delovni terapevt,
- fizioterapevt,
- zdravnik ustrezne specialnosti,
- medicinska sestra,
- klinični psiholog,
- pedopsihiater, psihiater,
- socialni delavec,
- strokovni delavec prevajalec za delo s tujci,
- strokovnjak za področje dela z otroki z motnjami avtističnega spektra,
- licenčni strokovnjaki (terapevtski programi, obravnave),
- ostali strokovni delavci z ustreznim programom izpopolnjevanja,
- podporno, tehnično osebje – poslovni sekretar, računovodja.

Zaposleni strokovni delavci imajo poleg ustrezne izobrazbe delovne izkušnje z osebami s posebnimi potrebami z motnjo v duševnem razvoju in osebami s soobstojem več ovir, motenj ali težav ter imajo širok nabor kompetenc. Niso le izvajalci nalog, temveč so povezovalci, koordinatorji, analitiki, inovatorji in timski delavci. Poznajo področje dela z otroki in mladostniki ter

odraslimi s posebnimi potrebami, se izobražujejo, imajo razvite komunikacijske sposobnosti, visok prag tolerance za stres, samorefleksije, sposobnost umirjenega delovanja v konfliktnih situacijah in različnih delovnih okoljih, sposobnost opazovanja, mediatorstva, prepoznavanja in analize ter svetovanja, prenosa znanja v prakso. Uporabniku zagotavljajo glas kot enakovrednemu partnerju. Sledijo razvoju stroke v Evropi in svetu, novosti implementirajo v prakso, razvijajo ter skozi lastno prakso vpeljujejo nove koncepte dela.

V pilotnem projektu SCPI so bile opredeljene vrste delujočih strokovnjakov:

- strokovni sodelavec,
- koordinator,
- občasni strokovni sodelavec,
- zunanji sodelavec.

Strokovni sodelavec strokovnega centra ima ustrezno izobrazbo, je fleksibilen, kar se tiče časa in vsebine dela. Urnik ni povsem predvidljiv, delo lahko poteka preko celega dne in se dotika širokega področja raznovrstnih težav, motenj oseb s posebnimi potrebami. Zahteva hitro odzivanje. Ob primarnih težavah uporabnika na področju kognitivnega funkcioniranja uspešno prepozna sopojavljanje več težav in se takoj odziva na njegove potrebe. Deluje v mobilnem timu in se povezuje z drugimi strokovnimi centri. Vsebino dela, obravnava in svetovanja mora znati predvideti vnaprej ter opredeliti delo z otrokom, mladostnikom, skupino otrok, starši, strokovnimi delavci, delodajalci, predstavniki zdravstva in drugih organizacij ali društvi, ki delajo z osebo s posebnimi potrebami ter zna uporabljati različna posamezna in skupno določena orodja evalvacije dela na različnih ravneh (na ravni uporabnika, posameznih elementov dela, centra, mreže).

Koordinator strokovnega centra deluje na sedežu uprave, lahko je eden od članov mobilnega tima, tedaj prevzame njegovo vodenje (npr.: nizozemski primer). Delo opravlja v mobilnem timu, na sedežu uprave oziroma pri uporabniku. Nalogi koordinatorja na sedežu centra in člana mobilnega tima sta lahko ločeni, kar je odvisno od velikosti strokovnega centra, ki se določa glede na velikost regije in števila uporabnikov. Glede na raznovrstnost vključenih uporabnikov predlagamo delovno mesto strokovnega koordinatorja, ki ima poleg zgoraj navedenega še dodatne kompetence. Koordinator pozna vzpostavljene sistemske rešitve dela z osebami s posebnimi potrebami v lokalnem, regijskem okolju in na nacionalni ravni na splošno ter možnosti

specifičnih pomoči. Je prvi, ki je v stiku z družinami in strokovnimi delavci, hkrati pa išče in razvija možnosti novih oblik pomoči in vključevanja OPP. Vzpostavlja mrežo strokovnjakov in sodelovanj vseh pomembnih deležnikov. Njegova vloga je tudi prepoznavanje potreb in usmerjanje strokovnih sodelavcev do uporabnika. Glede na sestavo, delo in odločitve mobilnega tima vzpostavlja povezave z drugimi centri oziroma institucijami.

V mobilnem timu delujejo tudi **občasni strokovni sodelavci strokovnega centra**. Za naloge, ki sodijo pod zdravstveno dejavnost zdravnikov specialistov ter naloge licenčnih strokovnjakov, ki so specializirani za posamezna področja in ki so zaposleni drugje, se uredi občasno pogodbeno sodelovanje s strokovnim centrom za čas trajanja ugotovljenih potreb uporabnikov.

V strokovnem centru delujejo tudi **zunanjí sodelavci**, ki so zelo pomembni pri vzpostavljanju spodbudnega inkluzivnega okolja. Sem sodijo delodajalci, sodelavci lokalnih skupnosti, združenj, društev ipd. Njihove naloge so sistemsko urejene in se praviloma umeščajo v njihov siceršnji delokrog (npr.: občine, šole, fakultete, inštituti, CenterKontura, Zavod Jelša, ESS projekti, Ljudska univerza, Zavod za šport, Rdeč križ, prostovoljci ...).

V SCPI je opredeljeno delo **strokovnega sodelavca prevajalca** za delo s tujci. Otroci tujci, priseljenci, migranti s posebnimi potrebami in njihove družine so posebej ranljiva skupina, ki ne potrebuje le tolmača, temveč nekoga s strokovnim znanjem, poznavanjem izrazoslovja in stroke ter ustreznim pedagoškim odnosom.

Vlogo strokovnih sodelavcev določajo tudi narava sodelovanja med vrtci in šolami ter povezovanje z univerzo in različnimi fakultetami pri razvoju potrebnih kompetenc strokovnih delavcev, kot tudi tesno sodelovanje z ministrstvi (Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti in Ministrstvo za zdravje). Storitve in pomoč strokovnih centrov v povezavi z omenjenimi dejavniki delujejo v smeri celostne obravnave otrok s posebnimi potrebami.

d) MOBILNI TIM

Mobilni tim sestavljajo:

- **vsaj 3 stalni člani** (zaposlitev – polno delovno razmerje), ki so specialno rehabilitacijski pedagog, psiholog ter glede na možnosti in potrebe eden izmed naslednjih profilov: pedagog, inkluzivni pedagog in socialni pedagog.

- **občasni člani** (deležna zaposlitev ali pogodbeno delo), ki so zdravnik ustrezne specialnosti, pedopsihiater ali psihiater, razvojni pediater, klinični psiholog, specialist za avtizem, SRP ustrezne smeri (logo, tiflo, surdo, fibo, za primanjkljaje na posameznih področjih učenja), nosilci terapevtskih dejavnosti (fizioterapevti, delovni terapevti ...), strokovni sodelavec prevajalec, licenčni strokovnjak idr.

Stalni in občasni člani so pri delovanju enakovredni partnerji ter kontinuirano spremljajo uporabnika od začetka do konca. Mobilni tim ima ključno vlogo pri določanju vrste, obsega (npr. število ur) in organizacije pomoči oziroma storitev posameznemu uporabniku (npr. kot možnost kasnejšega usmerjanja oziroma spremembe usmeritve). Na osnovi obstoječe dokumentacije in lastnih pridobljenih podatkov ter diagnostike mobilni tim predvidi delo z uporabnikom, določi kvoto ur in vrste del, ki se, na osnovi nadaljnega spremljanja oziroma analize, spreminjajo.

Celostni pristop k obravnavi uporabnika vsebuje **izmenjujoči se dve fazi**:

1. Delo z uporabnikom: posredno ali neposredno potekajo svetovanje, diagnostika, odkrivanje potreb, obravnava, izobraževanje (predavanja, delavnice), uporaba, razvijanje in izposoja pripomočkov, evalvacija, usmerjanje ...
2. Spremljanje, analiza in vrednotenje učinkovitosti ukrepov ter napredka uporabnika, ki se ga opolnomoči za samostojno delovanje. Uporabljajo se instrumenti za preverjanje ustreznosti ukrepov, ki so lastni posameznemu strokovnemu centru in instrumenti, ki so skupini strokovnim centrom v mreži Slovenije. Rezultati služijo delu vnaprej.

e) **NORMATIVNE OPREDELITVE**

Predlog normativov je oprt za podatke (kazalnike) in izkušnje v SCPI ter normative, ki izhajajo s področja zdravstva in šolstva. Polega tega predlogi izhajajo iz števila usmerjanj v OŠ (podatki Statističnega urada – povezava do dokumenta https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Izobrazevanje-otrok-s-posebnimi-potrebami/Statistike-in-analize/64871db72a/Tabela_ucenci_s-posebnimi-potrebami.pdf).

1. Za zaposlene v upravno-tehnični službi na sedežu in enotah se predvideva deležna zaposlitev – za vodjo (direktor, ravnatelj ...), računovodjo, administratorja, koordinatorja.
2. Za stalne člane mobilnega tima se predvideva polna zaposlitev, za začasne člane pa deležna oziroma pogodbeno zaposlitev.
V primeru polne zaposlitve:
 - ❖ od 17 do 27 (60 min) ur tedensko dela z uporabnikom,
 - ❖ ostalih 13 ali več ur tedensko je namenjenih:
 - kolegiju mobilnega tima (5 ur na teden) in
 - individualnem delu – dokumentacija (analize, poročila ipd.), izobraževanja in mobilnost (prevoz do uporabnikov).
3. Mobilni tim ima hkrati v obravnavi 100 uporabnikov. Število uporabnikov lahko variira do 30 % več ali 10 % manj.

SKLEP

Skozi pilotni projekt se je oblikoval predlog ureditve strokovnega centra, ki zagotavlja celostni pristop različnih strokovnjakov k uporabniku – subjektu, ki se z lastno aktivnostjo ob storitvah in podpori SC trajno opolnomoči za kakovostno življenje in delo v prav tako opolnomočeni družinski, predšolski, šolski, zaposlitveni in bivanjski skupnosti. Model je izvedljiv in hkrati fleksibilen, v smislu prilagajanja vsakokratnim potrebam uporabnikov, okolja in sistema. Strokovnjaki, ki so delovali v pilotnem projektu SCPI, so prvi zaposleni strokovni delavci v mreži centrov. Z izkušnjami in izobraževanji, ki so jih pridobili v projektu, zagotavljajo trajnost rezultatov. Njihovo delo se v letu 2020/21 nadaljuje.

V pilotnem projektu SCPI niso bili podani odgovori na vsa vprašanja, kar tudi ni bil namen. Na nekatera bi lahko odgovorili s sistemskimi pristopi. Tak izziv je npr.: usmerjanje OPP, ki je v predlogu predstavljeno kot nadgradnja delovanja mobilnih timov, njihovih stalnih in začasnih strokovnih sodelavcev.

Storitve strokovnih centrov v mreži morajo biti zagotovljene vsem. Da to pomembno vodilo ne bi bilo le zapisano in prepuščeno zgolj presoji posameznih akterjev na terenu, je to v prvi vrsti izziv mreže same, njihovih uprav in enot, ob tem pa je pomembna ozaveščenost o pomenu inkluzije celotne družbe.

EVALVACIJSKO POROČILO PILOTNEGA PROJEKTA »MREŽA STROKOVNIH INSTITUCIJ ZA PODPORO OTROKOM S POSEBNIMI POTREBAMI IN NJIHOVIM DRUŽINAM«, PILOTNI PROJEKT STROKOVNI CENTER ZA PODPORO INKLUZIJ

dr. Matej Rovšek, *zunanji evalvator, Center Janeza Levca Ljubljana*

Temeljni cilji projekta so:

- vzpostavitev nacionalne mreže strokovnih institucij,
- opredelitev normativov in standardov za oblikovanje strokovnih centrov v okviru evalvacije pilotnega projekta,
- priprava modela systemske ureditve strokovnih centrov ter
- nabor in opis modelov, programov, ki so jih zavodi razvili za potrebe celostne obravnave oseb s posebnimi potrebami.

1. Izvajalci operacije

Konzorcij za Zahodno Slovenijo:

Poslovodeča partnerska šola: Osnovna šola Jela Janežiča iz Škofje Loke

Partnerski šoli: Osnovna šola Poldeta Stražišarja Jesenice

Osnovna šola Antona Janše Radovljica

Ime projekta: ***Strokovni center za podporo inkluziji (v nadaljevanju SCPI)***

2. Namen projekta

Kot navajajo pripravljavci prijave na razpis pilotnega projekta »*Mreža strokovnih institucij za podporo otrokom s posebnimi potrebami in njihovim družinam*«, so pri snovanju prijave na razpis izhajali iz vprašanj:

- Kdo so uporabniki strokovnega centra?
- Katere so njihove aktualne potrebe in kako se spreminjajo?
- Kako »vsem« uporabnikom zagotoviti dostop do storitev strokovnega centra in kakšno vlogo ima pri tem strokovni center?
- Kako bo strokovni center v prihodnje organiziran?
- Koliko pomoči in storitev uporabniki potrebujejo, kdaj in kakšni so načini zagotavljanja teh?
- Kakšna aktivna vloga se pričakuje od uporabnikov?
- Kako strokovni center deluje lokalno, regijsko, nacionalno?
- Kako v sodobnem času fragmentarnega delovanja strok in pomanjkanju strokovnjakov nujno povezati družino, šolstvo, zdravstvo, delodajalce in ostale pomembne deležnike pri skrbi za osebe s posebnimi potrebami in njihove družine?
- Kako vključevati uporabnike od rojstva do zaposlitve?

Uporabnik storitev strokovnega centra je otrok, učenec, dijak, mladostnik ali odrasla oseba z motnjo v duševnem razvoju, otrok ali dijak s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, ovirami ali motnjami, ne glede na vključenost v programe s prilagojenim izvajanjem in DSP ali otrok s tveganjem na razvojne težave ali motnje, njegova družina, svojci oziroma pomembni drugi iz njegovega domačega okolja: šola, vrtec, vzgojitelj, učitelj, svetovalni delavec in drugi strokovni delavci v sistemu vzgoje in izobraževanja, pomembna druga institucija ali združenje. Uporabnik torej ni le oseba s posebnimi potrebami in njegova družina, temveč vsi, ki skupaj z njo oblikujejo spodbudno okolje.

SCPI je center kompetentnih strokovnjakov s področja vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami, ki z novimi rešitvami in strategijami ter metodami dela nudijo podporo otrokom s posebnimi potrebami, njihovim družinam, vrtcem in šolam ter drugim institucijam, ki delajo z otroki s posebnimi potrebami. Je povezovalna institucija med zdravstvom, socialo, vzgojno-izobraževalnimi ustanovami in družino.

Pri tem so pomembni sodelovanje med vrtci in šolami ter povezovanje z univerzo in različnimi fakultetami pri razvoju potrebnih kompetenc strokovnih delavcev, kot tudi tesno sodelovanje z ministrstvi (Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti in Ministrstvo za zdravje), da storitve in pomoč strokovnih centrov delujejo v smeri celostne obravnave otrok s posebnimi potrebami.

Središče sta otrok s svojimi potrebami in njegova družina, ki potrebuje različne, vendar v okviru celostne obravnave usklajene storitve, ki imajo pomembno vlogo pri nudenju podpore otroku, vrtcu ali šoli in družini.

Na podlagi odgovorov na zgornja vprašanja so si izvajalci oblikovali naloge oziroma področja delovanja, za katera so ocenili, da najbolj odgovarjajo trenutnim potrebam uporabnikov in vzgojno-izobraževalne prakse.

3. Naloge SCPI

Naloge strokovnega centra v pilotni fazi, poleg izvajanja javno veljavnih programov za otroke s posebnimi potrebami, so:

- prepoznavanje in specialno pedagoška diagnostika posebnih potreb,
- svetovanje in podpora ter podpora zaposlovanju (prehod na trg dela),
- prilagoditve in izdelava didaktičnih pripomočkov,
- razvoj strokovnega dela,
- predlog sistemske ureditve.

3.1. Specialno pedagoška diagnostika in prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami

3.1.1 Opis in namen naloge

Vsi trije izvajalci, združeni v konzorcij SCPI, imajo razvito specialno pedagoško službo in posledično dober vpogled v potrebe, ki jih imajo otroci rednih vrtcev in šol. Potrebe so identificirali tudi skozi delavnice, ki so jih izvajali v vrtcih in šolah – s tem so s šolami opravili prvi korak in navezali stik z otrokom ter vzgojitelji, učitelji.

Na ta način je bila prepoznana tudi potreba po multidisciplinarni diagnostiki posebnih potreb in ocenjevanju potreb, kot ključnima dejavnikoma za načrtovanje podpore otroku, posledično oblikovanje individualiziranega programa ter izvajanje podpore in evalviranje učinkovitosti podpornega programa. Specialno pedagoška diagnostika ob timskem sodelovanju ustreznih strokovnjakov zagotavlja identifikacijo otrokovih vzgojno-izobraževalnih potreb, iz katerih izhaja pomoč otroku, njegovi družini ter pomoč pri vključevanju v širše socialno okolje. Redni vrtci in osnovne šole tej nalogi pogosto

niso kos, saj nimajo dovolj specializiranih strokovnjakov, zato sta se izkazali upravičenost in potreba po tovrstnem delovanju SCPI.

Naloga je naravnana zlasti na zgodnje prepoznavanje in oceno vzgojno-izobraževalnih potreb ter usmerjanju k ustreznim strokovnjakom ali z namenom usmerjanja in preusmerjanja po Zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami. Na začetku projekta so izvedli veliko tovrstnih aktivnosti, ko se je potreba po prepoznavanju in oceni potreb nekoliko zmanjšala, pa so se usmerili v predvsem specialno pedagoške obravnave identificiranih otrok. Pomembno je izpostaviti tudi, da sta bila v teku pilotnega projekta sprejeta »Zakon o celostni zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami« ter pilotni projekt »Celostna zgodnja obravnava otrok s posebnimi potrebami in njihovih družin ter krepitev kompetenc strokovnih delavcev« v okviru Zdravstvenega doma Kranj. Tako zakon kot projekt sta vplivala na izvajanje te naloge – seveda zgolj za predšolsko populacijo otrok z razvojnimi motnjami ali tveganjem za razvojno motnjo, saj so te naloge prevzeli timi za zgodnjo obravnavo. Populacija otrok od 7. leta dalje je še naprej ostala v domeni delovanja SCPI.

3.1.2. Metode dela

- a) Delavnice v vrtcih in šolah ter obisk vrtčevskih skupin v OŠ s prilagojenim programom, beleženje storitev, diagnoz, vključenih OPP.
- b) Predavanja za starše OPP in strokovne delavce vrtcev, šol ter obisk strokovnih delavcev v OŠ s prilagojenim programom.
- c) Intervju, anketni vprašalniki za uporabnike.
- d) Preverjanje doseženih rezultatov z evalvatorjem in zaključni intervju evalvatorja z nosilkama projekta.

3.1.3 Rezultati na osnovi kazalnikov

- a) Število opravljenih storitev na področju specialno pedagoške diagnostike in prepoznavanja posebnih potreb. V podatek niso všteta hospitaliziranja oziroma opazovanja otrok v skupini.

leto	2017	2018	2019	2020	skupaj
št. opravljenih storitev	17	21	3	1	42

Vključeni so bili le tisti otroci s tveganjem za težave ali motnje, s katerimi smo dosegli soglasja staršev o sodelovanju, niso pa vključeni tisti

otroci, ki so bili le na enkratni obravnavi in s katerimi zaradi različnih vzrokov nismo podpisali soglasja. Število je kumulativno, kar pomeni, da enega otroka štejemo le enkrat, ne glede na to, ali je bil v obravnavi več let ali kratko obdobje.

Po starostnih skupinah so bili razporejeni takole:

št. obravnavanih otrok po starostnih skupinah	skupaj
0–6 let	34
7–15 let	57
16–26 let	12
skupaj	103

- b) Število vključenih strokovnih delavcev:
Skupaj vseh zaposlenih strokovnih delavcev je bilo 18, specialno pedagoško diagnostiko je opravljalo 10 strokovnih delavcev.
- c) Izobrazbena struktura strokovnih delavcev, ki opravljajo specialno pedagoško diagnostiko:
Specialno pedagoško diagnostiko izvajajo specialno rehabilitacijski pedagogi (SRP) oziroma defektologi, prepoznavanje oziroma oceno na celostnem področju pa poleg SRP tudi psiholog, socialni pedagog, pedagog, fizioterapevt.
- d) Število izvedenih promocijskih aktivnosti za ozaveščanje staršev, vrtcev, šol in drugih institucij o storitvah strokovnega centra:
Namenskih promocijskih aktivnosti (z namenom javne predstavitve) je bilo 11, z izobraževanji na različne teme s področja OPP pa skupaj 103, saj so vsa izobraževanja vsebovala tudi predstavitev storitev SCPI. Žal je zaradi COVID-19 odpadel glavni promocijski dogodek – Državna konferenca, ki smo jo načrtovali 12. 3. 2020.
- e) Razvoj orodja:
Škatle za globalno oceno otrokovega funkcioniranja v predšolskem obdobju.
Poleg obstoječih orodij za diagnostiko, npr. SNAP, ABAS, so izdelali orodje (zbrani raznoliki instrumenti) za celostno specialno pedagoško diagnostiko (prepoznavanje in ocenjevanje posebnih potreb). Pripravili so tudi primer dobre prakse sodelovanja OŠ s prilagojenim programom z vrtci in zdravstvom na področju Zgornje Gorenjske.

- f) Opredelitev delovnega mesta koordinatorja za OPP na redni osnovni šoli, katerega vloga je bistvena pri oblikovanju inkluzivnega okolja učenca. Potreba po koordinatorju izhaja iz prakse izvajalk – učiteljic DSP v rednih OŠ. Njihov delokrog se je razširil na dela, ki se ne vrednotijo kot svetovalne storitve, temveč bi sodila v t. i. delovno mesto koordinatorja: poglobljen način dela z učitelji in družinami otrok, ki bodisi so ali pa tudi niso vključeni v program DSP, vezni člen med učencem, njegovo družino in učitelji ter zunanjimi strokovnjaki, prilagajanje pripomočkov, delovnih in učnih gradiv, izvajanje specialno pedagoške diagnostike, pomoč pri izdelavi individualiziranih programov in sodelovanje s strokovnjaki izven VIZ v posameznem primeru OPP, s čimer se zagotavlja intervencija za posebno zahtevne učence.

3.1.2. Analiza in interpretacija evalvatorja

Potreba po podpori rednim vrtcem in šolam pri izvajanju prepoznavanja otrok s tveganjem za razvojne motnje ali primanjkljaje se je izkazala za zelo upravičeno. Tu se je SCPI odzval na potrebe, ki so jih ugotovljale mobilne specialno pedagoške službe. Za izviren pristop je mogoče šteti izvajanje delavnic v vrtcih in šolah, saj je to lahko učinkovit način za navezavo stika s primarnim vzgojno-izobraževalnim okoljem, ki nam kot tak lahko da največ informacij o značilnostih in potrebah otrok. Spodbudno je, da so izvajalci sami oblikovali »Škatlo« z različnimi diagnostičnimi pripomočki za oceno potreb, kar strokovnjakom olajša prepoznavanje in specialno diagnostiko otroka. Za sistemsko ureditev SCPI so izvajalci opredelili vlogo koordinatorja za OPP v redni šoli.

Menim, da bi morali v SCPI s to nalogo nadaljevati, kar pomeni nadaljnji razvoj metod spoznavanja z otrokovim okoljem in otrokom samim (identificiranje otrok s tveganjem za razvojno motnjo ali primanjkljaje), razširiti in okrepiti strokovno mrežo strokovnjakov, se tesneje povezati s timi za zgodnjo obravnavo ter razvijati specialno pedagoško oceno posebnih vzgojno izobraževalnih potreb skladno z razvojem stroke, prakse in znanosti.

3.2. Svetovanje in podpora ter podpora zaposlovanju (prehod na trg dela)

3.2.1 Opis in namen naloge

Svetovanje in podpora ter podpora zaposlovanju so namenjeni spodaj navedenim ciljnim skupinam:

- otrokom s tveganjem za razvojne težave ali razvojne motnje v predšolskem obdobju ali tistim, ki so že diagnosticirani in imajo odločbo o usmeritvi,
- otrokom in mladostnikom z motnjami v duševnem razvoju – predvsem pri sopojavnosti motenj in pri podpori zaposlovanju in prehodu na trg dela,
- staršem navedenih otrok v obliki individualnih pogovorov, timskih sestankov, seminarjev in delavnic,
- strokovnim delavcem v rednih in specializiranih vzgojno-izobraževalnih ustanovah in na področju posebnih potreb na splošno,
- svetovanju vodstvenim delavcem pri organizaciji, pomoči, oblikovanju vrednot na šoli, kot so priznavanje različnosti učencev, zagotavljanje pomoči vsem učencem ter skrb za stalen/kontinuiran osebni napredek vseh strokovnih delavcev na šoli, senzibilizacija ravnateljev za delo z otroki s posebnimi potrebami,
- drugim institucijam, ki delajo s posameznim otrokom.

Izvajanje naloge je namenjeno predvsem:

- izvajanju svetovalnih storitev (pomoč pri izdelavi individualiziranih programov, evalvacija, svetovanje staršem, učiteljem, otrokom, supervizija, strokovna pomoč, poklicno usmerjanje, pomoč pri prehodih med različnimi ravni izobraževanja in na trg delovne sile),
- nudenju e-svetovanja,
- spodbujanju sprememb, ki vplivajo na kakovost izobraževanja vseh otrok,
- svetovanju pri vzpostavitvi podpornega okolja v šoli,
- spodbujanju sodelovanja vseh učiteljev v šoli in izven nje, ravnateljev šol, staršev vseh otrok in lokalne skupnosti,
- organizacijam srečanj staršev z drugimi starši otrok s posebnimi potrebami za izmenjavo medsebojnih izkušenj in informacij,

- organizaciji delavnic za starše, s katerimi pridobijo znanja, kako ravnati z otrokom in vpogled v doživljanje svojega otroka ...,
- opolnomočenju mladostnikov pri vstopanju v zaposlitev,
- organizaciji aktivnosti za pridobivanje poklicnih kompetenc in za realizacijo zaposlitve (prepoznavanje in ozaveščanje potencialnih delovnih okolij), sodelovanje z zunanjimi institucijami zlasti v zvezi z zaposlovanjem.

3.2.2. Metode dela

- a) Kazalniki: beleženje storitev, vključenih OPP in staršev ter vrstnikov; strokovni delavci na tem področju (število in izobrazba), število delavnic in izobraževanj.
- b) Intervju, anketni vprašalniki za uporabnike.
- c) Preverjanje doseženih rezultatov z evalvatorjem in zaključni intervju evalvatorja z nosilkama projekta.

1.1.3 Rezultati na osnovi kazalnikov

- d) Število opravljenih storitev oziroma svetovanj glede na populacijo otrok – podatek za različne obravnave in svetovanja po letih delovanja projekta. V ta podatek so zajete vse enkratne obravnave, svetovanja, ne glede na to, ali smo imeli z določenim OPP podpisano soglasje:

leto	2017	2018	2019	2020	skupaj
št. ind. obravnav za OPP	204	516	448	86	1254
št. svet. posam. družini	60	163	89	28	340
št. svet. strok. delavcem	117	172	110	62	461
št. telefonskih in e-svetovanj	61	117	109	107	394

- e) Število staršev (družin), vključenih v svetovanje.
Podatek navajamo le za tiste družine, s katerimi so sklenjena soglasja staršev o sodelovanju (tu niso vključene tiste družine, ki so bile le na enkratni obravnavi, telefonskem posvetu in s katerimi zaradi različnih vzrokov niso podpisali soglasja). Število je kumulativno, kar pomeni, da so enega OPP šteli le enkrat, ne glede na to, ali je bil v obravnavi več let ali kratko obdobje.

	skupaj
št. družin	62

f) Število izvedenih izobraževanj – brez delavnic za OPP in vrstnike.

leto	2017	2018	2019	2020	skupaj
št. izobr.	29	41	26	7	103

g) Število vključenih strokovnih delavcev vrtcev in šol v izobraževanje.

leto	2017	2018	2019	2020	skupaj
št. strokovnih delavcev, vključenih v izob.	488	392	504	63	1447

h) Izobrazbena struktura strokovnih delavcev, ki so nalogo izvajali: specialni rehabilitacijski pedagog oziroma defektolog, socialni pedagog, psiholog, pedagog, montessori pedagog, fizioterapevt, druga družboslovna smer (sociolog, geograf), učitelj razrednega pouka.

i) Razvoj modelov:

- model mesečnega spremljanja učenca (za OŠ, OŠPP),
- model dela z učenci, ki ne zmorejo funkcionirati v razredu (za OŠPP, OŠ),
- dealno inkluzivno okolje za učence s posebnimi potrebami (za OŠ).

j) Izvedene aktivnosti podpore zaposlovanju in prehodu na trg dela:

- model vključevanja mladostnikov posebnega programa v pridobivanje poklicnih kompetenc pri zunanjih delodajalcih in vključevanja v zaposlitev;
- model karierne orientacije za učence z lažjo motnjo v duševnem razvoju;
- nastalo je 9 aplikativnih praks, predlogov za delo in zloženek:
 - Od adventne stojnice do ekskurzije,
 - projekt končni izlet,
 - kavarna pri Poldetu,
 - osebna mapa – različna poimenovanja: Vse o meni/Moja mapa/ To sem jaz,
 - karierni načrt,
 - življenjepis,
 - načrt za prehod v odraslost,
 - katalog delovnih sredin,

- zloženke: za delodajalce, pravila vedenja na delovnem mestu, za-poslovanje OPP.

3.2.4. Analiza in interpretacija evalvatorja

Svetovanja, podpora učencem s tveganjem za motnjo ali primanjkljaje in podpora zaposlovanju so vsekakor naloge, ki bi jih moral izvajati vsak strokovni center. To je razvidno tudi iz rezultatov. Kazalniki kažejo veliko število uporabnikov – tako otrok s tveganjem za motnjo ali z odločbo o usmeritvi, njihovih družin, predvsem pa preseneča rezultat izobraževanj, ki jih je SCPI izvedel za strokovne delavce. Ob tem je pohvalno, da so strokovni delavci SCPI za izvajanje te naloge sistematično razvijali modele, s katerimi so dosegli učinkovitejše izvajanje posameznih dejavnosti. Manj učinkovito je ostalo e-svetovanje. Tu bi bilo treba proučiti, na kakšen način bi se praktiki po vrtcih in šolah bolj odzivali na tovrstna svetovanja in na kakšen način bi se jim bolj približali. Potrebna pa sta tudi njihov interes in potreba po takem svetovanju, vsekakor pa je potreben razmislek o spremembah takšne podpore v prihodnosti.

Predlagam, da v naslednjih letih SCPI nadalje razvija to dejavnost. Iz konceptualnih osnutkov, ki so nastali skozi pilotni projekt, je treba pripraviti standardizacijo storitev in jo tudi normativno urediti.

3.3. Prilagoditve in izdelava didaktičnih pripomočkov

3.3.1 Opis in namen naloge

Nameni naloge so predvsem:

- priprava in prilagajanje didaktičnih materialov, pripomočkov, učbenikov in gradiv ter njihova izposoja,
- izdelovanje in servisiranje specialne opreme,
- izvajanje usposabljanja za uporabo prilagojene informacijske tehnologije, specialnih pripomočkov in opreme ...,
- prilagoditev avtorskih pripomočkov,
- pregled pripomočkov, ki so na voljo na trgu,
- urejanje pripomočkov v katalog,
- izposoja pripomočkov,
- izobraževanje za uporabo pripomočkov.

Navedene aktivnosti so namenjene podpori strokovnim delavcem v vrtcih in šolah.

3.3.2. Metode dela

- a) Kazalniki: beleženje storitev, kupljenih in prilagojenih materialov.
- b) Intervju, anketni vprašalniki za uporabnike.
- c) Sprotno preverjanje doseženih rezultatov in razprava o rezultatih z evalvatorjem ter zaključni intervju evalvatorja z nosilkama projekta.

3.3.3. Rezultati na osnovi kazalnikov

- a) Število nakupljenih didaktičnih materialov, pripomočkov, učbenikov in gradiv.

leto	2017	2018	2019	2020	skupaj
št. nakupov did. materiala	19	36	0	13	68

- b) Število prilagoditev didaktičnih materialov, pripomočkov, učbenikov in gradiv: Prilagodili so okvirno 20 materialov in avtorskih pripomočkov, ki so nastali pred projektom.
- c) Število usposabljanj strokovnih delavcev za uporabo prilagojenih didaktičnih materialov, pripomočkov, učbenikov in gradiv.

leto	2017	2018	2019	2020	skupaj
št. usposabljanj za did.	23	26	20	2	71

- d) Število ur dela strokovnih delavcev za prilagoditev didaktičnih materialov, pripomočkov, učbenikov in gradiv: ocenjena vrednost: ocenjeno na 100 ur.
- e) Število izposoj didaktičnih materialov, pripomočkov, učbenikov in gradiv.

leto	2017	2018	2019	2020	skupaj
št. izposoj did. materiala	6	88	139	54	287

- f) Pripravljena strokovna analiza potreb in možnosti zagotavljanja didaktičnih materialov, pripomočkov, učbenikov in gradiv za posamezni strokovni center z opredeljenimi kadrovskimi in materialnimi potrebami.

3.2.4. Analiza in interpretacija evalvatorja

Potreba po tovrstni dejavnosti strokovnih centrov se kaže skozi podatek, da SCPI ni uspel zadostiti povpraševanju za izposajo prilagojenih materialov. Kaže se potreba po obstoječih pripomočkih, ki so na trgu, prilagojenih pripomočkih, katerih avtorji so zaposleni v SCPI, ter razvoju novih pripomočkov. Med pilotnim projektom so poskusno katalogizirali 12 pripomočkov, vendar se izkazuje tudi potreba po izdelavi kataloga vseh pripomočkov in didaktičnih materialov ter oblikovanju knjižnice pripomočkov. V času projekta so tako knjižnico vzpostavili le pri enem izmed partnerjev, veljalo pa bi jo vzpostaviti v vseh enotah ali pa organizirati izposajo pripomočkov tako, da bo najbolj dosegljiva vsem uporabnikom.

3.4. Razvoj strokovnega dela

3.4.1 Opis in namen naloge

Med potekom pilotnega projekta so se izvajalci odzivali na potrebe prakse, s tem pa tudi sami krepili strokovne pristope, modele in metodiko. Iz tega je nastalo nekaj primerov dobre prakse, ki jih je vredno razširiti tudi na druge strokovne centre. Gre za zagotavljanje razvoja strokovnega dela z otroki s posebnimi potrebami na področju, kjer strokovni center deluje, pa tudi za iskanje metod dela, ki vodi v učinkovito podporo strokovnim delavcem rednih šol in vrtcev. Rezultati so povzetek treh opisanih nalog.

3.4.2. Metode dela

- a) Kazalniki: beleženje storitev, kupljenih in prilagojenih materialov.
- b) Intervju, anketni vprašalniki za uporabnike.
- c) Sprotno preverjanje doseženih rezultatov in razprava o rezultatih z evalvatorjem ter zaključni intervju evalvatorja z nosilkama projekta.

3.4.3. Rezultati na osnovi kazalnikov

- a) Razvoj zbirke diagnostičnih pripomočkov – diagnostična škatla.
- b) Izvedli so 36 izobraževanj (320 ur) za strokovne delavce izvajalce v SCPI.
- c) Razvoj treh modelov za podporo učencev in inkluzivnemu okolju.

- d) Razvoj in izvajanja modela podpornega zaposlovanja in prehoda na trg dela.
- e) Izvajalci so izvedli izobraževanja za 1447 strokovnih delavcev šol in vrtcev (več v točki 3.2).
- f) Specialno pedagoška diagnostika in svetovanja (kazalniki so navedeni pod točko 3.1).
- g) Pri razvoju modelov SCPI sodeluje s 14 različnimi strokovnimi ustanovami.

Med izvajanjem pilotnega projekta so se izoblikovala specifična načela delovanja strokovnega centra. Nastala so kot posledica ugotovljenih potreb ob delu z OPP in presegajo okvire njenega siceršnjega delovanja. Njihov namen je zagotavljanje delovanja v največjo korist otroka:

- Strokovni center zagotavlja svoje storitve vsem uporabnikom, ki jih potrebujejo (*od rojstva do zaposlitve*).
- Storitve strokovnega centra so za uporabnika pravočasne.
- Strokovni center zagotavlja celostno podporo.
- Storitve se izvajajo na lokaciji uporabnika.
- Strokovni center zagotavlja, da je uporabnikov glas slišan.
- Strokovni center zagotavlja kontinuirano spremljanje uporabnika.
- Strokovni center opolnomoči uporabnika samega.
- V strokovnem centru VIZ ustanove, zdravstvena stroka idr. delujejo v enakovrednem partnerstvu – eksplicitno pri uporabnikih s soobstojem motenj, ovir ali primanjkljajev na področju duševnega zdravja.
- V strokovnem centru kot partnerji sodelujejo uporabniki, njihove družine, VIZ ustanove, zdravstvena stroka idr.
- Strokovni center se prilagaja aktualnim potrebam uporabnika.
- Strokovni center uporablja lastna in skupna splošna in specifična orodja samoevalvacije učinkovitosti ukrepov in storitev na ravni uporabnika in centra.

Strokovni delavci centra delujejo fleksibilno in se prilagajajo spreminjajočim se potrebam uporabnika.

V prihodnje se kaže potreba po razvoju specifičnih evalvacijskih orodij za spremljanje napredka uporabnika in učinkov ukrepov centa.

4. Predlog sistemske ureditve strokovnega centra

Predmet evalvacije je bil tudi Predlog sistemske ureditve strokovnega centra, ki je nastal ob zaključevanju projekta v avtorstvu mag. Marjete Šmid, spec. ped., vodje projekta, in Irene Prašnikar, univ. dipl. soc. kult. in ped., koordinatorice projekta. Predlog zajema vse sestavine, potrebne za sistemsko ureditev statusa strokovnega centra: uporabnike, definicijo celostne podpore, organiziranost strokovnega centra, potrebne kadrovske kapacitete in druge normativne zadeve.

Iz besedila je mogoče ugotoviti predlog, da naj bi se SCPI organiziral s samostojnim poslovodečim sedežem (in morda samostojno pravno osebo) ter enotami na vsaki šoli konzorcijskega partnerja. Samostojna organiziranost se zdi smiselna, saj se s tem zagotavlja uravnoteženost storitev, ki jih koordinirajo na sedežu SCPI, hkrati pa formalno razmeji osnovna dejavnost šol (to je izvajanje VIZ programov) in dodatnih storitev. Da zadostimo pogojem formalne ločenosti, je mogoče tudi, da je sedež na enem izmed konzorcijskih partnerjev in da je SCPI organiziran kot ena izmed organizacijskih enot tega partnerja. V zvezi z ugotovitvijo, da strokovni center ni imel dovolj kapacitet, da bi kakovostno širil svoje storitve tudi na jugozahodno Slovenijo (gre tudi za geografsko zelo oddaljeno območje), predlagam dva strokovna centra, od katerih bo eden pokrival gorenjski del, drugi pa primorski del Zahodne Slovenije. Morda je smiseln prenos pooblastil na že delujoč strokovni center CIRIUS Vipava.

Glede na aktualne potrebe in število storitev, ki so jih izvajalci v času projekta izvedli, so predlagani kadrovske viri ustrezni tako po strokovnem profilu kot tudi po številu. Pristojnim službam Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport predlagamo, da podzakonske akte, ki normativno določajo vrsto in stopnjo izobrazbe ter normative za določanje obsega kadra, dopolni z dejavnostmi strokovnih centrov in za vsako posebej opredeli tako možno število zaposlitev kot tudi vrsto in stopnjo izobrazbe. Prav tako bo treba delovanje strokovnih centrov natančneje opredeliti v ustrezni zakonodaji in določiti mrežo izvajalcev. Šele potem bodo lahko novonastali strokovni centri in tudi SCPI bolj natančno definirali svoje poslanstvo, dejavnosti in vpetost v lastne ustanove in v širše okolje.

Osnova za sestavo poročila:

- 3 sestanki izvajalcev z evalvatorjem,
- zaključni intervju evalvatorja z vodjo in koordinatorico SCPI,
- vmesna poročila koordinatorice,
- zaključno poročilo april 2017 – september 2020,
- predlog sistemske ureditve strokovnega centra.

ZAKAJ OSNOVNE ŠOLE S PRILAGOJENIM PROGRAMOM POTREBUJEJO STROKOVNI CENTER

mag. Marjeta Šmid, *prof. def., vodja projekta, ravnateljica,*
Osnovna šola Jela Janežiča

UVOD

Javni razpisi za podporo sistemskim ureditvam skrbi za osebe s posebnimi potrebami (v nadaljevanju OPP), financirani s strani Evropske unije, iz Evropskega socialnega sklada ter s strani Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport, so bili napovedani, preden je bil konec leta 2016 prvi objavljen. Njihova posebnost je bila usmerjenost v prakso zavodov za OPP, tudi zavodov za otroke z motnjami v duševnem razvoju, zato so jih osnovne šole s prilagojenim programom (v nadaljevanju OŠPP) težko pričakovale. Pri zagotavljanju celostne vzgoje in izobraževanja (VIZ) učencem s posebnimi potrebami so se namreč v delovanju OŠPP pojavile težave na nekaterih področjih, ki bi jih lahko naslovil najprej ustrezen projekt in posledično morebitne nove sistemske ureditve. Takšna področja so npr. program osnovne šole s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo (v nadaljevanju DSP), program Usposabljanje za življenje in delo (UŽD), profesionalno usposabljanje OPP, obravnava učencev s soobstojem več motenj, ovir ali primanjkljajev, tujcev idr. Izpostavljena je bila skupina učencev s soobstojem težav na področju duševnega zdravja, ki je v porastu in za katero celostna sistemska skrb ni vzpostavljena. Eden teh projektov je »Mreža strokovnih institucij za podporo otrokom s posebnimi potrebami in njihovim družinam«, ki sodi v prednostno os Socialna vključenost in zmanjševanje revščine. Omogočil je vsebinski razmislek in preizkus, kako in s kakšnimi načeli strokovni center kot institucija dopolnjuje celostno skrb za OPP.

NAMEN IN UTEMELJENOST PROJEKTA

Namen projekta je bil pridobivanje podatkov za sistemsko ureditev mreže in določitev vsebin dela strokovnih institucij za celostno skrb za otroke, mladostnike in odrasle z motnjami v duševnem razvoju ter njihove družine. Delo takšnih institucij sicer določa 20. člen ZUOPP-1 (t. i. zavodi, ki izvajajo strokovne naloge), a je bil dodatni namen projekta pridobiti verodostojne podatke tudi o drugih dobrih in potrebnih praksah, ki so jih ti zavodi razvili. Pomembno je bilo spoznati raznolikost delovanja ter dobrih praks šol in zavodov za OPP v Sloveniji. OŠPP-jem je bilo omogočeno enakovredno partnerstvo pri sodelovanju v tovrstnem projektu Evropskih socialnih skladov. Na Gorenjskem so v konzorciju sodelovale tri OŠPP, ki so pilotni projekt poimenovali »Strokovni center za podporo inkluziji« (SCPI).

Utemeljenost projekta se je odražala v dejstvu, da so OŠPP na nekaterih področjih (izvedbeno) že delovale kot strokovni centri. Sem se lahko prištevajo program osnovne šole s prilagojenim programom in DSP, program UŽD, različne oblike nadstandardnih programov in dobrih praks. Program DSP razširja delovanje OŠPP-jev, ki prvenstveno izvajajo prilagojeni program osnovne šole z nižjim izobrazbenim standardom (NIS) in posebni program (PP), na osnovnošolske programe z enakovrednim izobrazbenim standardom (EIS) s prilagojenim programom in DSP za otroke s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, ovirami ali motnjami, medtem ko program UŽD podaljšuje vzgojo in izobraževanje mladostnikov in mladih odraslih z zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju.

PROGRAM OSNOVNE ŠOLE S PRILAGOJENIM IZVAJANJEM IN DODATNO STROKOVNO POMOČJO

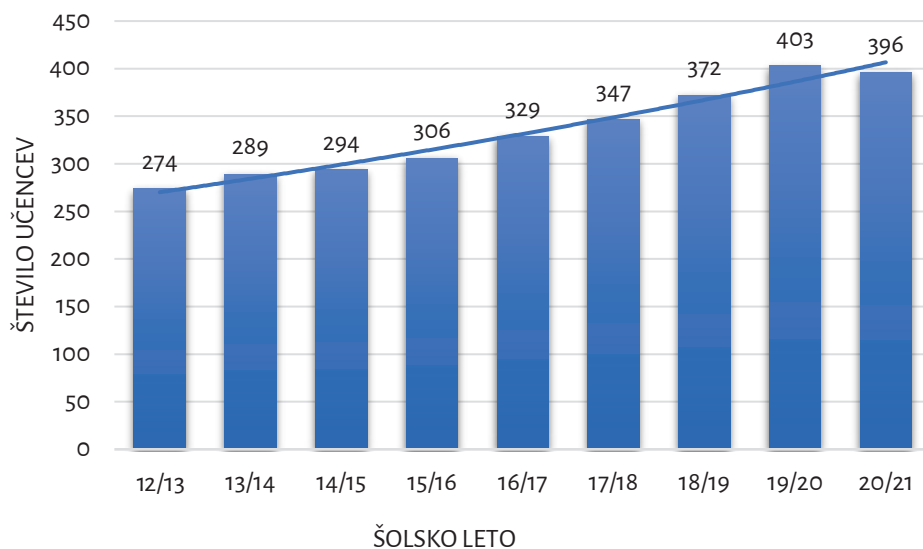
V času trajanja projekta se je v konzorciju SCPI-ja pozornost namenjala opredelitvi delovnega mesta koordinatorja za OPP v rednih OŠ, katerega vloga je bistvena pri oblikovanju inkluzivnega okolja učenca. Potreba po koordinatorju izhaja iz prakse izvajalk – učiteljic DSP v rednih OŠ. Njihov delokrog se je razširil na dela, ki se ne vrednotijo kot svetovalne storitve, temveč bi sodila v t. i. delovno mesto koordinatorja. Ugotovitve kažejo, da se sem prišteva poglobljen način dela z učitelji in družinami otrok, ki bodisi so ali pa tudi niso vključeni v program DSP. Za pokritje vseh potreb, ki se pojavljajo ob delu z učencem OPP

je nujno zagotavljanje kakovostne, kontinuirane in vsebinsko bogate povezave z njegovo družino. Strokovne delavke so najpomembnejši vezni člen med učencem, njegovo družino in učitelji ter zunanji strokovnjaki. Delo na daljavo v času korone bi bilo brez tega segmenta osiromašeno ali bi celo izostalo, kar pravzaprav velja za celotno populacijo OPP. Potrebe po informacijah o posameznem učencu ali o skupini učencev OPP, predavanja o strokovnih temah glede OPP za strokovne delavce, sošolce ali druge učence ter starše so na vseh vzgojno-izobraževalnih zavodih po celotni vertikali velike. H koordinatorskemu delu sodijo prilagajanje pripomočkov, delovnih in učnih gradiv posameznega učenca, izvajanje specialno pedagoške diagnostike, pomoč pri izdelavi individualiziranih programov za učence OPP in sodelovanje s strokovnjaki izven VIZ v posameznem primeru OPP, s čimer se zagotavlja intervencija za posebno zahtevne učence. Prakse so se v projektu popisale in ovrednotile, njihovo izvajanje pa bi lahko pokrili strokovni center.

SPREMENJENA POPULACIJA UČENCEV OSNOVNIH ŠOL S PRILAGOJENIM PROGRAMOM

Sistemske rešitve, za katere je smiselno, da sodijo pod okrilje strokovnega centra, so potrebne tudi zaradi spremenjene populacije učencev, ki se zadnjih deset let vpisuje v OŠPP. Poleg tega, da število učencev v OŠPP-jih narašča, je namreč učencev, ki so v odločbah o usmeritvi prepoznani z enim kriterijem, npr. motnjo v duševnem razvoju, čedalje manj, četudi se stanje po regijah razlikuje. Če je znano, da se v rednih šolah šolajo tudi učenci z motnjo v duševnem razvoju, tako je inkluzija npr. dala možnost vpisa v program osnovne šole z EIS otrokom z Downovim sindromom, pa je manj znano, da se v zadnjih letih v prilagojen program z NIS vpisuje čedalje več učencev, ki nimajo opredelitve motnje v duševnem razvoju, temveč se vanj usmerjajo po 13. členu Pravilnika o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami (2013). Ta predvideva, da otrok zaradi specifičnih potreb na telesnem, spoznavnem, čustvenem, socialnem področju ter posebnih zdravstvenih potreb ob upoštevanju otrokove dosežene ravni razvoja, zmožnosti za učenje in doseganja standardov znanja ter prognoze vstopa v zanj bolj ustrezen program vzgoje in izobraževanja (tudi program NIS), kar je v njegovo največjo korist (Pravilnik o organizaciji ..., prav tam).

Graf 1 prikazuje gibanje števila učencev v štirih OŠPP na Gorenjskem. Iz grafa je razvidno, da število učencev enakomerno narašča. Ustaljenost števila se kaže v šolskem letu 2020/21, česar se ne more pripisati dejstvu, da se je število otrok, ki bi program potrebovali, zmanjšalo. Bolj to velja pripisati specifični epidemiološki situaciji spomladi 2020, ko se je pouk izvajal na daljavo. Ministrica za izobraževanje, znanost in šport je izdala Sklep o ukrepih za nemoteno opravljanje vzgojno-izobraževalnega dela v osnovnih šolah (https://sio.si/wp-content/uploads/2020/04/Sklep-za-nemoteno-opravljanje-VIZ-dela-v-O%C5%A0-2019_2020.pdf, 17. 4. 2020), ki je poleg zmanjšanja števila ocen pri negativnih ocenah določal tretji popravni izpitni rok ter pogojni vpis v višji razred, kar je zadržalo marsikakšno usmerjanje. Vlaganje vlog se je v času epidemije prekinilo. Ponovno se je vzpostavilo 1. 5. 2020 za tiste usmeritve, ki so bile načrtovane že pred epidemijo. Kakšne posledice bo imela epidemija na učence s posebnimi potrebami in ali se lahko pričakuje porast učnih težav v prihodnje, so umestna vprašanja.

Graf 1: Število učencev po šolskih letih štirih OŠPP na Gorenjskem.

Eden od razlogov za naraščanje števila učencev OŠPP v zadnjih letih je prav gotovo porast osnovne populacije (vir. SURS in Vovk Ornik, 2020, gradivo Srečanje vodilnih in vodstvenih delavcev, ki delajo na področju vzgoje in izobraževanja OPP, 2020). Vovk Ornik prav tam navaja, da so možni

razlogi za porast napredek medicine, porast obravnave otrok in mladostnikov s težavami v duševnem zdravju (raziskava NIJZ, 2018), večja ozaveščenost in zavedanje o otrocih s PP, razširjena diagnostična merila, večja razpoložljivost storitev, vpliv okolijskih dejavnikov, povezanost nizkega socialno-ekonomskega statusa otrok in s tem povezanih učnih težav ter drugih.

Tudi sopojavnost/komorbidnost posameznih primanjkljajev, ovir oziroma motenj v populaciji otrok s posebnimi potrebami narašča (Vovk Ornik, 2020, prav tam). S tem pojavom se srečujejo vse OŠPP in OŠ. Avtorji priročnika Zelena učna okolja (2018) so za označitev teh otrok uporabili prijazno besedno zvezo otroci s težavami na področju kognitivnega funkcioniranja s sopojavnostjo več težav, ki je v pogovorni rabi bolj uporabna. Ob primarni motnji v duševnem razvoju se pojavljajo avtizem, motnje duševnega zdravja, dolgotrajno bolni, čustveno vedenjske motnje, vzgojna prikrajšanost, govorno jezikovne motnje in druge, v zadnjem obdobju tudi nekemične odvisnosti.

V Tabeli 1 so prikazani podatki o stanju učencev s sopojavnostjo več motenj ali ovir skozi leta, izraženi v odstotkih. Prikazani so za program z nižjim izobrazbenim standardom in posebni program, ki ju izvajajo OŠPP na Gorenjskem.

Tabela 1: Odstotek učencev s sopojavnostjo primanjkljajev, ovir, motenj (skrajšano: težav) v programih skozi leta v štirih OŠPP gorenjske regije .

Šol. leto	Odstotek učencev s sopojavnostjo težav NIS*	Odstotek učen. s sopojavnostjo težav PP**	Odstotek učen. s sopojavnostjo težav NIS+PP
2018/19	36,1 %	57 %	44,57 %
2019/20	35,32 %	61,31 %	46,15 %
2020/21	34,7 %	63,53 %	47,9 %

*NIS – prilagojeni izobraževalni program osnovne šole z nižjim izobrazbenim standardom

**PP – posebni program

Tabela 2: Odstotek učencev usmerjenih v OŠPP po 13. členu Pravilnika o organizaciji in načinu dela ... (2013) OŠPP gorenjske regije za leto 2020/21.

Šolsko leto 2020/21	Odstotek učencev, usmerjenih v OŠPP po 13. členu Pravilnika o organizaciji in načinu dela ... (2013) na OŠPP gorenjske regije	4,7 %
---------------------	---	-------

Iz Tabele 1 je razvidno, da na prvi pogled odstotek učencev s sopojavnostjo posameznih primanjkljajev, ovir oziroma motenj v programu NIS rahlo upada (iz 36 % na 34,50 % v treh letih), vendar je tem odstotkom treba prišteti tudi učence, ki se usmerjajo po 13. členu (teh je 4,7 %). To so učenci, ki v odločbi nimajo opredeljene motnje v duševnem razvoju, temveč so najpogosteje opredeljeni kot dolgotrajno bolni, s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, s čustveno vedenjskimi motnjami in avtizmom. Praviloma imajo kompleksne težave, poleg primanjkljaja tudi težave v prilagajanju, težave na čustvenem in vedenjskem področju, na področju profesionalnega usmerjanja idr. Za nekatere je šola varovalni dejavnik.

Zaposlitvene možnosti za obe skupini učencev so omejene, kar predstavlja velik izziv, pri tem pa lahko pomaga prav strokovni center. V SCPI smo ugotovili, da v OŠPP-jih, kjer v programu NIS število učencev s soobstojem težav narašča, skoraj nimajo usmerjanj po 13. členu, in obratno, kjer upada, je porast usmerjanj po 13. členu večji. Iz Tabele 2 je razvidno, da je v šolskem letu 2020/21 po 13. členu usmerjenih 4,7 odstotka učencev, kar pomeni, da realno število učencev s kompleksnimi težavami narašča, le opredeljeni so različno (v letu 2020/21 je vsota odstotka učencev s soobstojem težav in usmerjanj po 13. členu 39,4 %).

Pri soobstoju težav izstopa posebni program, kjer je odstotek bistveno višji kot v programu NIS in narašča. Vanj se vključujejo vedno bolj zahtevni učenci z zmerno, težjo in težko motnjo. Njihove motnje in težave se v strokovnih mnenjih in odločbah določajo z več opredelitvami (celo štirimi ali petimi). Starši se, običajno zaradi bližine, pogosteje odločajo za vključitev otroka v posebni program pri OŠPP kot kompromisno možnost za zavodske programe. Posledično šole naredijo vse, da bi učencem omogočale čim bolj celostno šolanje.

NADSTANDARDNI PROGRAMI

Na izziv sopojavnosti težav so OŠPP odgovorile z vpeljavo različnih oblik dela, ki dopolnjujejo VIZ delo z učencem s posebnimi potrebami na delovnih področjih, ki sistemsko niso opredeljena. Oblikovali so se vzporedni ali t. i. nadstandardni programi, ki so za optimalnejšo VIZ OPP postali zelo pomembni.

Šole učencem (ali njihovim družinam) ponujajo logopeda, nevro/fizioterapevta, delovnega terapevta, kinezioterapevta, ki v svoji osnovi sodijo pod zdravstveno dejavnost. Uvajajo se programi, ki ne pomenijo le obogatitve

»ponudbe«, zaradi svojega pristopa so zelo učinkoviti, npr. senzorna, glasbena terapija, terapija z živalmi, drama terapija, montessori pedagogika. Sem sodijo strokovnjaki za avtizem ter drugi strokovnjaki z licenco, ki so pogosto specialni rehabilitacijski pedagogi. Določene podporne sistemske ureditve že obstajajo, in sicer za posamezne skupine OPP, npr. romski mentor, ure slovenskega jezika za tujce, spremljevalec gibalno oviranih učencev ali dodatna strokovna pomoč za senzorne primanjkljaje. Pomenijo prepotrebno pomoč, kljub temu pa je potrebno njihovo izvajanje prilagoditi za osebe s posebnimi potrebami z motnjami v duševnem razvoju, za kar so potrebna dodatna izobraževanja.

Nadstandardni programi so najpogosteje financirani iz sredstev lokalnih skupnosti. Dodatni viri so evropski projekti iz ESS, kot je Erasmus+. V njih se razvijajo posamezna strokovna področja, npr. Gozdna pedagogika za OPP (Zelena učna okolja, prav tam; Spodbude naravnih učnih okolij za krepitev (ne)formalnega učenja otrok s posebnimi potrebami – priporočila za politiko in prakso, 2018). Skupnost organizacij za usposabljanje oseb s posebnimi potrebami v Republiki Sloveniji desetletja na posameznih zavodih financira srednje medicinsko osebje, ki je zaradi sopojavnosti težav, ovir oziroma motenj velikega pomena. Programi so za celostno VIZ in obravnavo pomembni, ne izvajajo pa se po vseh zavodih ali OŠPP-jih, kar je njihova pomanjkljivost.

Posebno področje dela predstavljajo otroci s soobstojem težav na področju duševnega zdravja. Vzpostavitev mreže pomoči tudi na tem področju, svetovanje in kontinuirano spremljanje otroka/učenca s strani specialnega pedagoga, pedopsihiatra, osebnega zdravnika, kliničnega psihologa, staršev in šole predstavljajo dopolnitev sistemske pomoči OPP. Četudi naj bi bila pomoč otroku in družinam v zdravstvenem sistemu zagotovljena, pa je bilo v SCPI ugotovljeno, da ni tako. Otrok in družina pogosto nista deležna ustrezne pomoči, če pa do te pride, je lahko prepozna, enostranska in zato neučinkovita, necelostna. Delovanje različnih strokovnjakov je nepovezano. Strokovni delavci SCPI-ja so v praksi ugotovili, da so največji problemi prepoznavanje težav, začetek obravnav in kontinuirano spremljanje s strani enakovredno zastopanih stok, kar bi se lahko premostilo z delovanjem strokovnih centrov.

SODELOVANJE Z OKOLJEM, DELODAJALCI

Področje, ki smo mu v OŠPP-ji v zadnjih letih namenjali veliko pozornosti, je sodelovanje z različnimi institucijami in združenji ožjega in širšega okolja. Sodelovanje šole z okoljem je močno izpostavljeno v teoriji in praksi, in če to velja za redne osnovne šole, za OŠPP velja še bolj. Vključevanje v življenje in delo skupnosti osebe s posebnimi potrebami se namreč ne dogaja samo od sebe, temveč je tudi na tem področju pomembno usklajeno in načrtovano delovanje vseh deležnikov. Potrebe, ki so nastale na področju zaposlovanja oseb s posebnimi potrebami in oblikovanja inkluzivnega okolja, presegajo možnosti običajnega delovanja OŠPP. Obe področji sta aktualni tudi v programu UŽD. Program omogoča široko organizacijo in raznovrstno delovanje. Najbolj vidna je možnost, da se mladi odrasli s posebnimi potrebami preizkusijo v različnih delih pri zunanjih izvajalcih, ki se vključujejo kot prostovoljci, kar je sicer dobra, a le začasna rešitev. Program naj bi udeležencem omogočil zlasti pridobivanje veščin in spretnosti vsakdanjega življenja.

Zato se je skozi celotni projekt SCPI namenjalo veliko pozornosti sodelovanju z VIZ ustanovami, kot so osnovne šole, vrtci, srednje šole, zavodi za OPP ter zdravstvene ustanove na eni strani, na drugi pa sodelovanju z drugimi deležniki, kot so posamezniki iz ožjega in širšega okolja, društva in različna združenja v okolju, delovne organizacije, lokalna skupnost idr. Značilnost prvega dela je sistematično načrtovanje, zbiranje potreb in izvajanje dejavnosti, medtem ko so značilnosti drugega tudi povpraševanje in aktualne potrebe oseb s posebnimi potrebami. Zlasti slednje zahteva hitro odzivanje, saj tega dela ni možno povsem načrtovati. Strokovni center odgovarja potrebam posameznikov ali družin, društev, združenj, ki se nanj obračajo z željo po pomoči pri zaposlovanju, sodelovanju v različnih razvojnih in preventivnih programih, obravnavi, diagnostiki, predavanjih o OPP, pomoči pri izobraževanju ali preprosto željo po pogovoru in svetovanju. Obstaja velika potreba po trajnosti tovrstnega dela in povezav, ki so lahko vključene v sistemske rešitve strokovnega centra. Tovrstna povezovanja tlakujejo pot k inkluziji ter celostni obravnavi otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami, prispevajo k njihovem opolnomočenju, enakopravnosti in enakovredni dostopnosti do izobraževanja, povečujejo njihove možnosti za vključevanje v skupnost, izbire poklica, kasneje zaposlitve in posledično vplivajo na njihovo zdravje ter zmanjšujejo tveganje socialne izključenosti in revščine.

SKLEP

Iz zapsanega je mogoče povzeti, da OŠPP poleg javno veljavnih programov VIZ za OPP opravljajo mnogovrstne storitve, pa vendar se zdi, da nekatere med njimi obstanejo na pol poti in jih ni možno dobro izpeljati v korist OPP. Opisana področja zahtevajo sistemske ureditve (npr. razmislek o normativih). Alternativa je strokovni center, ki se odziva na specifične potrebe uporabnikov. Raznolikost teh potreb narekuje oblikovanje strokovnega centra, ki združuje kompetentne strokovnjake različnih področij v fleksibilno delujočem strokovno mobilnem timu. Mobilni tim se prilagaja potrebam uporabnika in je osnovna celica strokovnega centra. Da bo strokovni center lahko odgovoril na vse potrebe VIZ OPP v OŠPP, se sliši optimistično. Nekatere rešitve so v predstavljene SCPI. V njem so nastala tudi specifična načela delovanja strokovnega centra, katerih vzpostavljena mreža naj bo čimprejšnja. Nastala so kot posledica ugotovljenih potreb ob delu z OPP v OŠPP in presegajo okvire njenega siceršnjega delovanja. Njihov namen je zagotavljanje delovanja v največjo korist otroka:

- Strokovni center zagotavlja svoje storitve vsem uporabnikom, ki jih potrebujejo (*od rojstva do zaposlitve*).
- Storitve strokovnega centra so za uporabnika pravočasne.
- Strokovni center zagotavlja celostno podporo.
- Storitve se izvajajo na lokaciji uporabnika.
- Strokovni center zagotavlja, da je uporabnikov glas slišan.
- Strokovni center zagotavlja kontinuirano spremljanje uporabnika.
- Strokovni center opolnomoči uporabnika samega.
- V strokovnem centru VIZ ustanove, zdravstvena stroka idr. delujejo v enakovrednem partnerstvu – eksplicitno pri uporabnikih s soobstojem motenj, ovir ali primanjkljajev na področju duševnega zdravja.
- V strokovnem centru kot partnerji sodelujejo uporabniki, njihove družine, VIZ ustanove, zdravstvena stroka idr.
- Strokovni center se prilagaja aktualnim potrebam uporabnika.
- Strokovni center uporablja lastna in skupna splošna in specifična orodja samoevalvacije učinkovitosti ukrepov in storitev na ravni uporabnika in centra.
- Strokovni delavci centra delujejo fleksibilno in se prilagajo spreminjajočim se potrebam uporabnika.

Viri

Natalija Vovk-Ornik (2020). Aktualno na področju usmerjanja otrok s posebnimi potrebami Kako naprej. Gradivo Srečanja Vodilnih in vodstvenih delavcev VIZ OPP z 18. 11. 2020.

Pravilnik o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami (Uradni list RS, št. 88/13).

Zelena učna okolja: Prednosti učenja v naravi za otroke s posebnimi potrebami – Aktivnosti s prilogo (2018), Inštitut za gozdno pedagogiko, Kamnik 2018. Publikacija je nastala v okviru projekta Green Learning Environments – Taking Advantage of the Stimulans in Green Enviroments for Non-Formal Learning with Children with Cognitive Disabilities and Learning Disorders (Evropska unija, ERASMUS+).

OBLIKOVANJE INKLUZIVNEGA OKOLJA V VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNEM ZAVODU NA PODLAGI PRAKTIČNIH IZKUŠENJ V PROJEKTU SCPI

Irena Prašnikar, *univ. dipl. soc. kult. in ped., koordinatorica projekta,*
Osnovna šola Jela Janežiča

UVOD

Pri zapisu o oblikovanju inkluzivnega okolja se ne sprašujemo, kaj inkluzija je in o njej ne polemiziramo, temveč predpostavljamo, da je za dotičnega otroka s posebnimi potrebami smiselna in potrebna. Predstavimo primer vključevanja učenke s posebnimi potrebami v 1. razred osnovne šole¹, kjer smo kot podporni institucija sodelovali v okviru pilotnega projekta Strokovni center za podporo inkluziji (SCPI).

Inkluzija otrok s posebnimi potrebami je možna le v primeru pozitivne naravnosti do inkluzije, pripravljenosti za inkluzivno vzgojo in izobraževanje ter v primernih pogojih, materialnih in kadrovskih, na vseh ravneh in pri vseh deležnikih VIZ zavoda:

1. vodstvo zavoda,
2. strokovni delavci zavoda (vzgojitelji, učitelj, svetovalna služba, izvajalci individualnih in skupinskih oblik pomoči, tehnično osebje),
3. starši – starši OPP in starši vrstnikov,
4. vrstniki,
5. otrok s posebnimi potrebami.

Korist otroka in njegov celostni razvoj moramo upoštevati pri snovanju inkluzivnega okolja, saj obstaja možna nevarnost neustrezno prilagojenega okolja (in s tem premalo stimulativenega), ki ne podpira otrokovega razvoja.

¹ Zaradi varovanja osebnih podatkov se bomo pri opisu primera izognili navajanju podrobnosti tako o učenki kot o osnovni šoli.

POTREBNI POGOJI ZA KAKOVOSTNO INKLUZIVNO OKOLJE

1. Vsi avtorji, ki razpravljajo o inkluziji, poudarjajo, da morajo biti vodstvo in strokovni delavci pozitivno naravnani do inkluzije otroka s posebnimi potrebami, pripravljeni sprejeti otroka in se izobraževati na tem področju.
2. Glede na porast števila vključenih otrok s posebnimi potrebami predlagamo, da se v šolah oziroma v strokovnem centru uvede delovno mesto koordinator za posebne potrebe. To je visoko usposobljena in kompetentna oseba, ki pozna sistem na splošno in možnosti pomoči otrokom s posebnimi potrebami, njihovim družinam in strokovnim delavcem, hkrati pa išče in razvija možnosti novih oblik pomoči in vključevanja OPP. Vzpostavlja mrežo strokovnjakov in sodelovanj vseh vključenih deležnikov. Vsebinsko dela, obravnava in svetovanja zna predvideti vnaprej ter opredeliti delo z otrokom, skupino otrok, starši, strokovnimi delavci, delodajalci, predstavniki zdravstva in drugih organizacij ali z društvi, ki delajo z OPP. Njegova vloga je tudi prepoznavanje, katere strokovne delavce aktivirati za posamezni primer, išče stike navzven.
3. Izobraževanje kadra celotne šole oziroma zavoda o posebnih potrebah na splošno in o specifičnih področjih.
4. Zagotoviti poglobljeno izobrazbo strokovnim delavcem, ki bodo izvajali VIZ proces in ki bodo prihajali v neposreden stik z otrokom.
5. Pripraviti potrebne materialne pogoje, prilagoditve, organizacijo časa in izvajanje pouka.
6. Pripraviti otrokove vrstnike in seznaniti starše otrok v oddelku, kamor bo vključen otrok s PP.
7. Izobraževanje staršev vrstnikov, po presoji vključitev staršev otroka s PP.
8. Pred stalno vključitvijo otroka s PP predlagamo občasen voden obisk v oddelku. Po obisku pogovor z otroki.
9. Dodeljen »skrbnik« za posameznega otroka s posebnimi potrebami – odrasla oseba znotraj kolektiva, ki z otrokom vzpostavi pozitiven odnos. Skrbi za uspešno vključitev otroka, komunicira s strokovnimi delavci, učenci, sošolci in starši, po potrebi z zunanjimi strokovnjaki, predlaga rešitve in je zagovornik otroka, skrbi za delovanje podporne mreže. Odgovoren je za posameznega učenca in sodeluje s koordinatorjem za

posebne potrebe. Je član strokovne skupine za sestavo in spremljanje izvirnega delovnega projekta pomoči, ni pa nujno, da učenca poučuje. Je pozitivna oseba v otrokovem življenju, nekdo, ki otroka zagovarja in se nanj otrok lahko zanese oziroma obrne v primeru težav.

10. Podporna mreža:

- za otroka s posebnimi potrebami in njegove starše (izvirni delovni projekt pomoči, otroku dati aktivno vlogo),
- za strokovne delavce (iskanje rešitev dela z OPP, intervizija, supervizija),
- za vrstnike (v primeru, da razrednik ne zmore, pomoč svetovalne službe, »skrbnika«) in njihove starše.

11. Podporni tim sestavljajo:

- otrok s posebnimi potrebami in starši,
- koordinator za posebne potrebe,
- »skrbnik« otroka,
- glede na individualni primer:
 - vodstvo šole,
 - strokovni delavci (svetovalna služba, razrednik, predmetni učitelji, izvajalci dodatne strokovne pomoči in drugih oblik pomoči in podpore otroku oziroma oddelku, tehnični kader),
 - zunanji strokovnjaki iz zdravstva in/ali sociale,
 - druge pomembne osebe v otrokovem življenju (npr.: stari starši, sosedi, trenerji ...).

12. Pomemben pretok informacij med člani podpornega tima ob upoštevanju varovanja osebnih podatkov in etičnem kodeksu.

13. Sprotno preverjanje počutja in naravnosti otroka s PP, staršev, vrstnikov in strokovnih delavcev.

14. Sprotno permanentno izobraževanje strokovnega kadra in po potrebi vrstnikov ter staršev.

15. Priprava in sprotno evalviranje ter dopolnjevanje izvirnega delovnega projekta pomoči oziroma individualiziranega programa.

Za zagotavljanje inkluzivnega okolja predlagamo dodatne modele dela, ki smo jih preizkusili in nekatere razvili v okviru projekta SCPI ter jih uporabljamo v individualnih primerih:

- Vključitev otroka s posebnimi potrebami v terapevtske in interesne dejavnosti ter nadstandardni program (skupinsko ali individualno) – primer: delo s terapevtskim kužkom, senzorna in taktilna integracija, delavnice po montessori pedagogiki, delavnice po B-A-V-X metodi, delavnice po programu Play Atteniton, fizioterapija in delovna terapija, terapevtsko svetovanje za posameznika in družino po metodi družinske sistemske terapije in geštalt izkustvene družinske terapije.
- Vključevanje v popoldanske dejavnosti v povezavi z društvi, klubi.
- Delo z družino po modelu mesečnega spremljanja.
- Delo z otrokom in vrstniki s težavami v komunikaciji – podpora pri medosebni komunikaciji in čustvenem zavedanju učencev.
- Delo z učenci, ki ne zmorejo funkcionirati v razredu.

PRIMER VKLJUČEVANJA UČENKE S POSEBNIMI POTREBAMI V 1. RAZRED OSNOVNE ŠOLE

Informacijo o možnosti vključitve učenke s PP (gibalno ovirana – uporaba invalidskega vozička, motnje avtističnega spektra) je imela šola že v začetku koledarskega leta. Ker izkušenj z vključevanjem učencev s takimi ovirami in motnjami do zdaj še niso imeli, so se poučili o inkluziji in pogojih zanjo (branje strokovnih prispevkov in primerov dobrih praks ter izvedeno predavanje). Vključevanje učenke s posebnimi potrebami v 1. razred osnovne šole se je intenzivno začelo izvajati že junija, ko je šola dobila odločbo o učenkini vključitvi.

Z dotično šolo smo v pilotnem projektu SCPI sodelovali že prej, saj imamo podpisan dogovor o sodelovanju. Vodstvo šole je preko koordinatorice projekta SCPI zaprosilo za zunanjo podporo, v šoli je določilo tim sodelavcev – na začetku razredničarko in svetovalno službo, pred začetkom šolskega leta še vzgojiteljico, spremljevalca in specialno pedagoginjo. Koordinatorica je vzpostavila stik s svetovalno službo in razredničarko ter znotraj strokovnega centra poiskala dve strokovni sodelavki, obe specialni pedagoginji, ki sta prevzeli primer. Strokovni sodelavki sta se v začetku julija srečali z ravnateljico, pomočnico ravnateljice, svetovalno delavko in bodočo razredničarko. Na osnovi pridobljenih informacij o deklici so izvedle izobraževalno-posvetovalni razgovor ter priskrbele potrebno literaturo. Na srečanju so skupaj ugotovili, da bo potrebno izobraževanje za celoten kolektiv na temo avtizma

in gibalne oviranosti, kar so konec avgusta s pomočjo ustreznih strokovnjakov tudi izpeljali. Še pred začetkom šolskega leta so v sodelovanju strokovnih sodelavk SCPI, razredničarke, vzgojiteljice, spremljevalca deklice in specialne pedagoginje, ki bo nudila dodatno strokovno pomoč, pripravili učilnico in druge materialne prilagoditve v šoli. Na ogled šole in učilnice je prišla tudi deklica v spremstvu staršev. To je bila možnost izgradnje zaupanja med šolo (vodstvom šole in strokovnimi delavci, ki bodo delali z učenko) in domom. Razredničarka je že konec avgusta sklicala predčasni roditeljski sestanek, da so bili obveščeni starši vrstnikov. Skratka, pred začetkom šolskega leta smo imeli občutek, da je narejeno vse za kakovostno inkluzijo učenke.

Ker je to prvi razred in se morajo všolati vsi učenci, brez težav, seveda, ni šlo. Zlasti razredničarka je v strokovnih sodelavkah SCPI našla oporo in preko telefonskih pogovorov dobila potrebnega sogovornika. Na individualnih urah dodatne strokovne pomoči je deklica razvijala tudi veščine komuniciranja, ki jih je ob tesnem sodelovanju strokovnega tima udejanjila v razredu. Po modelu mesečnega spremljanja učenca so se zlasti v začetnih dveh mesecih srečevali strokovni delavci (razredničarka, vzgojiteljica, spremljevalec, specialna pedagoginja, svetovalna delavka), vodstvo šole (ravnateljica ali pomočnica ravnateljice) in običajno mama deklice. Zgradili so potrebno zaupanje. Med vrstniki ni bilo zaznati posebnih zadreg. Največ naporov, padcev in vzponov je bilo v začetnih mesecih, nekako do konca koledarskega leta, nato je bilo bolj utečeno.

Z veliko mero zagnanosti strokovnih sodelavcev in sodelovanja vseh vključenih ter iskanja zunanje pomoči (sodelovanje s strokovnim centrom SCPI, razvojno ambulanto, dispanzerjem za mentalno zdravje in svetovalnim centrom) je učenka uspešno napredovala v 2. razred. Z njo je napredovala tudi celotna ekipa – dobesedno (tudi v 2. razredu jo spremljajo isti strokovni delavci in učenci) in v prenesenem pomenu, saj so napredovali tako na strokovnem kot osebnem področju.

SKLEP

S kakovostno izpeljano inkluzijo posameznega otroka s posebnimi potrebami pridobimo vsi, tako otrok s posebnimi potrebami, vrstniki, zavod in strokovni delavci kot tudi družba na splošno, zato se je zanjo vredno potruditi.

Viri

- Merljak, S. (2015). Inkluzija ni le za otroke s posebnimi potrebami. Pri nas vsi neradi hodijo v šolo. Intervju z Marijo Kavkler. Ljubljana: Delo. Pridobljeno s <https://old.delo.si/sobotna/inkluzija-ni-le-za-otroke-s-posebnimi-potrebami-pri-nas-vsi-neradi-hodijo-v-solo.html>
- Evropska agencija za razvoj izobraževanja na področju posebnih potreb. (2011). Izobraževanje učiteljev za inkluzijo v Evropi – Izzivi in priložnosti. Odense, Danska: Evropska agencija za razvoj izobraževanja na področju posebnih potreb. Pridobljeno s <https://www.european-agency.org/sites/default/files/te4i-synthesis-report-sl.pdf>
- Korče, K., Zgonc, E. (2015). Uresničevanje inkluzije v vrtcih in osnovnih šolah. Koper: Pedagoška fakulteta Koper. Pridobljeno s <https://core.ac.uk/download/pdf/52489993.pdf>
- Lesar, I. (2009). Šola za vse? Ideja inkluzije v šolskih sistemih. Ljubljana: Pedagoška fakulteta univerze v Ljubljani. Pridobljeno s http://www2.arnes.si/~icerar/Lesar_Sola%20za%20vse.pdf
- Rutar, D. idr. (2010). Inkluzija in inkluzivnost. Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje. Pridobljeno s https://cpi.si/wp-content/uploads/2020/08/Inkluzija_in_inkluzivnost-1.pdf
- Rutar, D. (2017). Inkluzija otrok s posebnimi potrebami. Kamnik: CIRIUS. Pridobljeno s <http://cirus-sc.si/wp-content/uploads/Inkluzija.pdf>

PODROČJE ZGODNJE OBRAVNAVE OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI

Irena Marinkovič, *dipl. del. ter.*,
Osnovna šola Poldeta Stražišarja Jesenice

Avtorica fotografij: Irena Marinkovič

Na področju zgodnje obravnave otrok s posebnimi potrebami sva v OŠ Poldeta Stražišarja Jesenice v okviru pilotnega projekta Strokovni center za podporo inkluziji (v nadaljevanju SCPI) delovali Irena Marinkovič, diplomirana delovna terapevtka, in Darija Zupan, profesorica defektologije, mobilna specialna pedagoginja, ki je bila hkrati tudi koordinatorica projekta SCPI na OŠ Poldeta Stražišarja Jesenice.

Svoje delo v okviru projekta smo zastavili v sodelovanju z okoliškimi vrtci, in sicer smo septembra 2017 podpisali dogovore o sodelovanju z Vrtcem Jesenice, Vrtcem Kekčevi junaki Kranjska Gora, Vrtcem pri OŠ 16. decembra Mojstrana in z Vrtcem pri OŠ Žirovnica. Leta 2019 smo podpisali dogovor o sodelovanju še z Waldorfskim vrtcem Sončnica na Jesenicah.

S tem smo želeli še bolj povezati in spodbuditi sodelovanje strokovnih delavcev vrtcev na Zgornjem Gorenjskem z OŠ Poldeta Stražišarja. Na ta način se medsebojno spoznavamo, oblikujemo bolj inkluzivno okolje za otroke s posebnimi potrebami in odpiramo poti, da bi bili otroci lahko pravočasno vključeni v ustrezno obravnavo in programe vzgoje in izobraževanja. S svojimi aktivnostmi smo želeli nadaljevati in nadgraditi tudi zelo dobro sodelovanje šole z Vrtcem Jesenice. Pri tem smo izhajali iz konkretnih potreb in želja ter predlogov posameznih vrtcev.

OPAZOVANJE V SKUPINAH IN SVETOVANJE STROKOVNIM DELAVCEM VRTCA

V času od oktobra 2017 do marca 2018 sva delovna terapevtka in specialna pedagoginja izvedli hospitacije oziroma opazovanja ter pogovor in svetovanje strokovnim delavcem treh vrtcev, skupno sva tako obiskali 16 vrtčevskih skupin.

Otroke sva opazovali pri vodeni zaposlitvi, pri prosti igri, pri gibalnih dejavnostih na prostem in pri dnevnih rutinah (skrb zase, hranjenje, preoblečanje ipd.). Dejavno sva se vključili v delo otrok in se pogovorili z vzgojiteljicami otrok v skupini. Podali sva mnenja in predloge za nadaljnje delo v skupini in z nekaterimi otroki, posebno tistimi, kjer se nakazujejo posebne potrebe.

V juniju 2019 smo začeli tudi sodelovati z Waldorfskim vrtcem Sončnica Jesenice. Zanje smo izvedli delavnice za otroke, hospitacije v skupini in svetovanje strokovnim delavcem ter staršem dveh otrok s strani specialne pedagoginje ter dveh kolegic – šolske psihologinje in logopedinje.

SKUPNA EVALVACIJSKA SREČANJA Z VODSTVOM IN SVETOVALNO SLUŽBO VRTCEV

Povsod sva bili prijazno sprejeti. Svoja opažanja sva strnili v poročilo, ki sva ga predstavili na zaključnem evalvacijskem srečanju z vodstvom in svetovalno službo posameznih vrtcev. Predloge so resno upoštevali.

Najina skupna opažanja so bila naslednja:

- Strokovni delavci vrtcev se pogosto čutijo premalo kompetentni za prepoznavanje in delo z otroki s posebnimi potrebami. Želeli bi si več tovrstnega sodelovanja s strokovnjaki drugih področij (specialni pedagog, logoped, delovni terapevt, psiholog ...) in z institucijami, kjer so obravnavani otroci s posebnimi potrebami (npr. razvojna ambulanta), torej tesnejše sodelovanje med strokovnjaki posameznih področij. V vrtcih bi potrebovali sistemizirane ure, ki bi bile namenjene prepoznavanju in delu z otroki, pri katerih se nakazujejo posebne potrebe.
- Strokovni delavci vrtcev pogrešajo tesnejše sodelovanje tudi s starši. Potrebno bi bilo več vlaganja v delo s starši.
- Dobro je, da v skupini načrtno več časa posvetijo opazovanju otrok in načrtovanju dejavnosti za razvijanje tistih področij pri otroku, kjer se

nakazujejo posebne potrebe – predlogi za urjenje finomotoričnih spretnosti s poudarkom na soročnih aktivnostih, kotiček za grafomotoriko, več skupinskih iger in dejavnosti za spodbujanje govornega razvoja, navajanje na samostojnost z bolj doslednim usvajanjem dnevnih rutin, uravnoteženje aktivnosti in počitka otrok – zavestno vključevanje umirjenih dejavnosti, sproščanja.

- V predšolskih skupinah poudarek dejavnostim, ki so priprava na šolsko delo – predopismenjevalne dejavnosti, fonološko zavedanje, grafomotorika, skrb zase, odnosi z vrstniki ... in ne toliko že samo opismenjevanju. K temu jih včasih priganjajo pričakovanja staršev in tudi lastne stroke.
- Delovna terapevtka je posebej opozorila na pogosto neustrezno pohištvo v vrtcih. Mize in stoli so za otroke previsoki. Potrebna je ureditev pohištva – dokup nižje mizice in stolov, klopic za preoblačenje in preobuvanje, tako da otrok lahko doseže tla in je stabilen pri drži telesa, predlagali sva nižje premakljive pručke za stabilnost nog pri sedenju ob mizi in v toaletnih prostorih (pod školjko, umivalnikom).
- Potrebovali bi pribor z odebeljenim držalom, kar je pomembno tudi za urjenje triprstnega prijema, finomotoričnih spretnosti. Pri hranjenju naj bo druga roka vedno podpora dominantni roki.

Na podlagi najinih predlogov so v vrtcih načrtovali nekatere spremembe na teh področjih – preurejanje pohištva, dokup ustreznega pribora, načrtovanje dela s starši, večja pozornost finomotoričnim in grafomotoričnim spretnostim ... V vseh vrtcih so bili z našim sodelovanjem zelo zadovoljni, zato sodelovanje načrtujemo tudi v prihodnje.

Februarja 2018 je bila delovna terapevtka vabljen na strokovno svetovanje v Vrtec Kekčevi junaki Kranjska Gora, kjer je svetovala glede ustrezne izbire stolov in miz za predšolske otroke in predstavila rešitve glede obstoječe opreme v posameznih oddelkih vrtca.

PREDAVANJA Z DELAVNICO ZA STARŠE IN STROKOVNE DELAVCE

V okviru našega sodelovanja sva izvedli tudi predavanje z delavnico za starše in strokovne delavce, v Vrtcu pri OŠ 16. decembra Mojstrana februarja in v Vrtcu pri OŠ Žirovnica avgusta 2018, z naslovom Vzgoja za samostojnost v predšolskem obdobju.

V aprilu 2018 sva se udeležili srečanja strokovnih delavk v Vrtcu Radovljica, ki delujejo na področju otok s posebnimi potrebami, kjer sva predstavili svoja opažanja in izkušnje v povezavi z zgodnjo obravnavo otrok s posebnimi potrebami.

DELAVNICE ZA OTROKE IN PREDSTAVITEV DELA OŠ POLDETA STRAŽIŠARJA STROKOVNIM DELAVCEM VRTCEV

Strokovni delavci vrtca oziroma vzgojiteljice so se skupaj s svojo skupino otrok udeležili pripravljenih delavnic v Sobi sedmih čutov (senzorika, fina motorika, soročne aktivnosti, groba motorika, ravnotežje, kognitivni razvoj itd.), ki sva jih pripravili delovna terapevtka in specialna pedagoginja. Po delavnicah so otroke s sokom postregli učenci posebnega programa. Strokovni delavci vrtcev so si v tem času lahko ogledali predstavitev šole (ogled šole in pouka) ter programov. Izvedli smo 12 takšnih srečanj z vsemi sodelujočimi vrtci.

*Slika 1: Bazen z žogicami
v Sobi sedmih čutov.*

IZOBRAŽEVANJE ZA STROKOVNE DELAVCE VRTCA JESENICE

Za strokovne delavce Vrtca Jesenice smo spomladi leta 2018 pripravili izobraževanje Kako pripraviti spodbudno učno okolje, ki se ga je v petih različnih terminih udeležilo približno 45 strokovnih delavcev.

V sodelovanju s šolsko logopedinjo smo v februarju 2019 pripravili izobraževanje za strokovne delavce sodelujočih šol in vrtcev z naslovom Govorno-jezikovni razvoj v predšolskem obdobju.

S kolegico, mobilno specialno pedagoginjo v vrtcu, je Darija Zupan novembra 2019 izvedla izobraževanje za strokovne delavce vrtcev in šol z naslovom Otroci s posebnimi potrebami in zgodnja obravnava.

V novembru 2020 načrtujemo izvedbo Delavnic za spodbujanje gibalnega razvoja pri otrocih (groba motorika, fina motorika, grafomotorika).

POSVETA O ZGODNJI OBRAVNAVI OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI

V maju 2018 smo organizirali posvet z okroglo mizo z naslovom OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI V LUČI NOVE ZAKONODAJE Zakonodajni vidiki in primeri dobre prakse timskega pristopa zgodnje obravnave otrok s posebnimi potrebami na Zgornjem Gorenjskem (15. 05. 2018). Podoben posvet smo organizirali tudi maja 2019 (23. 5. 2019) z naslovom OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI V LUČI NOVE ZAKONODAJE Zakonodajni vidiki in primeri dobre prakse zgodnje obravnave otrok s posebnimi potrebami.

Na posvetu so sodelovali tudi predstavniki Zavoda za šolstvo in Pedagoške fakultete v Ljubljani, pogrešali pa smo predstavnike Ministrstva za šolstvo, ki se na naše povabilo niso odzvali. Mnenja udeležencev posveta so bila pohvalna, večina jih je menila, da so takšni posveti zares potrebni in dobrodošli, posebej ob aktualnih zakonodajnih spremembah.

KNJIŽNICA DIDAKTIČNEGA MATERIALA

Na šoli je delovna terapevtka zbrala in uredila didaktični material v knjižnico didaktičnih učil in pripomočkov za izposajo.

Slika 2: Knjižnica didaktičnega materiala.

AVTORSKI DIDAKTIČNI PRIPOMOČKI ZA ZGODNJO OBRAVNAVO

S kolegicami iz partnerskih šol smo sodelovale pri pripravi vsebine didaktičnih škatel za globalno oceno otrokovega funkcioniranja v predšolskem obdobju in zgodnjo obravnavo.

Delovna terapevtka za obravnavo otrok s posebnimi potrebami razvija avtorske didaktične pripomočke. V sodelovanju z otroki je nastala tipna stena v obliki gosnice.

Slika 3: Tipna stena v obliki gosnice.

INDIVIDUALNE OBRAVNAVE PREDŠOLSKI OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI

Individualne obravnave predšolskih otrok s posebnimi potrebami izvaja delovna terapevtka. Ugotavljamo namreč, da za otroke, ki zaključijo obravnave v razvojni ambulanti, sistemsko ni dovolj dobro poskrbljeno. Ti otroci bi potrebovali obravnavo tudi v nadaljevanju, vendar zaradi prezasedenosti terapevtov v razvojnih ambulantah to ni možno. Rešitev bi bila, da bi se tudi delovni terapevt vključeval (oziroma zaposlil) v vrtcu.

REDSTAVITEV DELA OŠ POLDETA STRAŽIŠARJA JESENICE NA PODROČJU ZGODNJE OBRAVNAVE STROKOVNEMU CENTRU IZ ČRNOMLJA IN MIZŠ

V marcu 2019 smo svoje delo predstavili na srečanju koordinatorjev vseh strokovnih centrov v Sloveniji in predstavnikom MIZŠ (Ministrstva za izobraževanje znanost in šport).

Slika 4 in 5: Individualne obravnave.

V juniju 2019 so nas obiskali sodelavci iz strokovnega centra v Črnomlju, ki pokriva Dolenjsko in Belo krajino. Strokovni delavci so bili z obiskom in predstavitvijo zelo zadovoljni.

ZAKLJUČEK

Navdušeni smo nad dobrimi odnosi, ki so se vzpostavili med nami in strokovnimi delavci vključenih vrtcev, in jih želimo gojiti in poglobljati tudi v prihodnje. Seveda pa si vsi želimo sistemskih rešitev na tem področju, saj je bilo veliko dosedanjega dela odvisnega od finančnih zmožnosti v okviru projekta SCPI. Naše dejavnosti bi želeli razširiti in nadgraditi, predvsem na področju zgodnjega prepoznavanja otrok s posebnimi potrebami. Za to področje počasi oblikujemo tim strokovnjakov, vendar se zopet srečujemo s finančnimi težavami.

GLOBALNA OCENA OTROKOVEGA FUNKCIONIRANJA V PREDŠOLSKEM OBDOBJU

»Škatle za globalno oceno otrokovega funkcioniranja v predšolskem obdobju«

Darija Zupan, *prof. def.*, Osnovna šola Poldeta Stražišarja Jesenice

Avtorica fotografij: Tonka Klemenčič

Avtorice »Škatel za globalno oceno otrokovega funkcioniranja v predšolskem obdobju«:

- Tonka Klemenčič, *prof. def.* in Anja Kožuh, *prof. spec. in rehab. ped.* (OŠ Jela Janežiča Škofja Loka),
- Irena Marinkovič, *dipl. del. ter.* in Darija Zupan, *prof. def.* (OŠ Poldeta Stražišarja Jesenice),
- Urša Zupan, *prof. spec. in rehab. ped.* (OŠ Antona Janše Radovljica)

V okviru Projekta SCPI – Strokovni center za podporo inkluziji delujemo tudi na področju zgodnje obravnave otrok s posebnimi potrebami. Ob tem se nam je v prvi vrsti porodilo vprašanje, kako se bolj sistematično lotiti odkrivanja in prepoznavanja otrok s posebnimi potrebami že v predšolskem obdobju. Vemo namreč, kako pomembna sta zgodnje odkrivanje in obravnava otrok s posebnimi potrebami. Raziskave v svetu in izkušnje z delom z otroki kažejo, da plastičnost otrokovih možganov v tem zgodnjem obdobju omogoča, da ob ustreznih zdravstvenih in terapevtskih ter pedagoških pristopih in spodbudah lahko hitreje in učinkoviteje pomagamo otrokom s posebnimi potrebami. Zgodnja celostna obravnava tako pomembno vpliva na kakovostnejše življenje osebe, njene družine in posledično družbe.

V ta namen smo tri specialne pedagoginje in delovna terapevtka skupaj oblikovale »Škatle za globalno oceno otrokovega funkcioniranja v predšolskem obdobju«.

Škatle so oblikovane na podlagi psiholoških razvojnih lestvic za oceno ravni funkcioniranja otroka na naslednjih razvojnih področjih, ki so barvno označena:

- razvoj grobe motorike,
- razvoj fine motorike,
- govorni razvoj,
- razvoj zaznavanja in kognitivnih sposobnosti,
- socialni in čustveni razvoj otroka.

Sestavile smo preglednice s cilji v povezavi z razvojnimi mejniki, opisanimi dejavnostmi za njihovo ocenjevanje ter predlaganimi materiali in pripomočki.

Za pomoč pri ocenjevanju smo vnaprej pripravile posebne škatle po področjih za posamezna starostna obdobja.

Vsako škatlo smo opremile z mapami. Posamezna mapa vsebuje plastificiran list določene barve glede na razvojna področja. Na listu so zapisani cilj, opis dejavnosti in pripomočki, ki jih potrebujemo za izvedbo. Konkretni material za izvedbo je ravno tako v mapi.

Namen škatel je, da za potrebe ocenjevanja posameznega področja pri otroku izberemo pravo škatlo (glede na področje in starostno obdobje) ter na enem mestu z vsemi potrebnimi materiali ocenimo otroka. Material in postopki ocenjevanja so podrobneje opisani v priročniku.

OPIS PRIROČNIKA »DIAGNOSTIČNE ŠKATLE«

Didaktični material je v prvi vrsti namenjen specialnim in rehabilitacijskim pedagogom za obravnavo in globalno oceno otrokovega funkcioniranja v predšolskem obdobju na naslednjih področjih: groba motorika, fina motorika in grafomotorika, govorni razvoj, zaznavanje in kognitivne sposobnosti, socialni in čustveni razvoj otroka.

Prav tako pa material lahko služi strokovnim delavkam vrtca za grobo oceno otrokovega funkcioniranja in njegovega odstopanja od razvojnih mejnikov.

Pri tem velja poudariti, da je za interpretacijo teh podatkov strokovno usposobljen specialni in rehabilitacijski pedagog.

Rezultati so lahko v pomoč tudi svetovalni službi pri odločanju za odlog šolanja otroka.

Priročnik zajema preglednice z mejniki v otrokovem razvoju in preglednice s cilji in aktivnostmi za posamezna področja po letih razvoja, ki so pripravljene za izpolnjevanje (ček liste).

Škatlo z materiali si pripravi in uredi vsak uporabnik sam.

Slika 1: Primer diagnostične škatle za področje zaznavanje in kognitivne sposobnosti za starost 3 leta.

PRIPRAVA MATERIALOV

Vsako področje je zajeto v eni od škatel. Vsako področje je razdeljeno na starostna obdobja, za katera so oblikovane tudi kartice s preglednicami (ček liste):

- do 1 leta,
- do 1,5 leta,
- do 2 let,
- do 3 let,

- do 4 let,
- do 5 let,
- do 6 let.

Znotraj starostnih obdobj so za posamezna področja določeni cilji, ki naj bi jih otrok pri tej starosti glede na razvojne mejnike dosegal. Poleg vsakega cilja je navedena dejavnost, s katero lahko ta cilj preverimo. Navedeni so tudi pripomočki, ki si jih večinoma predhodno pripravimo v škatle, da so nam potem ves čas na voljo (zeleno obarvano). Nekateri pripomočki pa so takšne narave, da si jih moramo sproti priskrbeti sami (rdeče obarvano).

Slika 2,3: Vsebina diagnostične škatle.

UPORABA PREGLEDNIC (ČEK LIST)

1. V preglednici na kartončku, ki si jo lahko natisnemo ali uporabljamo plastificirano, si označimo, ali otrok cilj dosega ali ne.

Zadnji stolpec v preglednici je namenjen opombam. Pod opombe si zabeležimo, če otrok cilj delno dosega, če ga dosega s pomočjo, s

pripomočkom. Zabeležimo si lahko načrtovane dejavnosti za doseg tega cilja pri otroku, pripomočke, literaturo ipd. Prav tako si lahko zabeležimo, katera področja otrokovega funkcioniranja je še smiselno preveriti, če otrok tega cilja ne dosega.

2. Ob koncu vsake preglednice za posamezno področje in starostno obdobje je zbirnik, kamor beležimo, koliko ciljev je otrok na posameznem področju dosegel in koliko jih še ni dosegel.
3. Prav tako so pripravljene zbirniki točk za starostna obdobja po razvojnih področjih, kjer si izračunamo tudi odstotek doseganja točk za posameznega otroka.
4. V priročniku je posebna preglednica, iz katere je razvidno, kaj doseženi rezultat po posameznih področjih in skupno pomeni za otroka in njegovo nadaljnjo obravnavo.
5. Ko ocenimo doseganje ciljev otroka po posameznih področjih, lahko opisno oblikujemo globalno oceno otrokovega funkcioniranja. Globalna ocena nam služi za načrtovanje nadaljnje obravnave otroka, za postavitev ciljev, ki jih lahko nato vključimo v individualiziran program otroka in so nam v pomoč pri izvajanju celostne obravnave in pomoči otroku.

Priročnik za pripravo in oblikovanje »Diagnostičnih škatel« bo izšel v elektronski obliki.

Primeri preglednic (ček list):

1. Preglednica za oceno funkcioniranja otroka na področju fine motorike pri starosti 3 leta.

FINA MOTORIKA do 3 let					
CILJ	opis dejavnosti	material, pripomočki	Dosega	Ne dosega	Opombe
Navije igračko s ključem.	Otroku podaš navodilo, da navije igračo s ključem.	igračka s ključem			
Naniza 3-4 velike kroglice na vrstico.	Pred otroka položiš kroglice in vrstico. Otroku podaš navodilo, da kroglice naniza na vrstico.	debelejša vrstica, večje kroglice			
Reže s škarjami vzdolž odebeljene črte.	Otroku podaš navodilo, da s škarjami reže po črti. Pri tem si pozoren na pravilen prijem škarij.	škarje, predloga z narisano črto			
Pri jedi uporablja vilice.	Otroka opazuješ med uživanjem obroka.	jedilni pribor - vilice			
Gnete klobasico iz plastelina.	Otroku podaš navodilo, da iz plastelina oblikuje klobasico.	plastelin			
Gradi stolp iz sedmih kock in več.	Pred otroka položiš najmanj sedem kock. Otroku podaš navodilo, da kocke zloži eno na drugo v stolp.	kocke			
Naredi harmoniko iz papirja.	Iz papirja zgibaš harmoniko pred otrokom in mu podaš navodilo, da tudi on zgiba harmoniko.	list papirja			

FINA MOTORIKA do 3 let					
CILJ	opis dejavnosti	material, pripomočki	Dosega	Ne dosega	Opombe
Pisalo drži s palcem in prsti.	Pred otroka položiš pisalo, list papirja in nedersečo podlogo. Otroka nagovoriš, da nariše nekaj po svoje. Pri tem si pozoren na prijem pisala.	list papirja, debelejša barvica ali flomaster (priloga – slikovni prikaz razvoja prijema po obdobjih)			
Preriše navpično črto.	Pred otroka položiš pisalo, list papirja in nedersečo podlogo. Otroka nagovoriš, da preriše navpično črto iz predloge.	nederseča podloga, list papirja, debelejšo pisalo, (priloga - predloga s prednapisovalnimi oblikami)			
Privije pokrov na posodo in ga odvijne s posode.	Pred otroka položiš odprto posodo in pokrov. Otroka nagovoriš, da v posodo vstavi manjšo igračko in pokrov privije na posodo. Nato ga nagovoriš, da pokrov odvijne in vzame igračo iz posode.	posoda s pokrovom			
Odpne in zapne veliko zadrgo (nedeljivo).	Pred otroka položiš igračo in ga nagovoriš, da odpne zadrgo, vzame iz žepka manjši predmet in zadrgo zapne nazaj.	didaktična igrača z nedeljivo zadrgo			
Skupaj točk:					

Legenda: material se nahaja v kovčku, material si moraš priskrbeti sam

2. Preglednica za področje senzorične in kognitivnega razvoja pri starosti 5 let.

SENZORIKA IN KOGNITIVNI RAZVOJ do 5 let					
CILJ	opis dejavnosti	material, pripomočki	Dosega	Ne dosega	Opombe
Otrok pravilno poimenuje like.	Postavite like na mizo pred otroka. Otrok naj poimenuje pokazan lik. To ponovite z vsemi liki.	liki (krog, *kvadrat, *pravokotnik, trikotnik) *Otrok lahko pravokotnik/ kvadrat imenuje tudi štirikotnik.			
Otrok pozna znake na semaforju.	Na mizo postavimo predloge semaforja. Pokažemo mu prvo predlogo z zeleno lučjo in vprašamo, kaj pomeni. Postopek ponovimo še z rdečo lučjo. (Zelena luč – gremo čez cesto, rdeča luč – se ustavimo, čakamo.)	tri predloge semaforjev, na enem gori zelena luč, na drugem rdeča, na tretjem rumena luč			
Otrok iz delov sestavi celoto.	Na mizo položimo 4 dele slike. Otrok naj iz njih sestavi celotno sliko. *Če je naloga prelahka, otroku ponudimo sestavljanke iz 6 delov.	slika razrezana na 4 dele in slika razrezana na 6 delov			

Legenda: material se nahaja v kovčku, material si moraš priskrbeti sam

SENZORIKA IN KOGNITIVNI RAZVOJ do 5 let					
CILJ	opis dejavnosti	material, pripomočki	Dosega	Ne dosega	Opombe
Otrok smiselno odgovarja na vprašanja.	Otroku postavimo različna vprašanja vezena na časovno orientacijo. »Kaj sveti na nebu podnevi? Kaj sveti na nebu ponoči? Kaj delaš ponoči? Kaj delaš podnevi? Kdaj vstaneš? Kdaj greš spat? Kaj ješ zjutraj? Kaj ješ zvečer?				
Otrok kronološko razvrsti slike.	Na mizo položimo tri slike, ki predstavljajo zaporedje dogodkov. Otrok naj jih pravilno razvrsti.	3 slike, ki predstavljajo zaporedje dogodkov			
Otrok prešteva do 10.	Na mizo postavimo množico predmetov. Otrok naj iz dane množice v lonček postavi (prešteje) 10 predmetov.	množica (približno 20) majhnih predmetov (žetoni), lonček			
Šteje po ena nazaj od 10.	Otrok naj teh 10 predmetov postavi v urejeno vrsto. Vodimo ga z navodili. »Daj mi en žeton. Koliko jih imaš sedaj ti?« Postopek ponavljamo do 4 vzetih žetonov. (Odvzemamo enega po enega.)	množica (približno 20) majhnih predmetov (žetoni), lonček			

Viri

- Ivič, I., Nivak, J., Atanacković N. in Ašković, M. (2002). Razvojni koraki: pregled osnovnih značilnosti otrokovega razvoja od rojstva do sedmega leta. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
- Vališer, A. (2012). Profil funkcioniranja 5-letnih otrok pred vstopom v šolo (Diplomsko delo, Pedagoška fakulteta). Pridobljeno s http://pefprints.pef.uni-lj.si/1129/1/diploma_Vali%C5%A1er.pdf
- Černe, K. Motnja v razvoju in znaki motenj v razvoju (PowerPoint). (b. d.) Pridobljeno s <https://www.slideserve.com/koren/motnja-v-razvoju-in-znaki-motnje-v-razvoju>
- Pieterse M., Treloar R. in Cairns S. (2000). Majhni koraki – program zgodnje obravnave otrok z motnjami v razvoju; Knjiga 3, 5, 6, 7. Ljubljana: Zveza Sožitje, Sekcija za Downov sindrom.
- Mid-State Early Childhood Direction Center NY. (Revised 2012). Developmental checklists. Pridobljeno s https://www.stic-cil.org/images/pdf/ecdc/Developmental_checklists_Updated2012.pdf

TERAPEVTSKA OBRAVNAVA NA PODROČJU SENZORNE INTEGRACIJE

Anja Kožuh, *prof. spec. in rehab. ped.*, Osnovna šola Jela Janežiča

V naslednjem zapisu bom skušala približati senzorno integrativni pristop pri otrocih z motnjami v senzorni integraciji. Strnila bom znanje, ki sem ga pridobila na izobraževanju v povezavi s svojimi izkušnjami in delom z otroki s posebnimi potrebami.

Senzorna integracija je nevrobiološka aktivnost, ki se odvija znotraj našega telesa. Živčni sistem ureja in predeluje informacije, ki jih pridobiva s svojimi čutili. Do disfunkcije senzorne integracije pride, ko naši možgani in živčni sistem niso sposobni gladko in brez težav integrirati senzornih sistemov. V tem primeru prihaja do napačnih interpretacij informacij zunaj in znotraj našega telesa. Naši prvi učitelji so prav taktilni, vestibularni in propioceptivni sistem. Le v primeru, da vsi trije delujejo avtomatizirano in usklajeno, se lahko otrok normalno prilagaja okolju, se uči in nadgrajuje svoje znanje.

Preko projekta SCPI sem se udeležila treh modulov izobraževanja Senzorne integracije (v nadaljevanju SI) v Zagrebu, kjer sem se naučila prepoznati motnje SI in sestaviti individualiziran program, s cilji razvijati in spodbujati senzorne sisteme.

S sodelavkama Tonko Klemenčič in Jano Humar Brelih smo strnile znanje na tem področju in izvedle kar nekaj izobraževanj v vrtcih in prvem triletju osnovnih šol, kjer smo vzgojiteljem, učiteljem ali drugim strokovnim delavcem približale razvojne značilnosti in področje senzorne integracije skozi praktične primere in konkretne dejavnosti, ki jih lahko izvajamo z otroki oziroma učenci pri spodbujanju sensorike.

Vsak specialni pedagog se zaveda pomena zgodnje obravnave oziroma intervencije, s katero otroku omogočimo razvijanje vseh potencialov in

pridobitev izkušenj, ki so potrebne za celostno funkcioniranje. Zato poudarjamo pomen zgodnjega razvoja šestih oblik čustvenih interakcij otroka z okoljem, ki preko vsake faze pomagajo pri razvijanju pomembnih veščin (kognitivnih, čustvenih, jezikovnih in motoričnih).

GLAVNI RAZVOJNI MEJNIKI

V želji vzpostavljanja optimalnih komunikacijskih, socialnih, čustvenih in drugih odnosov z okoljem so potrebni trdni temelji, na katerih se bodo nadgrajevale nadaljnje vsakodnevne izkušnje. Otroci brez razvojnih motenj spodaj predstavljene mejnike obvladajo do svojega četrtega ali petega leta. Otroci z razvojnimi težavami ali motnjami pa potrebujejo čim hitrejšo pomoč pri prehajanju in premagovanju posameznih faz.

Kratek opis glavnih razvojnih mejnikov:

1. Samoregulacija in zanimanje za okolico

Otrok se že ob rojstvu sreča z veliko različnimi dražljaji iz okolice, ki jih mora pravilno organizirati. Novorojenček se preseli iz udobne in znane maternice v novi svet, kjer se mora naučiti regulirati svoje občutke in reakcije nanje ter se mirno prilagoditi novemu svetu. Te veščine so osnova za čustveno, socialno in intelektualno zdravo osnovo. Brez teh veščin se ne zmore učiti in razvijati odnosov z drugimi. Pri večini se razvijejo naravno in samoiniciativno, pri drugih pa se pojavijo težave v procesiranju dražljajev. V tej fazi odkrivamo različne občutljivosti, ki jih bomo imenovali hipersenzibilnost ali hiposenzibilnost. V primeru zaostankov in primanjkljajev zgodnja obravnava in odkrivanje senzornih potreb omogočata tem otrokom prehod v drugo fazo. Otroku v tej fazi ponudimo njemu ugodno okolje ter ga spodbujamo s primernimi čutnimi dražljaji, da pokaže zanimanje za okolico.

Otrok z motnjami, npr. otrok z motnjami avtističnega spektra, že v tej fazi naleti na številne ovire.

2. Intima

Ta faza opisuje otrokov interes za medčloveške odnose. Njegovi starši, ki so njegov prvi stik, so odgovorni za doživljanje teh odnosov, saj predstavljajo vstopnico za njegovo prihodnje doživljanje intimne. Zato je pomembno, da to izkustvo poteka skozi radost in srečo. Le tako bo zgradil prave nastavke

zdravih odnosov, ki bodo vplivali na vse odnose v njegovem življenju. Otroku, ki ima motnje senzorne integracije, je pomembno ponuditi tiste dražljaje, ki mu predstavljajo ugodje in se izogibati tistih, na katera je preobčutljiv. Na ta način ga bomo usmerili v pozitivno doživljanje intimne.

3. Dvosmerna komunikacija

Dialog se začne, ko otrok začne izkazovati svoje občutke. Komunikacija med skrbnikom in otrokom se vzpostavi že, ko otrok sledi pogledu odraslega. Ko mu ta odgovarja s pogledom nazaj, se s tem odpre njun dialog. Dialog omogoča spoznavanje samega sebe in okolice. Otroka z motnjami pa je treba naučiti, kakšen vpliv ima na svojo okolico. Pomembno je, da starši reagirajo že na najmanjši gib ali zvok svojega otroka, saj pri tem spozna svoj prispevek na svet okrog sebe in pri tem vse bolj prevzema iniciativo za komunikacijo in svojo aktivno vlogo v svetu.

4. Kompleksna komunikacija

Ko otrok usvoji večine dvosmerne komunikacije, ta postaja vedno bolj celovita. Preproste geste na tej stopnji postajajo kompleksnejše in se povezujejo v odgovore. Otrok začne izražati svoje želje, komunikacija postaja bolj kreativna. Otrok ugotovi, da mu ni več treba posnemati svojih staršev. Začne se razvijati otrokova osebnost. Sestavljati se začnejo temelji govora. Težave v komunikaciji se začno pojavljati ravno v tej fazi. Če med 12. in 20. mesecem malček ne vzpostavlja kompleksnih gest (npr.: odraslega ne povleče za roko, ko želi, da mu pomaga poiskati igračko), lahko to nakazuje na morebitne motnje, ki jih je pomembno odkriti in v zvezi z njimi na pravi način vzpostaviti pravo komunikacijo z otrokom. Ni pa dobro otroka obremeniti s stiki, ki mu niso razumljivi. Vsak stik naj razvija pozitivne reakcije in naj se povečuje njihova intenziteta. Šele ko otrok začne razumevati starševske namene, se s časom začne posnemanje njihovega govora.

5. Čustvene ideje

V tej fazi se poudarja pomen igre, skozi katero se začneja sposobnost otrokovega formiranja idej. Vzporedno s tem se pogloblja otrokova potreba po govoru. Otrok začneja prepoznavati simbolni svet. Pomembno je, da se otrok nauči manipulirati z idejami, jih uporabljati in zadovoljiti svoje potrebe (če se bo otrok ponoči zbudil, ne bo več jokal, temveč bo svojo mamo poklical). V tej fazi otrok skoči na višjo komunikacijsko stopnico zavedanja. Če se pojavijo

težave znotraj tega področja, je pomembno, da starši otroka ne silijo k igri ali ga pri tem ne usmerjajo. Omogočijo naj mu varni prostor, kjer bo otrok samostojno pokazal, kaj ga zanima in v katero smer naj bi se razvijala njegova igra. Le tako mu omogočimo izražanje svojih želja in idej. Preprosto rečeno, starši ustvarjajo prostor, otrok pa izbira dejavnosti.

6. Čustveno razmišljanje

Igra spodbuja široko paleto čustev, vse bolj se začne razvijati osebni jaz. Na tej stopnji se začenja osebno in čustveno razumevanje pojmov prostora in časa. Otrok je sposoben povezovati svoje ideje v odnosu na prostorsko in verbalno reševanje problema. Otrok odgovarja na vprašanja: kdo, kje in zakaj. Uživa v razpravljanju in izražanju svojega mnenja. Začenjajo se nastavki abstraktnega razmišljanja. Pri izražanju svojih čustev sicer še vedno lahko uporablja geste, še posebej pri izražanju negativnih čustev. Otroci s časom vse bolj združujejo in nadgrajujejo svoje izkušnje in razvijajo sposobnosti reševanja problemov. Pri otrocih z motnjami v senzorni integraciji se lahko zgodi, da se »izgubijo« v tem svetu; zdi se, da odtavajo. Na tem mestu je pomembno, da odrasli otroku pomagajo interpretirati svoj svet, še vedno pa poskušajo razumeti otrokovega in sodelujejo v njem. Starši naj vzdržujejo pogovor, osnovan na realnosti in naj s potrpežljivostjo čakajo na logične odgovore.

SENZORNO INTEGRATIVNI PRISTOP

Zgoraj je na kratko opisanih šest pomembnih razvojnih mejnikov, na osnovi katerih temelji senzorno integrativni pristop. V nadaljevanju so predstavljene faze obravnave otroka, ki obiše senzorni kabinet.

Senzorno integrativni pristop je sestavljen iz naslednjih povezanih korakov:

- a) Začetno snemanje (video snemanje v senzornem kabinetu);
- b) Ocena (analiza začetnega snemanja, sistem ocenjevanja, ustvarjanje senzornega profila otroka);
- c) Zapis ciljev (izdelava individualiziranega programa, sodelovanje s starši in ostalimi strokovnjaki, delo z otrokom);
- d) Intervencija (izvajanje načrtovanih dejavnosti);
- e) Evalvacija (kontrolno snemanje, evalvacija individualiziranega programa).

Pred ocenjevanjem motenj senzorne integracije najprej preverimo celotno zgodovino primera otroka. Nato s pomočjo opazovanja (v nadaljevanju bom opisala konkretno delo z učencem) določimo področja za odkrivanje hipo- ali hiperobčutljivosti. Otroku na ta način izdelamo ocenjevalno listo ter predvidene cilje, ki jih želimo doseči. Ob ugotovljeni oceni in predvidenih ciljnih sledi terapevtska obravnava, na koncu pa evalvacija celotne obravnave.

Pri ugotavljanju senzornega profila smo pozorni predvsem na ocenjevanje senzorne modulacije. To je sposobnost možganov, da uravnavajo lastno aktivnost. Možgani se med razvojem naučijo razlikovati pomembnejše informacije od nepomembnih. Modulacija nam tako omogoča ustrezen in učinkovit odziv na dražljaje brez nepotrebnih vzporednih dejavnosti. S pomočjo registracije senzornih dražljajev se prenos pomembnih sporočil po nevronih pospeši, prenos manj pomembnih pa zmanjša. Vestibularni sistem modulira aktivnosti drugih sistemov. Senzorna modulacija je torej proces, ki vzdržuje aktivnost možganov, da je ta harmonična, z drugimi funkcijami živčnega sistema.

Motnje senzorne modulacije se izražajo kot:

- različne oblike občutljivosti,
- gravitacijska negotovost,
- hitri/odzivni odgovori na premikanje,
- podpovprečni odzivi na različne dražljaje.

OPIS KONKRETNEGA PRIMERA SENZORNO INTEGRATIVNEGA PRISTOPA

Za lažje razumevanje zgoraj zapisanih korakov bom predstavila potek dela z učencem (v nadaljevanju ga bom imenovala učenec J.), ki je tedaj hodil v drugi razred prilagojenega programa osnovne šole z nižjim izobrazbenim standardom.

Kot omenjeno, sem prej pridobila podatke, ki so že zapisani oziroma opaženi o učencu. V odločbi je bil učenec uvrščen kot otrok z lažjo motnjo v duševnem razvoju in kot dolgotrajno bolan. Rodil se je s težko hipoksično-ishemično encefalopatijo, zato je imel več operacij na črevesju. Deček ima tudi epileptične napade. Njegove verbalne sposobnosti so boljše od neverbalnih. Je dokaj dobro splošno razgledan, ima dobro številsko predstavo in povprečen besedni zaklad. Izrazite težave pa se izkazujejo na področju neverbalnih

spodobnosti – to je v prostorski orientaciji in vizualno-motorični koordinaciji. Njegova koncentracija je slaba, hitro se utruja in pri dejavnostih ne vztraja zelo dolgo. Težave se izkazujejo tudi na področju vizualnega procesiranja in na področju grafomotorike. Kot njegova razredničarka sem opazala, da deček glede na svoje sposobnosti težje izkazuje svoje znanje. Učenec je imel veliko težav z zapisovanjem in prepisovanjem, kot posledico neorientiranja na papirju. Dečka sem pri zapisovanju vodila z označevanjem vrstic in omejevanjem prostora na zapisovalni površini. Prepoznal je posamezne črke, težave pa je imel pri zapisovanju, predvsem pri vijugastih črkah. Podobno situacijo bi lahko opisali tudi pri zapisovanju številčk. Učenec je z veliko težavo izvajal finomotorične dejavnosti in se jim je izogibal. Ravno tako sem pri dečku opazila dispraktične znake. Pri izvajanju različnih dejavnosti je deloval raztreseno, predmeti so mu padali iz rok, težko si je organiziral delovno površino, imel je neurejene šolske potrebščine, pogosto jih je pozabljal ali iskal po celem razredu. Igračo ali predmet, s katerim je rokoval, je hitro zlomil ali pokvaril. Na stolu ni sedel pri miru, večinoma je imel spodvite noge ali pa se je vrtel na stolu. Zgodilo se je tudi, da je na mizi kar ležal. Med odmori se je najraje igral in valjal po tleh, pogosto si je izbiral igro s sošolci, kjer so se prerivali med seboj. Dečku je bilo najbolj udobno v lahkotnih oblačilih, nič ga niso motile zmečkane nogavice. Copate in čevlje si je pogosto obul napačno. Niti ga ni motilo, če ni imel obutih nogavic, najraje je hodil kar bos. Učenec se je v razredu težje vklopil med vrstnike. Zaradi svojih težav se je večinoma umaknil od skupine, pri čemer se je zatekel v svoj fantazijski svet, pogosto si je rad izmišljal svoje zgodbe in razvijal svoje igre.

Z učencem sem v namen ocene senzorne integracije izvedla začetni videoposnetek. Pred tem sem opravila razgovor s starši s pomočjo vprašalnika. Video snemanje poteka v senzornem kabinetu. Učenca sem torej povabila v prilagojen prostor in pri tem opazovala njegovo vedenje. Pri tem ga nisem nič vodila ali usmerjala, posredovala mu nisem posebnih navodil, le to, naj po svobodi izbira in razvija svoje dejavnosti. Opazovala sem njegovo vedenje in s pomočjo spodnje tabele izdelala njegov profil hiper- ali hiposenzibilnosti po različnih področjih. Pod stolpec vedenja sem torej zapisovala glavna opazanja pri izvajanju dejavnosti, nato sem po posameznih sistemih ugotavljala, ali se učenec dražljajev izogiba ali jih išče.

Tabela za opazovanje in analizo vedenja

 HIPOSENZIBILNOST
  HIPERSENZIBILNOST

VEDENJE	TAKT	PROP	VEST	AUD	VIZ	OR/OL
po prostoru hodi bos						
z rokami se pogosto dotika tal						
pri dejavnostih poskakuje in maha z rokami						
v predmete se pogosto zaletava in pada po tleh						
boji se višine						
po predmetih rad pleza						
vrti se okrog svoje osi						

Opažamo torej, da učenec potrebuje pozornost predvsem pri prvih treh sistemih. Taktilni sistem nam daje informacije o dotiku, pritisku, bolečini in temperaturi. Učenec J. potrebuje močne dotike (ob katerih se ne počuti neugodno), ne moti ga, da hodi bos, rad se dotika predmetov.

Proprioceptivni sistem nam daje informacije o tonusu in drži našega telesa. Pri učencu je mogoče opaziti znižan mišični tonus. Njegova telesna shema je slabše razvita, išče močne dotike in pritiske, saj mu pomagajo, da se počuti bolje in se pri tem lažje organizira. Na tak način išče poti samoregulacije.

Vestibularni sistem se nahaja v notranjem ušesu in nam daje informacije o gibanju in položaju glave ter telesa v prostoru. Naš učenec se izogiba dejavnostim na višini, težje načrtuje gibe pri plezanju v višino in hoji po klančini navzdol. Pri ravnotežnih dejavnostih potrebuje oporo. V prostoru je neorientiran. Njegova hoja je okorna.

V naslednji fazi sem na podlagi prognoze, vprašalnikov in videoposnetka interpretirala učenčev vedenje s pomočjo tablice posameznih faz (Ayres – stopnje razvoja senzorne integracije). V omenjeno tabelo torej opišemo otrokova stanja, ki so značilna za njegove posamezne stopnje.

Za učenca sem vpisala naslednje značilnosti.

Tabela senzornega razvoja

STOPNJA 1 Otrok uporablja spodnje informacije/čutila/regulacijo	STOPNJA 2 Razvoj senzomotornih sposobnosti	STOPNJA 3 Te veščine otrok uporablja za učenje in razvijanje konkretnih konceptov	STOPNJA 4 Veščine učenja
Dotik	Slabša telesna shema	Slabše razvita vidno-motorična koordinacija	Težko podaljšuje pozornost
Ravnotežje	Nizek mišični tonus	Težave na področju fine motorike	Piše (s pomočjo)
Propriocepcija	Šibka gravitacijska sigurnost	Okorna groba motorika	Bere (zloge)
Vid	Slabše motorično planiranje		Šteje
Sluh	Bilateralna lateralizacija še ni dokončana		
Okus in vonj			

Ugotavljamo torej, da učenec J. še ni izpolnil nekaterih veščin, potrebnih za razvoj senzomotornih sposobnosti, torej je obtičal na drugi stopnji. Za usvajanje nadaljnjih veščin, potrebnih za usvajanje akademskih znanj, pa je treba dobro utrditi vse prve tri stopnje.

Pri učencu sem v razredu in po razgovoru s starši opazila tudi nižjo samopodobo. S pravimi senzomotornimi vnosi lahko pričakujemo izboljšanje tudi na socialno-čustvenem področju. Učenec v razredu ni izbiral igre z drugimi učenci, raje se je samoizoliral. Vzrok lahko iščemo tudi v nerazvitem taktilno-proprioceptivnem sistemu in hiperobčutljivosti na področju ravnotežja, ki je pomembno za dobro telesno shemo. Posledično učenec hitro menja dejavnosti,

ne počuti se dobro v svojem telesu. Zaradi teh razlogov mu je pomembno omogočiti ustrezne senzorne vnose, ki bodo vplivali na boljšo samoorganizacijo (modulacijo). Tako se bo lažje znašel v igri in v drugih dejavnostih.

Pred postavitvijo ciljev sem učenca opazovala še v interakciji z mamo. Namen tega koraka je opazovanje skrbnikov pri delu s svojim otrokom, da lahko tudi njim svetujemo in pokažemo najboljše načine dela z otrokom.

Zdaj lahko za učenca postavimo kratkoročne in dolgoročne cilje in dejavnosti, ki bodo razvijali posamezna področja. Za učenca smo zastavili naslednje cilje:

Trimesečno obdobje

- razvijati vestibularni in propioceptivni sistem,
- ojačati mišični tonus,
- izboljšati bilateralno organizacijo,
- razvijati prostorsko orientacijo.

Šestmesečno obdobje

- razvijati orientacijo na papirju,
- razvijati strategijo reševanja problemov.

Ko za posameznega učenca izdelamo cilje, v naslednjem koraku premišljeno izberemo dejavnosti, s pomočjo katerih bomo razvijali posamezne sisteme. Pri omenjenem učencu sem za tretma izbrala izvajanje dejavnosti z diskom za balansiranje, rokovanje z žogami različnih velikosti in simetrij, vožnjo s triciklom in biciklom, gugalnico, trampolin, bazen z žogicami. Glede na izbrane rekvizite sem z učencem načrtovala različne vaje, ki sem jih stopnjevala glede na njegovo napredovanje.

Učencu je bilo treba organizirati načrtovane in strukturirane dejavnosti gibanja, ki mu bodo omogočile boljšo koncentracijo, ki je zelo pomembna pri učenju. Dečku je vsak dan treba omogočiti take dejavnosti, pri katerih se bo gibal v različne smeri in pri katerih bo menjaval položaj svojega telesa (potiskanje predmetov, vlečenje, spuščanje, raztezanje, stiskanje/gnetenje, metaenje predmetov, plezanje, guganje ...). Dejavnosti naj se primerno dozirajo in menjujejo oziroma se širijo na načine, preko katerih bo usvajal nove gibalne vzorce. Umeščajo naj se tudi dejavnosti, ki zahtevajo razvijanje vidno motorične koordinacije. Primeri takih dejavnosti so recimo plezanje in spuščanje po toboganu v različnih položajih (sede, leže na hrbtu, leže na trebuhu),

guganje v različnih položajih in vzporedno metanje predmetov v koš. V gugalnico naj se umestijo še različne podlage, s čimer se zagotovi potreba po proprioceptivnem vnosu. Te dejavnosti pomagajo pri razvoju bilateralne koordinacije/lateralizacije in vizualno motorične koordinacije.

Ravno tako moramo biti pozorni na dejavnosti, ki so povezane z doživljanjem telesa. To lahko dosežemo s pomočjo vibracijskih igrač, s katerimi otroka masiramo po celem telesu, ga zavijamo v odejo, v »palačinko« ali v »sendvič«.

Pri učencu moramo biti še posebej pozorni na strukturo posameznih dejavnosti. Glede na njegove težave neorganizacije v razredu se lahko struktura vnese v telovadnico (dejavnosti naj se načrtujejo kot poligon). Pri tem se bo učenec J. učil samoorganizacije in reševanja problemov korak za korakom.

Po treh mesecih izvajanja načrtovanih dejavnosti se ponovno posname kontrolni posnetek, na podlagi katerega evalviramo individualizirani program in načrtujemo delo naprej. Na podlagi posnetka analiziramo svoje delo, potrdimo, ali so bili cilji dobro zastavljeni ter razmišljamo, kaj bi bilo morda treba spremeniti.

ZAKLJUČEK

S pravim senzornim pristopom pri otroku dosežemo, da uspešnejše integriramo senzorne sisteme in pri tem razvija večšine samoregulacije. Le senzorno ozaveščen otrok lahko prevzame odgovornost zase, za svoje telo in posledično tudi za svoje vedenje. S trdimi temelji senzornih sistemov lahko vstopi v šolsko okolje, se mu uspešno prilagodi, navezuje primerne stike in usvaja akademska znanja. Zato je še kako pomembno otroka senzorno aktivirati in mu pomagati zgraditi trdne temelje.

Viri in literatura

Osebni zapiski iz predavanj »Senzorna integracija – Modul 1, 2 in 3«, izobraževanje v Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2017.

Ayres, J. A. (2002): *Sensory Integration and The Child*. Portland: Western Psychological Services.

Fulgosi Masnjak, R.: Model procjene i poticanja senzorne integracije u kabinetu za senzorno integraciju, ERF-a (skripta na predavanju).

- Fulgosi Masnjak, R., Osmančević, L., Lang, M. (2004): Sustav za procjenu disfunkcije senzorne integracije, Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Mamić, D.: Mišljenje i preporuka edukacijskog rehabilitatora senzorne integracije SI pedagoga (skripta na predavanju).
- Mamić, D., Fulgosi-Masnjak, R., Pintarić, L. (2010): Senzorna integracija u radu s učenicama s autizmom (izvorni znanstveni članak), Napredak, br. 1, vol. 151, str. 69–84. Pridobljeno s file:///C:/Users/bp/Downloads/Napredak_2010_1_05_D_Mamic_R_Fulgosi_Masnjak_Lj_Pintaric_Mlinar_Senzorna_napredak_151_1_69___84_2010%20(1).pdf

ALI SE MOJ OTROK RAZVIJA PO PRIČAKOVANJIH?

Tonka Klemenčič, *prof. def., Osnovna šola Jela Janežiča*

UVOD

Ko se mi je rodil otrok, sem se, kot večina staršev, spraševala, ali se razvija normalo, ali bi v določeni starosti že moral držati glavico, bi moral že sedeti, se smejati, kobacati, se oglašati ... Še zdaj se spomnim besed patronažne sestre, ko je izvedela, da sem specialna pedagoginja, da naj ne kompliciram preveč in da naj ne bom preveč zahtevna do malega.

Čeprav je sinov razvoj normalen, njegova pediatriinja in vzgojiteljica pozorno spremljata njegov razvoj. Sinova pediatriinja je zelo občutljiva na odstopanja od »normale«, saj je bil že pri 9. mesecih usmerjen v razvojno ambulanto, ker je bil hipoton in še ni imel pincetnega prijema.

Njegova vzgojiteljica od prvega leta spremlja njegov razvoj skozi razvojne mejnike. Vsako leto mi po področjih predstavi njegov napredek, tako v primerjavi s predhodnim letom kakor tudi glede na pričakovanja za njegovo starost. Ker svoje delo opravlja vestno in profesionalno, vsako leto dobim verodostojno potrditev, da sinov razvoj poteka v skladu z vsemi pričakovanji.

RAZVOJNI MEJNIKI

Nekateri starši že od rojstva svojega otroka vedo, da njegov razvoj ne gre v pravo smer, in začnejo prek otrokovega pediatra ustrezno ukrepati. Drugi pa se zaradi manj izrazitih težav otroka sprašujejo, kako, kdaj ali sploh ukrepati, zato se neredko znajdejo v slepi ulici.

Zato je zelo pomembno poznavanje razvojnih mejnikov. Več kot bomo vedeli o razvoju otroka, manj zaskrbljeni in bolj pripravljeni bomo, ne glede na starost otroka.

Razvojni mejniki so skupek funkcionalnih veščin ali starostno specifičnih nalog, ki jih večina otrok doseže v določenem starostnem obdobju. Običajno je, da otrok doseže vsak mejnik. Denimo, pri nekaterih otrocih se hoja lahko začne že pri osmih mesecih, drugi shodijo šele pri 18. mesecu in to še vedno velja za normalno. Zavedati pa se moramo, da vsak otrok sledi svojemu lastnemu ritmu, ki je tudi genetsko določen in različen. Hkrati moramo upoštevati tudi, da živimo v različnih kulturah in okolju.

Namen razvojnih mejnikov ni, da otroka stalno ocenjujemo in kljukamo, kaj je dosegel in česa ni, ampak jih uporabljamo zato, da opredelimo, kje in kdaj otrok potrebuje pomoč. Tu je vloga staršev zelo pomembna, saj svojega otroka poznamo najbolje, najbolje vemo, česa je že sposoben, kaj vse že zna, kje ima težave.

Od rojstva do 5. leta se otrokovi možgani razvijajo bolj kot kadar koli v življenju, zato je predšolsko obdobje izredno pomembno za pravočasno odkrivanje težav in čimprejšnjo pomoč. Ko torej vidimo, da razvoj ne poteka normativno, se moramo odzvati in ukrepati. V nasprotnem primeru lahko primanjkljaj postane tolikšna ovira, da je otrok kljub veliko pomoči in truda ne more več omiliti.

ZGODNJA OBRAVNAVA

Če starši, sorodniki ali vzgojitelji pri otroku v različnih starostnih obdobjih opazijo zaostanek pri doseganju razvojnih mejnikov, naj se starši najprej obrnejo na otrokovega pediatra, ki je vstopna točka usmerjanja. Starši naj pediatru opišejo težave, ta pa jih usmeri v center za zgodnjo obravnavo, ki večinoma deluje v že obstoječih razvojnih ambulantah. Zdravnik specialist pediater v centru za zgodnjo obravnavo izvede prvi pregled otroka in določi multidisciplinarni tim za pomoč otroku in družini. Sestavljajo ga strokovnjaki s področja zdravstva, vzgoje in izobraževanja ter socialnega varstva. Člani tima so lahko: logoped, psiholog, delovni terapevt, specialni pedagog, socialni delavec, koordinator, predstavnik družine.

Po vseh opravljenih pregledih otroka, razgovorih s starši ter pregledu dokumentacije se, glede na otrokov primanjkljaj oziroma težavo, predlaga način

pomoči otroku doma in v vrtcu ter, če je potrebno, pomoč celotni družini. Glede na zapisnik (odločba o usmerjanju) oziroma načrt pomoči se določijo organizacija in način izvajanja programa ter dodatna strokovna pomoč. Izvajajo jo različni strokovni delavci, ki jih otrok najbolj potrebuje za svoj optimalni razvoj.

Zato mora vsak strokovnjak, naj bo to logoped, specialni pedagog, delavni terapevt, psiholog idr., ki otroku in staršem nudi pomoč, poznati tako razvojne mejnike svojega področja dela kot tudi celostni razvoj otroka. Le na podlagi poznavanja teh lahko oceni raven razvojnih in učnih dosežkov otroka, poda oceno njegovih potreb in mu nudi strokovno pomoč.

SPOZNATI OTROKA

Kot specialna pedagoginja se skozi igro približam otroku in poskušam ugotoviti, kaj otrok rad dela, kje je uspešen, kako razmišlja oziroma kako se loti naloge. Šele potem lahko načrtujem, kaj se mora otrok naučiti in kako naj se uči. Kaj naj se nauči, se nanaša na cilje učenja oziroma mejnike, ki naj bi jih otrok dosegel (npr.: sonožno skače, čečka, pozna barve, šteje do 5 ...).

Zaporedje razvojnih mejnikov je na posameznih področjih enako pri vseh otrocih, vendar jih otroci z razvojnimi težavami dosegajo počasneje. Zato je treba cilje in naloge prilagoditi njegovim sposobnostim oziroma znižati naša pričakovanja. Le če bo otrok uspešen pri izvajanju nalog in mu bodo naloge v zabavo, bo lahko napredoval in bo motiviran za nadaljnje delo. Vedno je treba prisluhniti otroku, njegovim željam in potrebam. Le tako bomo lahko prišli do zastavljenih ciljev. Če je le mogoče, naj bo naš končni cilj otrokova samostojnost v življenju.

Tudi načina poučevanja in učenja se razlikujeta od običajnega, saj morajo biti navodila jasna, kratka, preprosta, konkretna in podana dovolj počasi. Preveriti moramo, ali je otrok navodila razumel. Izhajamo iz tega, kar otrok že zna, pozna. Vedno začnemo z lažjimi nalogami, da otrok doseže uspeh, potem mu dajemo nove, težje izzive. Da se otrok z razvojnimi težavami nauči nekaj novega, potrebuje od dva- do petkrat več ponovitev kot njegov vrstnik, zato mu vedno dajmo čas in možnost ponavljanja in utrjevanja. Njegov napredek je viden po majhnih korakih. Najpomembnejše pa je, da otroku zaupamo, da bo uspešen, mu to pokažemo in da ga pohvalimo za trud, ki ga vloži v nalogo, tudi če pri njej mogoče ni uspešen.

SODELOVALNI ODNOS

Odnos med starši in specialnim pedagogom naj bo sodelovalen. Takšen odnos ima namreč pozitiven učinek in zagotavlja dobre pogoje za otrokovo učenje in napredek. V sodelovalnem odnosu vsak od udeležencev upošteva in spoštuje mnenje drugega, hkrati pa vsak od udeležencev nosi svoj del odgovornosti. Starši so lahko bogat vir informacij o otroku, saj z njim tudi preživijo največ časa. Običajno so tudi prvi, ki opazijo, da je otrok drugačen od vrstnikov. Starše vključimo tako pri ocenjevanju otrokovega razvoja kot pri terapevtskih obravnavah. Naučimo jih, kako naj z otroki delajo doma, kakšne strategije, metode in oblike dela naj uporabljajo, da bo otrok napredoval in bo učenje čim bolj učinkovito. Hkrati jim nudimo tudi oporo pri sprejemanju drugačnosti njihovega otroka.

ZAKLJUČEK

Ovire pri reševanju otrokovih težav in pri komunikaciji med vsemi udeleženci se pogosto zdijo nepremostljive. A če bomo poslušali drug drugega ter bomo potrpežljivi in empatični, bomo kos tudi najtežjim preizkušnjam.

DELO Z UČENCI, KI NE ZMOREJO FUNKCIONIRATI V RAZREDU

mag. Marjeta Šmid, *prof. def., vodja projekta, ravnateljica, Osnovna šola Jela Janežiča,*

Irena Prašnikar, *univ. dipl. soc. kult. in ped., koordinatorica projekta, Osnovna šola Jela Janežiča*

UVOD

V osnovnih šolah se pojavlja vse več učencev, ki kljub prilagojenim pedagoškim pristopom in prilagojenemu učnemu okolju ter vloženemu naporu vseh vključenih v šolskem prostoru ne zmorejo funkcionirati.

Genetske in biološke predispozicije, kontekst družine in širše skupnosti vplivajo na razvoj slehernega posameznika. V primeru obravnavanih učencev pa gre za neugoden preplet opisanih vidikov, ko običajno na vseh področjih nekaj umanjka. Gre za soobstoj oziroma sovpadanje različnih težav in nediagnosticiranih motenj.

Kljub vse večji poučenosti učiteljev in drugih strokovnih delavcev šol o različnih pristopih do rizičnih učencev, kljub prilagoditvam učnega okolja in učnega procesa se pri določenih učencih pojavlja tako močno odklonilno vedenje, ki povsem onemogoči kakršno koli učno dejavnost. Učitelji poročajo, da je vedenje teh učencev povsem nekontrolirano in nehotno, ne samo moteče, temveč pogosto ogrožajoče za vse prisotne. V stiski so vsi: učenec, ki se ne more obvladovati, ostali prisotni učenci in učitelj (strokovni delavec).

Klasični pedagoški in vzgojni pristopi ne funkcionirajo, učenec se nahaja v posebnem stanju afekta, za katerega pogosto ne najdemo vzroka oziroma sprožilca. Ni vzročno posledičnega vzorca vedenja in ni enotnega pristopa (kljub prisotnosti iste osebe), kako učenca umiriti. Ko se učenec umiri, je vidno izčrpan in običajno ne zmore ubesediti, kaj je bil vzrok afekta oziroma zakaj je tako reagiral.

Navadno starši¹ teh učencev poročajo, da doma tovrstnega vedenja ni. Ob daljšem razgovoru pa se izkaže, da starši otrokove težave vidijo drugače oziroma da družinski in šolski kontekst nista primerljiva.

Težava se lahko začne reševati le celostno – ob timskem sodelovalnem pristopu, zainteresiranosti učenca in njegovih staršev, delavcev šole, zunanjih strokovnjakov in drugih pomembnih oseb v učenčevem življenju.

PREDSTAVITEV PROBLEMATIKE

V šolah se pojavlja vedno več otrok, ki zaradi različnih vzrokov, z uporabo klasičnih pedagoških pristopov, v razredu ne morejo funkcionirati.

Njihovo vedenje je nekontrolirano, nehotno in ogrožajoče, predvsem pa je mogoče zaznati silen nemir, ki mu ne moremo pripisati vzročno-posledičnega izvora. Tem učencem je skupno, da imajo težave na področju čustvovanja, vedenja in duševnega zdravja. Pogosto ne gre le za čustvene in vedenjske težave, temveč za kombinacijo oziroma sovpadanje različnih pridruženih težav in/ali motenj.

Pojavlja se eno ali več naštetih vedenj: izreden nemir, begavost, brezciljno beganje oziroma blodenje po prostoru, učenci se plazijo po tleh ali plezajo na omare, govorijo nesmiselne in nepovezane besede, nekontrolirano prijemajo predmete in jih mečejo okoli sebe, brcajo, pljuvajo, prijemajo predmete, ki so jim nevarni in izgubijo kontrolo nad svojim vedenjem, nevarni so sebi in drugim, tako otokom kot odraslim, ob tem, da bi takšno vedenje glede na razvojno stopnjo že moralo izzveneti.

Učenci, kljub kognitivnim oziroma intelektualnim zmožnostim, učno ne pridobivajo ali napredujejo.

Vse to poteka dnevno, kar povzročala zaplete oziroma stiske na več ravneh:

- Učenci dela v matičnih razredih ne zmorejo, učno ne napredujejo.
- Učenci v šolski situaciji (tudi individualno) ne zmorejo kontrolirati svojega čustvovanja in vedenja ter vidno stagnirajo.
- Njihovo vedenje je ogrožajoče zanje in okolico, nesprejemljivo za ostale učence. Motijo pedagoški proces in ogrožajo sebe, sovrstnike ter ostale.
- Učitelj ne more zagotoviti varnosti kljub pomoči dodatnega kadra.
- Strokovni delavci občutijo nemoč in strokovni neuspeh.

¹ V prispevku uporabljamo termin starši, čeprav je preozek in dejansko predstavlja skrbnike oziroma zakonite zastopnike otroka.

- Pojavijo se osebne stiske drugih učencev in strokovnih delavcev.
- Starši težko uvidijo otrokovo stanje, pogosto so v obrambi, saj so težave v šoli. Poročajo, da je doma vse v redu.
- Starši so v stiski, vzgojno in materialno, imajo občutek nemoči, ne zmorejo zadostiti otrokovim fizičnim in drugim potrebam.

MODEL DELA Z UČENCI, KI NE ZMOREJO FUNKCIONIRATI V RAZREDU

Ukrepi šole

Opisanih je 10 korakov postopanja šole, ki se glede na specifikko otroka oziroma sodelovanje s starši, drugimi strokovnimi delavci in zunanji strokovnjaki lahko spreminjajo, prilagodijo, trajajo različno dolgo, potekajo v drugačnem vrstnem redu ali se preskočijo. Vse je odvisno od potreb posameznega učenca.

Pomembno, da se v šoli predvidi strokovni delavec, ki prevzame koordinatorsko vlogo – komunicira s starši, drugimi strokovnimi delavci šole, išče oblike pomoči navzven, zbira informacije. Če to ni mogoče, se šola poveže z najbližjim strokovnim centrom, ki vodi primer.

- 1. korak:** Učencu ob nekontroliranem vedenju omogočimo miren kotiček v razredu. Poteka individualno delo z odraslo osebo.
- 2. korak:** Učenca izločimo iz razreda in nadaljujemo z individualno obravnavo – najprej umiritev, počitek, nato sprememba dela oziroma druge dejavnosti glede na trenutno stanje.
- 3. korak:** Obvestimo starše, sprotno seznanjanje in povabilo, da prisostvujejo pri pouku. Izredno pomembno je sodelovanje staršev.
- 4. korak:** Ob urgentnih situacijah po učenca v šolo pridejo starši, po potrebi in v dogovoru s starši kličemo 112.
- 5. korak:** Starše napotimo k zunanjim strokovnjakom oziroma specialistom iz zdravstva: pediatru, kliničnemu psihologu, pedopsihiatru. Po potrebi jim pomagamo pri iskanju zunanjih strokovnjakov.
- 6. korak:** Učenec je napoten v ustrezne zdravstvene obravnave. Za podporo družini predlagamo vključitev v strokovni center, različne oblike pomoči

v centru za socialno delo, individualno ali družinsko terapijo. Nujni so timsko sodelovanje, postavitev diagnoze ter obravnava na vseh ravneh otroka, podpora družini in šole.

- 7. korak:** Učenca glede na njegove specifike vključimo v eno izmed začasnih oblik dela. Vključitev in delo predvidimo v individualiziranem programu, sproti evalviramo in dopolnjujemo. Predlagamo dva načina začasnih oblik dela, ki ju je smiselno poskusiti zlasti s stališča umiritve trenutne situacije.

7.1. Intervencijsko oblikovanje »varovalnega« oddelka

V oddelek so vključeni učenci, ki ne zmorejo delovati v razredu. Delo vodi strokovni delavec po posebnem urniku, prisotna je še varuhinja ali spremljevalka. Nastane t. i. terapevtski par: specialni pedagog/socialni pedagog/psiholog in varuhinja oziroma spremljevalka. Delo poteka individualno ali v skupini – glede na potrebe učenca/učencev. Program dela se prilagaja sproti in ni storilnostno usmerjen, namen je pomiritev učenca, razbremenitev matičnega oddelka in učiteljev.

7.2. Vključitev v model kroženja

Model kroženja je učinkovit za učence, ki bolje funkcionirajo ob spremembah oziroma ko se navajajo na novo situacijo. Učenca glede na predhodni dogovor z učitelji in glede na individualizirani načrt dela izmenoma vključujemo v različne redne oddelke. Predlagamo kroženje, enotedensko vključitev v en oddelek, nato zamenjavo oddelkov. Tudi tu se program dela prilagaja sproti in ni storilnostno usmerjen. Namen je pomiritev učenca, razbremenitev matičnega oddelka in učiteljev.

- 8. korak:** Delo poteka po individualiziranem programu, v varovalnem oddelku, individualno ali skupinsko, ali po modelu kroženja. Starši so del tima, v katerem sodelujejo. Hkrati je otrok obravnavan pri zunanjih strokovnjakih, nudita se pomoč in podpora družini. Sodelovanje je timsko, celotno delo koordinira strokovni delavec, predviden za primer učenca. Sproti se spremlja učenčev napredek.
- 9. korak:** Otrok je po potrebi v domači ali zdravstveni oskrbi, dokler se stanje toliko ne stabilizira, da se lahko vključi v šolo. Po presoji se uredi tudi namestitev v drug oddelek ali v drug izobraževalni program.
- 10. korak:** Postopno vključevanje nazaj v oddelek oziroma razred. Učenca v šoli prevzame strokovni delavec, ki ga spremlja ob vključevanju v razred, komunicira tudi s starši in zunanjimi strokovnjaki.

Dodatni ukrepi in celostno reševanje

1. Uvedemo sprotno celostno spremljanje otrokovega stanja in napredka, potrebna je redna sprotna komunikacija razširjenega tima: strokovni delavci šole, CSD, pediater oziroma splošni zdravnik, klinični psiholog, pedopsihiater, drugi strokovnjaki in starši in/ali druga pomembna oseba v otrokovem življenju.

Potrebno je sodelovanje štirih partnerjev. To so:

- otrok,
 - starši, lahko tudi druga pomembna oseba v otrokovem življenju,
 - strokovni delavci šole (ravnatelj, svetovalna služba, razrednik, drugi vključeni učitelji, varuh oziroma spremljevalec, strokovni delavec v vlogi koordinatorja, po presoji še drug strokovni delavec šole: predmetni učitelji, hišnik, čistilka),
 - zunanji strokovnjaki (običajno iz zdravstva, centra za socialno delo, strokovnega centra ali svetovalnega centra).
2. Sprotno obveščanje in sodelovanje vseh deležnikov – po elektronski pošti, telefonu in osebno na skupnih srečanjih (pogostost odvisna od primera).
 - 2.1. Na podlagi dnevnih poročil sodelavcev, ki v šoli delajo z učenci, napišemo povzetke in jih sproti posredujemo omenjenim deležnikom.
 - 2.2. Vzporedno s tem potekajo srečanja vseh vpletenih po modelu »mesečnega spremljanja učenca«², le da so srečanja pogostejša.
 3. Znotraj šole se oblikuje podporna mreža sodelavcev (pomembnih odraslih), ki delajo z otrokom, ga sproti spremljajo, so pozorni nanj, ko se giblje po šoli, se lahko k njim zateče, je pri njih, ko ne zmore biti v razredu.
 4. Za pomoč staršem vključimo tudi center za socialno delo (iskanje ustreznih rešitev za starše, morebitna drugačna preusmerjanja, krizni centri, materialna pomoč idr.).
 5. Otroka, starše in strokovne delavce vključimo v svetovanje strokovnega centra Strokovni center za podporo inkluziji (SCPI) ali druge podporne organizacije, ki prevzame koordinatorsko vlogo in vlogo »pogleda

² Model mesečnega spremljanja učenca podrobneje predstavljata Ada Šturm, svetovalna delavka, in mag. Marjeta Šmid, ravnateljica, obe iz OŠ Jela Janežiča.

od zunaj« (nevpleteni, ki vodi primer, išče stike, nudi podporo otroku, staršem in strokovnim delavcem).

6. Učenec je napoten k ustreznim strokovnjakom, znotraj šole in strokovnega centra, preko pediatra napoten k pedopsihiatru, kliničnemu psihologu.
7. Starši pogosto odklanjajo oziroma imajo strahove do medikamentozne terapije – vključitev strokovnjaka iz zdravstva, ki predstavi koristi/prednosti/slabosti medikamentoznih terapij.
8. Preverja se ustreznost usmeritve v izobraževalni program. Po potrebi postopek preusmerjanja.
9. Za strokovne delavce šole organizirano izobraževanje o čustveno-vedenskih motnjah, o duševni bolezni in večkratno osveščanje oziroma osvetljevanje otrokovega stanja in situacije.
10. Strokovni delavci šole potrebujejo podporo (zaradi občutka strokovnega neuspeha), podporno skupino ter skupno iskanje rešitev in pristopov, uvedemo skupinsko ali individualno intervizijo oziroma supervizijo.

ZAKLJUČEK

Šola ob trenutni kadrovski zasnovi ne zmore sama voditi primera oziroma primerov učencev, ki zaradi različnih vzrokov ne zmorejo funkcionirati v razredu. Zato je smiselna in potrebna vključitev v strokovni center, katerega vloga je pomembna. Poleg svetovanja in konkretnega (individualnega ali skupinskega) dela z otrokom, s starši in strokovnimi delavci je vloga strokovnega centra tudi izobraževanje podpornega kadra (asistenti, spremljevalci, varuhi, pomočniki ipd.), navezovanje stikov, ustvarjanje mreže in koordinacija posameznega primera otroka, skratka, »vodenje primera od zunaj«.

Viri in literatura

- Bricelj, D. (2016). *Ko ima učenec težave zaradi nemirnosti*. Pridobljeno s <https://www.bolniscnica-sola.si/files/2016/05/ko-ima-ucenec-tezave-zaradi-nemirnosti.pdf>
- Spletna stran MIZŠ. *Varno in spodbudno učno okolje. Reševanje problemov in dilem*. Pridobljeno s http://mizs.arhiv-spletisc.gov.si/si/varno_in_spodbudno_ucno_okolje/resevanje_problemov_in_dilem/

MESEČNO SPREMLJANJE UČENCA

Ada Šturm, *univ. dipl. soc. ped.*, Osnovna šola Jela Janežiča

UVOD

Mesečno spremljanje učenca (v nadaljevanju MSU) je koncept dela z učenci z več težavami ali oviranostmi, ki ga na OŠ Jela Janežiča razvijamo in izvajamo že vrsto let. Pri razvoju koncepta sva sodelovali ravnateljica šole mag. Marjeta Šmid in svetovalna delavka Ada Šturm. S svojim (strokovnim in osebnim) prispevkom pa so koncept skozi leta plemenitili, širili in poglobljali tudi vsi ostali sodelujoči – razredniki, predmetni učitelji in ne nazadnje, kar je še posebej dragoceno, tudi učenci in njihovi starši. Vsako srečanje je namreč unikatno, čeprav poteka bolj ali manj po vnaprej načrtanem protokolu, tako kot je unikatni vsak otrok sam zase in je obenem unikatna vsaka interakcija med otrokom in njegovimi starši oziroma skrbniki. Nobena mreža odnosov, ki se stke med sodelujočimi posamezniki, ni enaka drugi.

Koncept temelji na vzpostavljanju zaveznitva oziroma partnerskega odnosa med domom in šolo, z namenom nuditi učencu z več težavami učinkovito pomoč in optimalno podporo njegovemu celostnemu razvoju.

Otrok, ki je hkrati vpet v družinski in šolski sistem, ki v šolski prostor vnaša družinsko vzdušje in dogajanje, ter obratno, vnaša klimo in dejavnosti šole v družino, nujno postane naša skupna skrb, saj ga pomembno oblikujeta obe okolji. Toliko bolj pa je to pomembno, ko gre za učence z večjimi učnimi, vzgojnimi, vedenjskimi ali čustvenimi težavami, ki jim le znotraj razreda ni mogoče posvečati zadosti pozornosti.

Izkušnje so nam pokazale, da ni dovolj le individualen pristop svetovanja in dela z učencem oziroma le v učenca usmerjen pristop, saj za doseganje

sprememb v njegovem funkcioniranju potrebujemo sodelovanje učenčevega širšega konteksta, ki ga pomembno določa. Veliko pomembnih in ključnih stvari se dogodi prav v odnosih z učenčevimi pomembnimi drugimi. Doga-
janje lahko deluje podporno ali pa v obratni smeri. Optimizacija podpore v učenčevem okolju (domačem in šolskem) za njegov celostni napredek je prav tako eden izmed ciljev pričujočega modela.

SODELUJOČI IN NJIHOVE VLOGE

Na sestankih MSU sodelujejo:

- starši in drugi pomembni v otrokovem ožjem in širšem socialnem kontekstu,
- učenec,
- ravnateljica,
- svetovalna delavka,
- razrednik,
- predmetni učitelji,
- ostali.

Učenca za takšen način obravnave predlagajo razredniki, predmetni učitelji ali drugi strokovni delavci, po tem, ko na sestanku oddelčnega učiteljskega zbora ugotovijo, da pristopi, ukrepi, metode ali načini dela z učencem, ki so jih uvajali v določenem časovnem obdobju, ne zadoščajo oziroma ne prinašajo želenih sprememb. Pri tem je pomembno dobro medsebojno sodelovanje vseh, ki z učencem prihajajo v stik; razrednik poskrbi za pretok pomembnih informacij, poenotijo se pristopi in zahteve do učenca. Na ta način razrednik ne ostaja sam, ampak ima podporo vseh v oddelčni skupnosti. Razrednik ali svetovalna delavka sporočita sklep oziroma predlog oddelčnega učiteljskega zbora o izvajanju mesečnih spremljanj ravnateljici, ki v svoji vodilni vlogi sodeluje na sestankih.

Na vseh sestankih obvezno sodeluje učenčev razrednik. Razrednik, pa tudi predmetni učitelji in ostali strokovni delavci, ki prihajajo v stik z učencem, skozi mesec spremljajo njegovo funkcioniranje in si tudi zapisujejo pomembne ali izredne dogodke ter ostale posebnosti. Informacije zbereta razrednik in svetovalna delavka in so del vsebine pogovora na vsakem srečanju. Razrednik poroča o učenčevem učnem delu in funkcioniranju v okviru razredne

skupnosti, svetovalna delavka poroča o svojih opažanjih pri individualnem delu z učencem in o pomembnih opažanjih ostalih učiteljev. Učencu sta ves čas nudena ustrezna podpora in vodenje.

SODELOVANJE OBEH STARŠEV

Svetovalna delavka oblikuje vabilo in ga naslovi na oba starša ali skrbnika. Nujno je namreč sodelovanje obeh (razen v primerih, ko za otroka skrbi le ena oseba ali sta starša ločena), saj se tako odgovornost porazdeli, obenem pa sta oba hkrati seznanjena s celotnim potekom sestanka oziroma pogovora in sprejetimi sklepi. Prenesene posamezne informacije, na primer mame, ki je prisotna na sestanku očetu (ali obratno), so lahko izvzete iz celotnega konteksta in so hkrati že osebna interpretacija, ki se bolj ali manj lahko oddalji od bistva sporočanega. Če sta na sestanku prisotna oba, spoznavamo doživljanje otroka in njegovih težav tako s stališča matere kot očeta. Ob tem postaja družinski kontekst za nas bolj razviden in bolje spoznavamo način umeščanja učenca v svoje primarno okolje. Veliko več kot iz razgovora se pokaže iz medsebojne interakcije vseh prisotnih družinskih članov. Na podlagi opazovanja in spremljanja njihove interakcije iz meseca v mesec se nemalokrat izkristalizirajo družinski vzorci, posamezne vloge družinskih članov v njih, družinske vrednote, navade in navajenosti. Včasih se zapletenost v nezdravih družinskih vzorcih izkaže kot pomemben faktor v učenčevih blokadah in težavah na vedenjskem, čustvenem, pa tudi učnem področju.

Še pomembnejši razlog, zakaj želimo, da v šolo prihajata oba roditelja, pa je, da s svojo pripravljenostjo prihajati mesečno v šolo otroku pokažeta naklonjenost, zavzetost in skrb, kar otrok začuti. Ta odnosna komponenta oziroma odprtost staršev za stik, za srečanje s svojim otrokom v takšnem kontekstu, je eden bistvenih pogojev, da bomo pri doseganju zelenih sprememb pri učencu uspešni. »Največji dar, ki ga lahko starši predajo otroku, sta čustveno uglasena pozornost in pravočasni odziv.« (Sue Johnson, 2019, *Ker ima ljubezen smisel*). Običajno v šolo hodijo matere, iz izkušenj pa se je pokazalo, kako pomembno za učenca je sodelovanje obeh. Včasih sta takšno srečanje in pogovor priložnost, da se starši in otrok med seboj po dolgem času resnično slišijo, se začutijo, pogosto pa prav očetje s svojim otrokom ponovno vzpostavijo stik, ki je že dlje časa pretrgan. Ko spoznavamo življenjski kontekst družine in doma učenca, iz katerega vstopa v šolski prostor, pridemo do pomembnih informacij, ki

jih o njem nismo imeli in ga zato tudi bolje razumemo. Pomembno je, da do staršev zavzamemo enakovreden, spoštljiv, partnerski odnos, da smo v komunikaciji iskreni, odprti in v primerni meri tudi sami osebni in avtentični. Ne postavljamo se v pozicijo »nad«, temveč v pozicijo soudeležencev v procesu podpore in pomoči učencu ter njegovim staršem.

Če se izkaže, da obstaja v učenčevem življenju poleg staršev še druga pomembna oseba v domačem okolju ali znotraj razširjene družine, ki ima z njim tvoren odnos ali mu je za zgled in lahko pomembno prispeva k razreševanju njegovih stisk in težav, tedaj tudi njo povabimo k sodelovanju na sestankih. Enako postopamo, če učenec v šoli vzpostavi poseben oziroma dober odnos z enim izmed učiteljev ali z določenim strokovnim delavcem, ki lahko preko vzpostavljenega odnosa vpliva na učenca, ga spodbuja, pa tudi konfrontira, mu postavlja meje in mu pogojuje. Pri tem je seveda najbolj pomembno, da skozi celoten proces ohranja odnos oziroma ostaja v odnosu z učencem.

Skratka, v življenju učenca iščemo tiste pomembne odnose, ki imajo vlogo zagotavljanja osnovne varnosti, ki je pogoj za optimalen celostni razvoj. Šele ko se učenec počuti varnega in sprejetega v svojem okolju, je pripravljen na učenje, raziskovanje in ustvarjanje. Prestrašen, zaskrbljen in nemiren učenec ne more biti obenem tudi vedoželjen, ustvarjalen, pozoren in učeč se učenec.

AKTIVNA VLOGA VSEH SODELUJOČIH

Vsak od prisotnih na srečanjih prevzame svojo vlogo v odnosu do učenca. Svojo aktivno vlogo in odgovornost za svoja ravnanja mora prevzeti tudi učenec sam. Učenca namreč, glede na njegovo starost oziroma razvojno stopnjo in sposobnost razumevanja, glede na njegovo splošno funkcioniranje ter vrsto težav, po presoji vključujemo na zadnjem delu sestanka. S tem mu damo možnost, da izrazi svoj vidik položaja, v katerem se je znašel, ob ustrezni spodbudi pa lažje sprejme odgovornost za ravnanja in posledice ter uvidi potrebo po lastnem vložku in prispevku za napredek oziroma preseganje težav. Če gre za mlajšega učenca ali učenca z večjimi razvojnimi težavami ali če bi prisostvovanje na sestanku zanj pomenilo preveliko izpostavljenost in s tem stisko, ga na sestanke ne vključujemo.

Skratka, pri vsakem udeležencu iščemo in podpremo njegove lastne vire moči, ki kratkoročno prispevajo k rešitvi problema ali težave, dolgoročno pa k celostnemu napredku učenca.

POTEK SESTANKA

Na prvem sestanku ravnateljica staršem razloži, kako potekajo mesečna spremljanja, pojasni razloge za nujnost prisotnosti obeh roditeljev oziroma skrbnikov (če življenjske okoliščine učenca to dopuščajo) ter potrebo po vzpostavitvi partnerskega odnosa med starši in šolo oziroma odnosa, ki temelji na medsebojnem zaupanju, zaveznitvu in podpori. Želimo, da starši uvidijo, da ne delamo proti njim, ampak da želimo delati skupaj z njimi. Nimamo jih namena postavljati na »zatožno klop« in s tem v podrejeno vlogo, ne želimo v njih iskati krivca za otrokove težave in stiske, temveč želimo doseči sodelovanje dveh enakovrednih »strank«, od katerih vsaka lahko po svojih močeh in predvsem v skladu s svojo vlogo pomembno prispeva k reševanju otrokovih težav. Razmejiti je treba tudi, kaj so dolžnosti in kakšna je odgovornost staršev, kaj pa so naloge šole. Šola je odgovorna za proces podpore in pomoči ter ustvarjanje takšnega učnega okolja, ki učencu omogoča optimalen napredek, starši pa so odgovorni za sprejemanje odločitev v zvezi z otrokom. Včasih so pričakovanja staršev namreč previsoka, obenem pa se premalo zavedajo pomembnosti primarnega okolja za otrokov razvoj. Starše potrebujemo, da nas v naših prizadevanjih pred učencem podprejo, zato usklajujemo svoja stališča, poglede in prepričanja. Pred učencem moramo nujno nastopiti enotni, da uvidi, da smo vsi na »istem bregu«, da delujemo skupaj in mu vsi želimo dobro.

Ko ravnateljica razloži osnovne usmeritve ter smisel načina dela z učencem, preda besedo staršem. Starši razložijo, kako doživljajo svojega otroka, kako si razlagajo njegovo funkcioniranje (stisko, čustvene težave, odstopajoče vedenje, težave na učnem področju ...), kako otrok funkcionira v domačem in širšem okolju, kakšen ima odnos do šolskega dela, koliko njihove pomoči potrebuje. Obenem starši izrazijo tudi svojo stisko, ki se v njih poraja ob in v odnosu z otrokom, izrazijo svojo morebitno vzgojno nemoč, zaskrbljenost, pomisleke, strahove. Nato razrednik poroča o učenčevem funkcioniranju v šoli na učnem, vedenjskem in odnosnem področju, poroča tudi o opažanjih ostalih učiteljev in po potrebi prebere vsebino datumsko zabeleženih izrednih dogodkov. Svoja opažanja in obenem svoj pogled na učenčeve težave poda tudi svetovalna delavka.

V nadaljevanju se iščejo enotna izhodišča za delo z učencem, iščejo se konkretne oblike pomoči, po potrebi se išče tudi pomoč zunanjih institucij, sicer pa vsak od prisotnih razmisli, na kakšen način bi lahko prispeval k zmanjševanju simptomatičnega ali neprimernega vedenja ali učenčeve

čustvene stiske; razrednik na ravni razredne skupnosti, svetovalna delavka na področju individualnega spremljanja in svetovanja učencu, ravnateljica v svoji vodilni vlogi avtoritete, starši pa razmislijo, kako bi znotraj družine lahko pripomogli k zmanjševanju stisk in težav otroka, tako na odnosni in vzgojni kot tudi na povsem praktični, organizacijski ravni s postavljanjem mej, pravil, zadolžitev in podobno. Predvsem pa je pomembno, da starši v odnos z otrokom vstopajo na ljubeč način, da se z njim čustveno povežejo in ga sprejmejo takšnega, kakršen je.

Pogovor vodi in usmerja ravnateljica, svetovalna delavka piše zapisnik. Vsa srečanja potekajo v pisarni ravnateljice, saj tudi stalnost prostora prispeva k občutku zaupnosti in varnosti, starši se na ta način postopoma sprostijo in se v prostoru počutijo bolj domače. Vsi prisotni sedimo za skupno mizo, brez vnaprej določenega sedežnega reda, ki pa se v nadaljevanju oblikuje povsem naključno ali spontano in ostaja bolj ali manj enak skozi vsa srečanja, kar prav tako prispeva k občutku varnosti. Pomembna je tudi kontinuiteta srečevanj. Srečujemo se redno vsak mesec. Termine določimo sproti in vedno iščemo takšnega, ki ustreza vsem, predvsem obema staršema. Če starši pokažejo resnost in zanesljivost pri udeležbi, smo se jim pripravljene prilagajati. V obdobju med terminoma smo staršem na voljo po telefonu ali elektronski pošti. V obdobju šolanja na daljavo se srečanja izvajajo preko spletnih aplikacij (ZOOM, Teams), vendar takšne in običajne komunikacije ne moremo enačiti, saj so pogoji zanjo v več segmentih bistveno drugačni.

SKLEPI TER ZAPISNIK SESTANKA

Zapisnik vsebuje povzetek pogovorov med prisotnimi, hkrati pa tudi sklepe, ki jih oblikujemo vsi skupaj. Sklepe predstavimo učencu, ko se nam pridruži, saj se nanašajo nanj in na spremembe v njegovem vedenju, odzivanju, odnosu do vrstnikov ali učiteljev in staršev, na njegovo učno delo, tako doma kot v šoli, in podobno. Učencu ravnateljica razloži, o čem smo se s starši pogovarjali, kako ga vidimo in doživljamo in kaj smo skupaj sklenili. Sklepe, ki so v bistvu naloge, učencu pojasnimo. Namen sklepov oziroma določanje zadolžitev in nalog je aktivacija vseh vpletenih, posebej učenca, obenem pa tudi porazdelitev odgovornosti, glede na vlogo, ki jo ima vsak posameznik. Pri tem je seveda odgovornost staršev drugačna od odgovornosti šole. Pod sklepe se vsi prisotni, tudi učenec, podpišemo. S tem potrdimo, da se vsi strinjamo s sklepi,

učenec pa se s podpisom obveže, da bo do naslednjega sestanka po svojih najboljših močeh uresničeval naloge in po potrebi korigiral svoje vedenje, seveda s potrebno podporo doma in šole. Na vsakem sestanku se pregledajo sklepi prejšnjega sestanka in se na podlagi poročanja staršev in šole ugotavlja, v kolikšni meri je učenec sklepe izpolnjeval. Z ugotovitvami ga tudi seznanimo, mu sporočimo, na katerih področjih je napredoval, kje pa bo potreben še večji vložek z njegove strani. V vmesnem obdobju med dvema sestankoma učenca spremljata razrednik in svetovalna delavka. Med vsemi člani oddelčnega učiteljskega zbora pa ves čas teče komunikacija, izmenjava informacij in se zagotavlja medsebojna podpora.

DOPOLNJUJOČI IN IZMENJUJOČI VLOGI (ravnateljice in svetovalne delavke ali drugih sodelujočih strokovnih delavcev)

Na sestankih mesečnih spremljanj sta za vse učence vedno prisotni ravnateljica in svetovalna delavka. Njuni vlogi sta medsebojno usklajeni oziroma dopolnjujoči. Ravnateljica največkrat v skladu s svojo funkcijo, ki jo ima na šoli, prevzame vodilno vlogo, večkrat prevzame tudi vlogo tistega, ki postavi meje učencu, in če je potrebno, tudi staršem, po potrebi zaostri situacijo in neposredno sooča. Svetovalna delavka večkrat prevzame tako imenovano »pokrivajočo vlogo«, kar pomeni, da z dodatnimi pojasnili in povzemanjem razbremenjuje, opozori na učenčeve dobre plati, izpostavi njegove moči, uspehe, na verbalen ali neverbalen način nudi učencu ali staršem podporo in zaščito (npr. s pogledom, umirjenim glasom, z navzočnostjo, ki lahko v obstoječem odnosu učinkuje podporno). Vlogi namreč nista izključujoči, temveč, kot že rečeno, dopolnjujoči. Včasih se v omenjenih vlogah ravnateljica in svetovalna delavka tudi izmenjujeta. Pomembno je, da sta prisotna oba pola in se medsebojno uravnovešata, pri čemer se odnos ohranja. Učenec s sestanka tako ne odhaja z občutki krivde ali v še večjem upor, ponižan ali prestrašen, čeprav so mu bile meje jasno postavljene. Koliko in kdaj določen učenec potrebuje okrilje pokrivajoče vloge, je bolj ali manj intuitivno zaznano z opazovanjem in doživljanjem tistega, ki to vlogo prevzema. Včasih lahko ena oseba odigra obe vlogi, če pa je učenčeva osnovna težava, da zavrača odgovornost za svoja dejanja, sta razmejitev in porazdelitev vlog nujni.

KONTINUITETA SREČANJ

Mesečno spremljanje običajno traja dlje časa, lahko tudi nekaj zaporednih šolskih let, saj se kompleksne težave uspešneje rešujejo postopoma, po korakih in s sprotnim razvijanjem medsebojnega zaupanja in poglobljanja odnosov. Velikokrat se šele sčasoma pokaže bistvo težave ali vzroki zanjo. Sestanki se ob doseženih ciljih in napredku učenca lahko prekinejo, čež čas pa se ponovno uvedejo, če za to nastane potreba. Včasih željo po nadaljnjih srečevanjih izrazijo starši sami, predvsem če jim način sodelovanja odgovarja in jim je otrokov napredek v potrditev, da so na pravi poti in je smiselno vlagati energijo in vsak mesec »žrtvovati« nekaj svojega časa. Če pa se izkaže, da sodelovanje ni smiselno in ne prinaša želenih rezultatov, sami predlagamo, da s srečevanji prekinemo. Takrat se po potrebi obrnemo na center za socialno delo ali drugo zunanjo institucijo.

ZAKLJUČEK

Če se ukvarjamo samo z učenčevim motečim ali odstopajočim vedenjem, učnim neuspehom ali pomanjkanjem motivacije za učno delo, le »gasimo požar«. Težave se sicer lahko za nekaj časa poležejo, a skoraj praviloma v prihodnje izbruhnejo s še večjimi plameni. Zato je nujno k učencu pristopiti ne le kot k nekomu, ki »ima težavo«, temveč v prvi vrsti kot k odnosnemu bitju. To pa pomeni pokukati v ozadje, pogledati tudi pod gladino in obenem stakati podporno mrežo tistih odnosov (niti so v rokah staršev, učiteljev, drugih strokovnih delavcev na šoli ter strokovnih delavcev drugih strok zunanjih institucij), ki učencu nudijo v prvi vrsti varno zavetje, obenem pa uglašen odziv z njegovimi sposobnostmi, cilji, interesi in željami. Ob takšnih pogojih je zares možen razvoj v smeri optimizacije in celostnosti.

MULTIDISCIPLINARNI PRISTOP PRI DELU Z OTROKI S POSEBNIMI POTREBAMI, KATERIH MATERNI JEZIK NI SLOVENŠČINA, NA ZGORNJEM GORENJSKEM

Aleksandra Valančič, *prof. def., ravnateljica,*
Osnovna šola Poldeta Stražišarja Jesenice

POVZETEK

V prispevku bom predstavila dejavnike, ki pomembno vplivajo na vzgojo in izobraževanje in način dela z otroki s posebnimi potrebami na območju zgor-
nje Gorenjske in prispevajo k boljšemu razumevanju kompleksnosti proble-
matike posebnih potreb in načinov dela. To so nekateri demografski podatki,
socialno okolje in socialna problematika.

Zaradi priseljevanja in preseljevanja je za Jesenice značilna specifična
struktura prebivalstva. Ves čas je procent priseljencev bistveno višji kot je na
ravnih državah. Skozi leta se delež tujcev na Jesenicah povečuje. Zamenjala pa
se je tudi struktura priseljencev. Jezikovne ovire so bile prej manjše, zdaj ve-
liko večje – tako za učence kot za strokovne delavce. Priseljevanje tujcev tako
pomembno vpliva na vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami.

Na kakovost življenja in dela pa poleg strukture prebivalstva vpliva tudi
okolje, v katerem ljudje bivajo. Raziskava Nacionalnega inštituta za javno
zdravje *Zdravje v občini 2019* je pokazala pomembna odstopanja od sloven-
skega povprečja.

Iz spremljanja podatkov razvojne ambulante je razvidno, da na jeseniško po-
pulacijo otrok izrazito vpliva socialno okolje, socialna problematika. Medtem
ko so na različnih delih Gorenjske opazni različni vzroki motenj, je na Jesenicah
opazna predvsem problematika otrok »zahirančkov« in nedonošenih otrok.

Osnovna šola Poldeta Stražišarja je osnovna šola za učence s posebnimi
potrebami in izvaja program z nižjim izobrazbenim standardom in poseb-
ni program. Število učencev iz leta v leto narašča, še posebej opazen pa je
trend povečevanja ur dodatne strokovne pomoči. Opazen je porast pojavnosti

govorno-jezikovnih motenj, motenj avtističnega spektra, izrazitih oblik ADHD, genetskih obolenj. Še posebej velja izpostaviti pojavljanje motenj v isti družini, t.i. genetske dejavnike – »zaciklanost«.

Z omenjeno problematiko se šola spopada na različne načine, ki so predstavljeni v prispevku, vedno pa z ozirom na multidisciplinarni pristop.

Ključne besede: otroci s posebnimi potrebami, otroci s posebnimi potrebami, katerih materni jezik ni slovenščina, multidisciplinarni pristop

ABSTRACT

Multidisciplinary approach to children with special needs whose mother tongue is not Slovenian (the northern region of Upper Carniola)

Aleksandra Valančič, Elementary school of Polde Stražišar, Jesenice

In the article I am going to present some factors which have an impact on education and the way we teach to children with special needs in the utmost northern part of Upper Carniola. These factors contribute to a better understanding of complexity of such education. They are: some demographic data, the environment and social issues.

Due to immigration and emigration, the town of Jesenice is known for its specific structure of population. Through the history the percentage of immigrants was essentially higher in comparison to the percentage on the state level. During the recent years this percentage has been on the rise. Moreover, the structure of migrant population has changed. The language barriers were fewer in the past, now they are by far more, as for the students as well as teachers. Immigration has – in this respect - a profound influence on education of children with special needs.

Furthermore, social environment, where people live, plays an important role in the quality of life and work for these children. The National Institute of public health did a research called Health in municipality 2019. It showed an important deviation from the Slovenian average.

It is clear from the data studies at our infant care clinic that the population of children in Jesenice is strongly influenced by social environment and its problems. While there are different reasons for disorders observed in the other parts of Upper Carniola, the town of Jesenice has the biggest number of babies with low fetal weight and premature infants.

Elementary school of Polde Stražišar is a school for children with special needs. Its program has a lower educational standard and a special needs program. The number of students has been growing each year, especially there is a trend of increasing individual lessons of additional help (DSP). Besides, there are other disorders that grow in number: speech and language disorders, autistic spectrum disorders, explicit forms of ADHD and genetic diseases. It is vitally important to stress the recurrent disorders in the same family, the so-called »genetic factors«.

The school deals with the above-mentioned issues in different ways, which are presented in my article, always with regard to multidisciplinary approach.

Key words: children with special needs, children with special needs whose mother tongue is not Slovenian, multidisciplinary approach

1. UVOD

Slovenija se tako kot Evropa in cel svet sooča z migracijskimi tokovi. K nam se priseljujejo ljudje iz različnih držav z različnimi vzroki in nameni. Nekateri ostanejo, nekaj pa jih pot nadaljuje prosti Avstriji, Nemčiji, Švici, na sever.

V prispevku bom predstavila dejavnike, ki pomembno vplivajo na vzgojo in izobraževanje in način dela z otroki s posebnimi potrebami na območju zgornje Gorenjske in prispevajo k boljšemu razumevanju kompleksnosti problematike posebnih potreb in načinov dela. To so med drugim nekateri **demografski podatki, podatki o zdravju v občini Jesenice in socialno okolje, socialna problematika.**

1.1 Demografski podatki

Zaradi priseljevanja in preseljevanja je za Jesenice značilna specifična struktura prebivalstva. Ves čas je procent priseljencev bistveno višji kot je na ravni države. Skozi leta se delež tujcev na Jesenicah povečuje. Zamenjala se je tudi struktura priseljencev – prej je bilo veliko družin priseljenih iz držav bivše Jugoslavije, še posebej iz Bosne in Hercegovine, vedno bolj pa se kaže trend priseljevanja Albancev iz Kosova, Albanije. Jezikovne ovire so bile prej manjše, zdaj veliko večje – tako za učence kot za strokovne delavce. Priseljevanje tujcev tako pomembno vpliva na vzgojo in izobraževanje.

Tabela 1: Število tujcev na območju Upravne enote Jesenice po prijavi stalnega prebivališča na dan 31.12. 2018.

	Država	stalno	začasno	skupaj
1.	Bosna in Hercegovina	988	675	1663
2.	Kosovo	252	171	423
3.	Makedonija	95	86	181
4.	Srbija	95	122	217
5.	Hrvaška	67	31	98
6.	Kitajska	26	4	30
7.	Bolgarija	25	56	81
8.	Črna gora	14	9	23
9.	Romunija	11	2	13
10.	Ukrajina	11	2	13
11.	Ruska Federacija	9	9	18
12.	Nemčija	7	1	8
13.	Avstrija	6	6	12
14.	Italija	6	6	12
15.	Združeno Kraljestvo	6	3	9
16.	Poljska	4	2	6
17.	Dominikanska Republika	3		3
18.	Egipt	3	1	4
19.	Moldavija, Republika	3		3
20.	Združene Države	3	1	4
21.	Češka Republika	2	1	3
22.	Kolumbija	2		2
23.	Nizozemska	2	1	3
24.	Albanija	1	1	2
25.	Država Palestina	1		1
26.	Finska	1	2	3
27.	Gana	1		1
28.	Grčija	1		1

	Država	stalno	začasno	skupaj
29.	Indonezija	1		1
30.	Jugoslavija	1		1
31.	Madžarska	1		1
32.	Maroko	1		1
33.	Nepal	1	3	4
34.	Švica	1		1
35.	Tajska	1	1	2
36.	Filipini		1	1
37.	Indija		1	1
38.	Izrael		1	1
39.	Južna Afrika		1	1
40.	Kanada		1	1
41.	Alžirija		1	1
42.	Belorusija		1	1
43.	Brazilija		1	1
44.	Slovaška		2	2
45.	Luksemburg		1	1
46.	Neznana Država	49	2	51
		1701	1209	2910

Tabela 2: Tujci na dan 31.12.2019 na območju UE Jesenice.

stalno prijavljeni		začasno prijavljeni		SKUPAJ
Bosna in Hercegovina	1056	Bosna in Hercegovina	899	1955
Kosovo	269	Kosovo	341	610
Severna Makedonija	106	Severna Makedonija	105	211
Srbija	102	Srbija	147	249
Hrvaška	65	Bolgarija	51	116
ostalo	210	ostalo	143	353
	1808		1686	3494

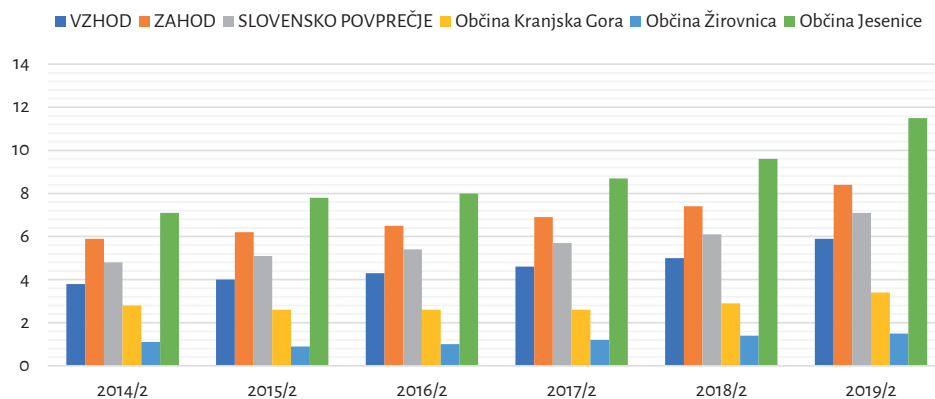
Delež tujcev in priseljencev na ravni države v primerjavi z Zgornjo Gorenjsko

Delež tujcev in priseljencev se na letni ravni razlikuje glede na del Slovenije. Opaziti je, da je delež priseljencev na zahodu bistveno višji od vzhodnega dela Slovenije, prav tako je višji od slovenskega povprečja. Prikazani so tudi podatki za tri sosednje občine: Žirovnica, Jesenice in Kranjska Gora. Skozi vsa leta je opazna rast števila tujcev, priseljencev, še posebej izrazito je to opazno v občini Jesenice. Glede na to, da gre za sosednje občine, bi bilo pričakovati, da bi bil delež primerljiv, a ni tako. V občino Jesenice se letno priseli bistveno večji delež tujcev, kot v občini Žirovnica in Kranjska Gora. Opazno je tudi nenehno eksponentno povečevanje deleža tujcev v občini Jesenice, ki bistveno odstopa navzgor tudi od slovenskega povprečja.

Tabela 2: Delež tujcev, priseljencev na letni ravni.

LETO / DELEŽ TUJCEV	VZHOD	ZAHOD	SLOVENSKO POVPREČJE	Občina Kranjska Gora	Občina Žirovnica	Občina Jesenice
2019/2	5,9	8,4	7,1	3,4	1,5	11,5
2018/2	5,0	7,4	6,1	2,9	1,4	9,6
2017/2	4,6	6,9	5,7	2,6	1,2	8,7
2016/2	4,3	6,5	5,4	2,6	1,0	8,0
2015/2	4,0	6,2	5,1	2,6	0,9	7,8
2014/2	3,8	5,9	4,8	2,8	1,1	7,1

Delež priseljencev

Grafikon 1: Delež tujcev in priseljencev.

1.2 Podatki o zdravju v občini Jesenice in socialno okolje, socialna problematika.

Na kakovost življenja in dela pa poleg strukture prebivalstva vpliva tudi okolje, v katerem ljudje bivajo. Raziskava NIJZ **Zdravje v občini 2019** je namenjena pregledu ključnih kazalnikov zdravja v občini v primerjavi s slovenskim in regionalnim povprečjem. Pokazala je pomembna odstopanja od slovenskega povprečja ter na ta način spodbudila deležnike na lokalni ravni, zlasti odločevalce, pri njihovi aktivnosti za promocijo in krepitev zdravja svojih prebivalcev.

Občina Jesenice pomembno odstopa, je statistično značilno slabša, od slovenskega povprečja na naslednjih področjih:

- Izobrazba prebivalcev: kar 20,5% prebivalcev je zaključilo le osnovno šolo ali manj (slovensko povprečje je 15,2%);
- Prekomerna prehranjenost otrok: 29,3% otrok je prekomerno prehranjenih (slovensko povprečje je 24,3%);
- Bolj hrupno okolje;
- Pomembno nižja odzivnost v programu Svit;
- Pomembno nižja odzivnost v programu Zora;
- Bolniška odsotnost: (20,3 dni na Jesenicah, slovensko povprečje je 15,3 dni)
- Več je bolezni, neposredno pripisljivih alkoholu;
- Več je novih primerov raka pljuč;
- Višja je umrljivost glede na stalno prebivališče.

Iz omenjenih podatkov lahko sklepamo, da so v povprečju prebivalci Jesenic slabše izobraženi in posledično vzporedno nastopa izrazita socialna problematika. Ne odzivajo se na brezplačne preventivne zdravstvene programe. Otroci imajo zaradi slabše, manj kvalitetne prehrane višjo telesno težo.

Iz spremljanja podatkov razvojne ambulante je razvidno, da na jeseniško populacijo otrok izrazito vpliva **socialno okolje, socialna problematika**. Medtem ko so na različnih koncih Gorenjske opazni različni vzroki motenj, je na Jesenicah opazna predvsem problematika otrok »zahirančkov« in nedonošenih otrok. O zavrti plodovi rasti (zahiranost) govorimo takrat, ko je teža ploda pod 10. percentilo za določeno populacijo v določeni gestacijski starosti. Plod, ki ne dosega svojega genetskega potenciala za rast, je zahiranček. Vzrokov je več, od genetskih, do kronične hipoksije, motene prehrane matere, zlorabe psihoaktivnih snovi, motene prekrvavitve placente...

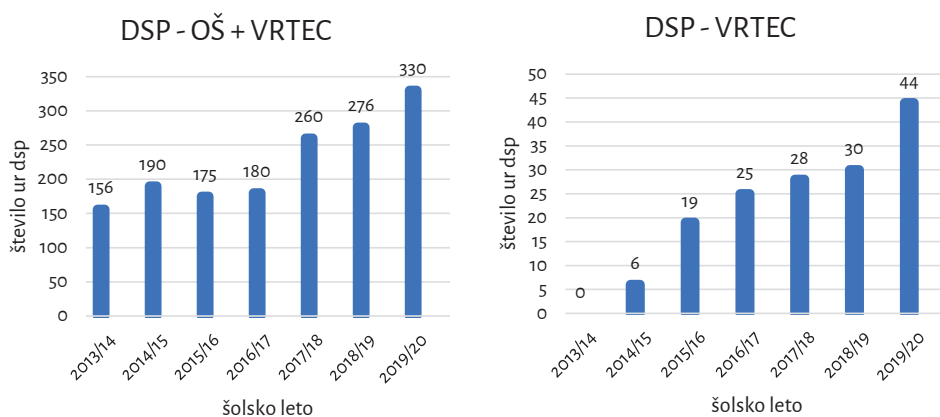
Jeseniški otroci v povprečju prihajajo iz socialno-ekonomsko šibkejšega okolja, s pomembnimi odstopanji na področju zdravja in specifičnih razvojnih zaostankov.

2. KAKO DELAMO?

Glede na demografske, socialne in zdravstvene dejavnike, ki pomembno vplivajo na razvoj otrok, je morala šola k vzgoji in izobraževanju pristopiti na specifičen, prilagojen način.

Osnovna šola Poldeta Stražišarja Jesenice je osnovna šola za učence s posebnimi potrebami in izvaja program z nižjim izobrazbenim standardom in posebni program. Trenutno na terenu izvaja dodatno strokovno pomoč šestnajst strokovnih delavcev (specialni in rehabilitacijski pedagogi, socialna pedagoginja in pedagoginja). Število učencev iz leta v leto narašča, še posebej opazen pa je trend povečevanja ur dodatne strokovne pomoči. Opazen je porast pojavnosti motenj avtističnega spektra, izrazitih oblik ADHD, motenj pozornosti in koncentracije, tudi genetskih obolenj. Še posebej velja izpostaviti pojavljanje motenj v isti družini, genetske dejavnike – »zaciklanost«.

Število ur dodatne strokovne pomoči iz leta v leto eksponentno narašča. Spremembe v zadnjih letih so prikazane v spodnjih grafikonih.

Grafikon: Število ur dodatne strokovne pomoči z leti narašča.

Z omenjeno problematiko se šola spopada na različne načine.

2.1 Sprejem otroka in družine

Sprejem otroka in družine je velik korak, zato mora biti s strani vodstva, svetovalne službe in strokovnih delavcev dobro načrtovan in izpeljan. Pomembno je, da ta proces izpeljemo z vsako novo družino posebej. To nam sicer vzame veliko časa in energije, vendar je za graditev pozitivnih in predvsem korektnih odnosov izrednega pomena.

Najprej se srečamo s starši otrok. Gre lahko za enkraten obisk, načeloma pa težimo k temu, da starši pridejo večkrat in odidejo s pozitivno izkušnjo. Na ta način si pridobimo zaupanje in hkrati zgradimo odnos, ki nam bo v prihodnosti koristil pri vsakodnevnih aktivnostih. Na prvih srečanjih sta vedno prisotni ravnateljica in svetovalna delavka. Staršem predstavita šolo, programe, predvsem pa jim pustita prostor in čas za vprašanja. Ogledamo si šolo, terapije, predstavimo dodatne dejavnosti, nadstandard. Starši nam predstavijo otroka in opišejo socialno anamnezo. Starši se čutijo pomembne, saj si čas zanje vzame tudi ravnateljica.

Pri priseljencih, katerih jezika ne razumemo, vedno vključimo tudi prevajalko. Postopek je enak kot pri ostalih, le da ponavadi traja dlje, saj imajo starši več vprašanj, predvsem o sistemu izobraževanja in pravicah. Starše usmerimo v programe, kjer se učijo slovenskega jezika, vključimo jih v programe Ljudske univerze.

Ko s starši vzpostavimo odnos, je čas da spoznamo otroka. Če je bil otrok že prej vključen v večinsko šolo, na skupni sestanek povabimo tudi učiteljico. Na ta način dosežemo, da tudi učiteljice rednih šol prestopijo prag šol za otroke s posebnimi potrebami.

Vedno izhajamo iz močnih področij. Največ težav pri prepoznavanju le-teh imajo učiteljice večinskih šol, ki pogosto v ospredje postavljajo področja, kjer ima otrok težave.

Otrok postopno spoznava šolo in ljudi, vendar nikoli vsega naenkrat. Naš cilj je, da otrok na začetku šolanja odhaja domov s pozitivnimi izkušnjami.

2.2 Aktivacija staršev

Že od vsega začetka smo se trudili najti oblike dela s starši, ki bi bile zanimive, prodorne, podporne in hkrati poučne. Predavanja zunanjih strokovnjakov se niso obnesla. Povabili smo priznane strokovnjake, žal pa je bila udeležba staršev na izobraževanjih minimalna. Nekaj več učinka smo sicer dosegli s

predavanji, ki so jih organizirali naši strokovni delavci, vendar še vedno nismo zajeli vseh staršev. Upoštevati namreč moramo, da je med starši kar nekaj tujcev oziroma priseljencev, ki jezika ne razumejo. Kar nekaj staršev je tudi naših bivših učencev, z nižjimi kognitivnimi sposobnostmi.

Po skrbni analizi in načrtovanju dela smo prišli do zaključka, da omenjene oblike dela s starši na naši šoli zaenkrat ne pridejo v poštev. Odločili smo se, da bomo poiskali oblike dela, v katere se bodo lahko vključili vsi starši, ne glede na sposobnosti, izobrazbo in znanje jezika. Glavni cilj je bil in je še vedno aktivacija vseh staršev.

Zaradi omenjene specifikke smo vpeljali aktivne oblike. Starše povabimo, da so aktivni v vseh aktivnostih, kjer je to možno. Nekateri pomagajo pri pripravi prostora, drugi pri pogostitvi, tretji se dogodka udeležijo, vedno pa težimo k temu, da je v dogodek vključen vsak učenec in večina staršev. Starši si želijo videti svojega otroka, ki je uspešen, zadovoljen, predvsem pa si želijo, da so nanj lahko iskreno ponosni in da dobijo občutek, da so z vpisom na program NIS ali PPVI sprejeli pravo odločitev.

Poldkova kavarna oziroma Kavarna pri Poldetu

Poldkova kavarna na naši šoli poteka že šest let. To je oblika druženja s starši, ki se je izkazala za zelo uspešno. Priprava na aktivnost in sam dogodek učencem nudita veliko priložnosti za učenje in pridobivanje novih spretnosti na vseh področjih življenja. Učenci pripravijo vse potrebno, da je kavarna operativna. Poskrbijo za pecivo, tople napitke, enotna oblačila za natakarje, ki jih sami zašijejo, oblikujejo jedilne liste in listo pijač. Hrano in pijačo sami postrežejo, plačilno sredstvo pa so gumbi. Osnovni cilj Poldkove kavarne je predvsem druženje in srečanje s starši, za šolo pa so poleg srečanja pomembni tudi ostali operativni cilji. Učenci se spoznajo s poklicem natakarja, pomočnika v kuhinji. Učijo se priprave hrane, napitkov, pobiranja naročil, strežbe, komunikacije s strankami, dela s plačilnimi sredstvi... Pomembna strategija za kakovostno učenje je torej medpredmetno povezovanje različnih področij.

Učencem omogoča pridobivanje delovnih kompetenc in socialnih spretnosti, ki so nujno potrebne za uspešno delo in dobro počutje znotraj delovnih skupin. Dogodek je namenjen srečevanju in združevanju staršev in svojcev otrok. Zasnovan je kot neformalno druženje v prijetni atmosferi, kjer učenci dobivajo priložnosti za učenje, predvsem za komunikacijo z drugimi. Učenci pridobijo na samozavesti pri komunikaciji s »strankami«. Dogodek namreč krepi različna področja otrokovega delovanja, s strani staršev in svojcev pa je vedno dobro obiskan.

Cilji aktivnosti:

- spodbujanje prizadevnosti in pridobivanje delovnih navad učencev,
- motivacija za dodatno delo v oddelkih podaljšanega bivanja ,
- krepitev socialnih spretnosti,
- ustvarjanje novih učnih situacij,
- povezovanje učencev iz različnih razredov in programov,
- učenje prevzemanja odgovornosti za dodeljeno nalogo,
- krepitev delovnih kompetenc na področju gospodinjskih opravil – pranje, likanje, šivanje, priprava in strežba jedi in pijač, izdelava izdelkov iz papirja in lesa, sprejem in postrežba gostov,
- spodbujanje prizadevnosti, pridobivanje delovnih navad,
- krepitev socialnih spretnosti: delo z gosti, komunikacija v timu,
- krepitev različnih področij: matematika, slovenščina, motorika, organizacijske spretnosti,
- povezovanje svojcev in staršev otrok.

Udeleženci aktivnosti so učenci, ki obiskujejo podaljšano bivanje, učitelji, starši in svojci, povabljeni gostje.

Sam koncept kavarne je zasnovan tako, da učenci pod vodstvom učiteljev v čim večji možni meri samostojno pripravijo vse za organizacijo dogodka. Učenci in učitelji se dogovorijo za rdečo nit dogodka, nato pa si razdelijo naloge. V teku priprave na dogodek učenci poskrbijo za:

- Vabila: izdelajo in napišejo jih sami, ter jih odnesejo domov.
- Plakate: izdelajo plakate, da obvestijo vse delavce in obiskovalce šole, kdaj in kje bo dogodek potekal.
- Oblačila: operejo in polikajo bele srajce. Zašijejo predpasnike za tiste, ki bodo opravljali delo v kuhinji in posebne predpasnike za gibalno ovirane. Zašijejo metuljčke za tiste, ki strežejo in sprejemajo goste.
- Dekoracija prostora: zašijejo prte, ki se ujemajo s predpasniki, izdelajo dekoracijo in napis za na steno.
- Ostali pripomočki: iz papirja izdelajo skodelice za na mize, ki služijo kot posoda za sladkor ali prigrizke. Iz lesa napravijo držala za jedilne liste. Naredijo tudi jedilne liste s cenami v gumbih in slikovnim menijem za udeležence kavarne z govorno-jezikovnimi motnjami. Iz papirja izdelajo denarnice, ki jih natakariji uporabljajo za pospravljanje plačila v gumbih.

- Hrana in pijača: učenci in učiteljice sestavijo meni in v trgovini kupijo vse potrebno za peko sladice in pripravo pijač. Pred dogodkom spečejo sladice, napitke pa pripravljajo sproti.
- Priprava prostora: učenci pred dogodkom pripravijo prostor - razporedijo mize in stole ter okrasijo prostor. V kuhinji si prostor organizirajo tako, da imajo na doseg roke vse pripravljene sladice, sestavine za pripravo pijač, posodo in ostale pripomočke. Ob vhodu jedilnico pripravijo sprejemni pult, kjer pozdravijo vsakega obiskovalca in mu izročijo gumb, s katerimi bo plačeval naročeno.
- Delitev nalog: dva učenca sprejemata goste pri sprejemnem pultu in jih usmerjata v kavarno. Nekaj učencev prevzame vloge natakarjev. Ti pobirajo naročila, jih predajo naprej zaposlenim za kuhinjskim pultom, postrežejo in zaračunajo naročeno. Nekaj učencev dela v kuhinji, kjer za pultom pripravljajo prevzeta naročila.

Aktivnost poteka torej tako, da dva učenca sprejmeta obiskovalce, jim predajo gumb in jih usmerita ali pospremita v kavarno. Natakarji goste usmerijo k mizam in poberejo naročila. Naročila potem predajo učencem v kuhinji, ti pa pripravijo naročeno na pladnje. Natakarji postrežejo naročilo, izračunajo, kolikšno je plačilo in zaračunajo. Denar pospravijo v denarnico in se odpravijo k naslednji mizi. Starši se v tem času družijo in pogovarjajo, pijejo napitke in se posladkajo. Ko so gosti postreženi, jih nagovorita dva učenca. Zahvalita se za obisk in napovesta krajši zabavni program. Ta je vsako leto drugačen: to so navadno glasbeni, plesni, dramski nastopi, ali pa tombola, kviz ipd.

Celoten dogodek spremljajo in vodijo učiteljice, ki iz ozadja diskretno vodijo učence in jim pomagajo pri nalogah, ki jih sami ne morejo korektno izpeljati.

Po končanem dogodku učenci pospravijo prostor in pripomočke na mesto, kjer jih lahko uporabimo drugič.

Kavarna pri Poldetu je oblika neformalnega srečanja in kot taka za starše zelo zanimiva. V prijetnem okolju se starši povezujejo, pogovarjajo in izmenjujejo izkušnje, obenem pa opazujejo napredek svojih otrok. Dogodek kot tak je vedno obiskan v precejšnjem številu. Vsako leto ga nekoliko izboljšamo in spremenimo, da ostaja zanimiv.

Ta način srečanj s starši je še posebej učinkovit pri starših, ki slabo razumejo slovenski jezik. Na ta način so nekako potisnjeni v situacijo, ko morajo komunicirati v slovenskem jeziku, če želijo doseči svoj cilj. Začnemo z majhnimi cilji in nadaljujemo z večjimi. Pomembno pa je, da ustvarimo okolje, kjer se bodo počutili varne in sprejete, da bodo sploh lahko komunicirali v slovenskem jeziku.

Boljši sejem

Aktivnost poteka na naši šoli že vrsto let. Poudarek je na pridobivanju podjetniških in trgovskih kompetenc, poleg tega pa je aktivnost odlična za dvig motivacije vseh učencev. Aktivnost krepí različna področja otrokovega delovanja, poleg tega pa ustvarja različne priložnosti za učenje.

Cilji aktivnosti:

- spodbujanje prizadevnosti in pridobivanje delovnih navad učencev.
- pridobivanje organizacijskih in trgovskih sposobnosti,
- krepitev različnih učnih področij: matematika, slovenščina,
- motivacija za dodatno delo v oddelkih podaljšanega bivanja ,
- krepitev socializacijskih spretnosti,
- zdrav pogled na potrošništvo,
- ustvarjanje novih učnih situacij,
- gradnja zavesti o možnostih ponovne uporabe izdelkov,
- povezovanje učencev iz različnih razredov in programov.

Udeleženci aktivnosti so učenci podaljšanega bivanja, vsi učitelji, vodja aktivnosti – učiteljica OPB, starši, Center ponovne uporabe.

Aktivnost poteka celo šolsko leto. Vodi jo učiteljica OPB, poleg tega pa sodelujejo vsi učenci in učitelji na šoli. Učenci so v aktivnost vpeti na dva načina: najprej zbirajo gumbe, nato pa s pomočjo učiteljice pripravijo sejem. Učitelji sodelujejo na ta način, da učence vzpodbujajo k zbiranju gumbov in da pomagajo pri zbiranju artiklov, ki se prodajajo na stojnicah.

Aktivnost je razdeljena v dve fazi. Prvi del poteka vsakodnevno. V eni od učilnic podaljšanega bivanja imamo kotiček »delovne čebele«, kjer imamo seznam učencev. V ta seznam učiteljice OPB-ja beležijo prislužene gumbe. Učenci gumbe zaslužijo s celoletnim vestnim delom. Tako mesečno nagradujemo dodatno šolsko delo, dežurstvo v avli in jedilnici, sodelovanje pri pripravi in poteku različnih prireditev in akcij (papirne akcije, Dan za zdravje, Poldkova kavarna, teden otroka, teden vseživljenjskega učenja idr.), pomoč v knjižnici, medvrstniška pomoč, izdelki za dekoracijo panojev v šoli idr. Učencem tak način motivacije veliko pomeni in je dobra vzpodbuda tudi za vključevanje v njim manj ljube aktivnosti. Več gumbov namreč pomeni, da bodo na boljšem sejmu lahko izbrali več stvari. Z zbranimi gumbi na sejmu spretno trgujejo in med sabo primerjajo količino zbranih gumbov. Opazili smo, da so

za zbiranje najbolj motivirani učenci od 1.-7. razreda NIS in učenci nižjih stopenj PPVI. Učenci 8. in 9. razreda NIS in višjih stopenj PPVI smo v aktivnost vključili na način, da poskrbijo za izvedbo in pripravo sejma.

Sejem na šoli organiziramo štiri do petkrat letno. Za organizacijo sejma poskrbi vodja aktivnosti. Ta celo leto zbira predmete za prodajo: predmete prinašajo učitelji, starši in učenci. Zbere se jih veliko. Tako svoje mesto na sejmu najdejo oblačila, igrače, knjige, zgoščenke, nakit, čevlji, copati idr. Sejem lahko organiziramo klasično – takrat ponudimo vse vrste predmetov, ali pa tematsko – ponudimo samo eno vrsto predmeta – npr. oblačila. Boljši sejem vedno poteka dva dni zapored – od 11:00 do 16:00. Ko vodja aktivnosti določi datum dogodka, učenci v podaljšanem bivanju izdelajo plakat s katerim obvestijo zaposlene in učence kdaj in kje bo sejem potekal.

Na dan dogodka učenci pod vodstvo učiteljice pripravijo mize in nanje zložijo prodajno blago. Posebna miza je namenjena blagajni.

Učenec višjega razreda s pomočjo učiteljice vodi blagajno, nekaj učencev pa je zadolženih za prodajo in red na mizah. Učencem iz nižjih razredov pomagajo pri izbiri, poleg tega pa zlagajo oblačila in razvrščajo predmete na mizah, da je prodaji asortiman pregleden. Vodi in usmerja jih prisotna učiteljica. Preden učenci začnejo z nakupovanjem se oglasijo na blagajni, kjer prevzamejo zaslužene gumbe. Nato si prosto izbirajo predmete.

Učenci plačajo izbrane predmete pri blagajni. Izdani in porabljeni gubi se beležijo v seznam. Učenci lahko naenkrat porabijo vse gumbe, lahko pa jih privarčujejo za naslednji dan ali pa za naslednji sejem.

Ko se sejem konča, učenci pospravijo predmete, ki se niso prodali, v vreče. Pospravijo tudi mize, blagajno s seznamom »delovne čebele« pa vrnejo na za to določeno mesto. Predmete, ki jih na boljšem sejmu niso prodali, skupaj z učiteljico odpeljejo na Center ponovne uporabe. Tam izberejo tudi predmete, ki so primerni za prodajo na naslednjem boljšem sejmu.

Učenci se sejmov zelo veselijo, na kupljene predmete pa so zelo ponosni, saj vedo da so jih zaslužili sami. Po sejmu učenci zelo radi povejo, pokažejo in zapišejo kaj so si na sejmu izbrali.

Prav tako pa na sejmu lahko sodelujejo tudi starši. Starše aktiviramo na ta način, da pomagajo pri zbiranju produktov za prodajo, lahko tudi sami kaj kupijo.

Dan za zdravje

Dan za zdravje je posebna oblika druženja, srečanja s starši, kjer vsak izmed staršev lahko pokaže kaj zna, kaj zmore, v čem je dober. Na dan zdravja se šola spremeni v različne delavnice, ki jih organizirajo naši strokovni delavci, povabimo pa tudi zunanje strokovnjake. Vsak udeleženec dobi kartonček, na katerem zbira žige za vsako delavnico posebej. Ko zbere vse žige, je na igrišču pogostitev.

Organiziramo delavnice, v katerih se lahko preizkusijo vsi. Pri vodenju delavnic sodelujejo tudi nekateri starši. Vsako leto je obvezna delavnica prve pomoči, oživiljanja in oskrbe rane. Velik poudarek damo tudi ravnanju ob epileptičnem napadu. Izvajamo še veliko drugih aktivnosti, v katerih se lahko preizkusijo obiskovalci: plezanje v plezalni steni, test ravnotežja in merjenje krvnega tlaka, sladkorja, različne sprostitvene delavnice (EFT – tapkanje), joga, Brain Gym, Taktilna integracija, Bal-A-Vis-X, likovne delavnice, različni športni poligoni, kolesarjenje, obrazna refleksoterapija po metodi Sorensensystem, priprava zdravih prigrizkov, zdrav način prehranjevanja...

Cilj Dneva za zdravje je predvsem aktivno druženje ter prikaz različnih dejavnosti, ki jih starši lahko počnejo skupaj z otroki. Delavnice so zasnovane tako, da morajo starši in otroci med seboj sodelovati, predvsem pa komunicirati. Nagrada za uspešno opravljene delavnice so palačinke in prigrizki, ki so jih udeleženci pripravili sami.

Na delavnice se vključijo vsi starši, tudi in še posebej tisti, ki se slovenskega jezika šele učijo. Na ta način dobijo možnost, da se zmanjša strah pred neuspešno komunikacijo in da v neformalnih situacijah začnejo uporabljati slovenski jezik. Starši lahko tudi sami prispevajo k organizaciji. Mame želijo pripravljati pogostitve, očetje pa poskrbijo za tehnično izvedbo dogodka in pospravljanje.

Na delavnici se starši spoznavajo, medse sprejmejo novince. Ponosni so lahko, da prevzamejo mentorstvo nad novimi starši.

Zelo pomembno se nam zdi, da s starši ohranjamo dobre, korektno in predvsem pozitivne odnose, saj na ta način lahko v katerokoli situaciji, tudi neprijetno, vstopamo lažje in z večjo mero optimizma.

Novoletna prireditev

Naša šola že vrsto let v Gledališču Toneta Čufarja Jesenice organizira novoletno prireditev za širšo publiko. Na prireditvi nastopajo vsi učenci in vsi zaposleni. Vključijo se tudi starši, predvsem pri pripravi rekvizitov, peki, izdelavi izdelkov za sejem.

Cilj novoletne prireditve je, da vsi učenci dobijo priložnost pokazati, kaj znajo in nastopati v gledališču pred širšo publiko. Starši na ta dan pridejo v gledališče, nekateri tudi prvič, in spremljajo nastop svojega otroka. To je ena od oblik aktivacije staršev, ki potegne za sabo še kulturni vidik.

2.3 Način dela v razredu

Pravico do vključevanja otrok priseljencev v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem obravnavajo Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, Zakon o osnovni šoli, Zakon o gimnazijah, Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju, Zakon o začasni zaščiti razseljenih oseb, Zakon o tujcih, Zakon o mednarodni zaščiti, Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli ter Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje izobraževalnih programov in vzgojnega programa na področju srednjega šolstva.

Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, šolam, ki imajo vključene učence priseljence v prvem in drugem letu šolanja nudi ure dodatne strokovne pomoči pri učenju slovenščine. Veljavna zakonodaja (81. člen Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja) daje normativno podlago za zagotavljanje sredstev iz državnega proračuna tako za učenje slovenščine kot tudi poučevanje maternega jezika za priseljene učence in dijake, vključene v redno osnovnošolsko in srednješolsko izobraževanje.

Do okvirnega števila teh učencev, ki se prvo in drugo leto šolajo v Sloveniji, pridejo na MIZŠ posredno, in sicer na podlagi prejetih vlog šol za financiranje ur dodatne strokovne pomoči za poučevanje slovenščine. Dodatna strokovna pomoč (v nadaljevanju DSP) pri učenju slovenščine se priseljenim učencem, ki se prvo leto šolajo v Republiki Sloveniji, zagotavlja že od konca devetdesetih let, s šolskim letom 2010/2011 pa se tovrstna pomoč priseljenim učencem zagotavlja tudi v **drugem letu** šolanja. Na podlagi prejetih vlog šol za odobritev ur DSP za priseljene učence je razvidno, da se na letni ravni v osnovne šole v prvem letu vključi v povprečju okrog tisoč otrok, v drugem letu pa ostaja od 500 do 800 priseljenih otrok s trendom povečevanja tega števila.

Leta 2008 je bila v Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli vključena določba, ki dopušča **možnost prilagajanja ocenjevanja za učence priseljence**. V skladu s Pravilnikom o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli se lahko za učence, ki so tuji državljani oziroma osebe brez državljanstva in prebivajo v Republiki Sloveniji, v dogovoru s starši prilagodijo načini in roki za ocenjevanje znanja, število ocen ter drugo. Znanje učenca priseljenca se lahko ocenjuje glede na njegov napredek pri doseganju ciljev oziroma standardov znanja, opredeljenih v učnih načrtih. O prilagoditvah odloči učiteljski zbor. Prilagoditve za ocenjevanje znanja se upoštevajo največ dve šolski leti. Učenci priseljenci iz drugih držav so lahko ob koncu pouka v šolskem letu, v katerem so prvič vključeni v osnovno šolo v Republiki Sloveniji, neocenjeni iz posameznih predmetov in napredujejo v naslednji razred. O napredovanju odloči na predlog razrednika učiteljski zbor.

Učenci priseljenci iz drugih držav, katerih materni jezik ni slovenski in se prvič vključijo v osnovno šolo v Republiki Sloveniji v 6. in 9. razredu, opravljajo v tem šolskem letu nacionalno preverjanje znanja prostovoljno.

https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Sektor-za-predsolsko-vzgojo/Dokumenti-smernice/Smernice_za_vkljucevanje_otrok_priseljencev_v_vrtce_in_sole-1.doc

Delo v razredu poteka v skladu z učnih načrtom in individualiziranimi programi za vsakega otroka posebej.

Pri vključevanju tujcev, priseljencev v razred ima, poleg učitelja in svetovalne službe, veliko vlogo tudi prevajalka, ki otroka spremlja pri šolskem delu, mu nudi učno pomoč. V delo se vključujejo tudi sodelavci, ki delajo na projektu SIMS in prostovoljci. Prostovoljci na naši šoli so lahko ljudje s pedagoškim znanjem in z veliko mero znanja o otrocih s posebnimi potrebami.

2.4 Nadstandardne dejavnosti na OŠ Poldeta Stražišarja Jesenice

Šola poleg obveznega programa izvaja tudi zelo bogat nadstandardni program. Vodimo projekte, ki pomembno vplivajo na pestrost izkušenj, ki jih otroci tekom leta pridobijo.

- **Projekt SCPI** (Strokovni center v podporo inkluziji) vključuje otroke in mladostnike s posebnimi potrebami, kot je opredeljeno v 2. členu Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP), na ravni celotne

vertikale vzgoje in izobraževanje, usmerjanja v poklic ter zaposlovanja, in strokovne delavce ter zainteresirano javnost, ki se srečujejo z OPP, deluje v duhu inkluzije, strokovnega povezovanja, timskega pristopa do posameznega otroka oz. mladostnika in zagovarja samozagovornišvo in upošteva glas otroka za optimalen razvoj in največjo korist otroka. Cilj projekta je vključitev otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami na ravni celotne vertikale vzgoje in izobraževanje, usmerjanje v poklic ter zaposlovanje, usposabljanje in izobraževanje strokovnih delavcev, ki se srečujejo z OPP ter delovanje v duhu inkluzije in strokovnega povezovanja.

- **Od šole do šole, od vrtca do vrtca** je izvirni projekt naše šole, ki teče že šesto leto. Cilj projekta je detabuizacija posebnih potreb. Gre za izmenjevanje razredov, skupi med šolami in vrtci. Učenci večinskih šol in njihove učiteljice pridejo na našo šolo, kjer preživijo aktivno dopoldne. Prav tako pa se naši učenci pridružijo učencem večinskih šol pri različnih aktivnostih.

Aktivno se vključujemo tudi v projekte, ki so neposredno vezani na tujce in priseljence, kot sta npr. SIMS in PlurAlps.

- **SIMS (Soočanje z izzivi medkulturnega sobivanja)** je projekt, katerega osnovni cilj je prispevati k razvijanju vrednot medkulturnosti ter k izboljšanju strokovne usposobljenosti vodstvenih in strokovnih delavcev v VIZ za uspešnejše vključevanje otrok priseljencev iz drugih jezikovnih in kulturnih okolij v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem. Cilj projekta je tako zagotoviti ustrezno izobraževanje strokovnih delavcev, ki so v stiku z otroki priseljenci, ter usposabljanje strokovnih delavcev – multiplikatorjev za delo z otroki priseljenci ter s strokovnimi delavci vzgojno-izobraževalnih zavodov, v katere so vključeni otroci priseljenci.
- **Projekt PlurAlps** se je začel novembra 2016. Njegovo izvajanje sofinancirata Evropski sklad za regionalni razvoj prek Interregovega programa za območje Alp in nemško Zvezno ministrstvo za okolje, varstvo narave, gradnjo in varnost reaktorjev.

V projektu PlurAlps smo sodelovali z Ljudsko univerzo Jesenice in na območju občine celotno pristopili k obravnavi problematike priseljencev lokalnega okolja. Priseljence smo ustrezno informirali o možnostih, ki jih ponuja lokalno okolje, jih opremljali s kompetencami za dejavno vključitev v družbo ter s tem pripomogli k njihovi lažji socialni vključenosti.

Na Ljudski univerzi Jesenice so organizirali aktivnosti, ki so spodbujale sodelovanje med večinskim prebivalstvom in priseljenci ter s tem krepili medkulturni dialog: kulinarčne delavnice, kreativne delavnice za otroke, spoznajmo cirilico, skupaj skozi Jesenice, potopisna predavanja, branje pravljič, dom gradi spomine...

- **Logopedске, nefrofizioterapevtske, delovno terapevtske, logopedске, psihološke in pedopsihiatrične obravnave**

Na naši šoli zagotavljamo logopedске, nefrofizioterapevtske, delovno-terapevtske, psihološke in občasno tudi pedopsihiatrične obravnave za otroke, ki potrebujejo dodatno pomoč in podporo.

Staršem predstavljajo strokovne obravnave otroka v dopoldanskem času veliko olajšavo. Staršem tako v popoldanskem času ni potrebno voziti svojih otrok od zdravnika do zdravnika, od terapevta do terapevta. Prihranijo jim veliko dragocenega časa, ki ga lahko kvalitetno preživijo s svojim otrokom.

Povabljeni so, da se obravnav udeležijo skupaj z otrokom. Staršem, ki ne razumejo slovenskega jezika, je na podlagi predhodnega dogovora, na voljo prevajalka.

- **Prevajalka**

Jesenice so multikulturno mesto in v veliko veselje nam je bilo vsem javnim zavodom, da je občina Jesenice, sicer na pobudo občinske svetnice, ki je vložila amandma, zaposlila prevajalko. Javni zavodi se namreč soočamo z veliko oviro komunikacije s tujci, ki ne govorijo nobenega evropskega jezika.

Veliko kritik javnosti je bilo slišati na to temo, vendar pa je naši šoli prevajalka v veliko pomoč. Glede na socialno-ekonomski status družin, stopnjo izobrazbe večine staršev je nujno potrebno, da nam prevajalka pomaga pri delu z učenci in starši. Ne potrebujejo tolmača, pač pa nekoga s strokovnim znanjem, poznavanjem izrazoslovja in stroke (psihiatrija, psihologija, specialna pedagogika) in ustreznim pedagoškim odnosom.

Pri komunikaciji s priseljenci praviloma pomagajo sorodniki, starejši sorojenci, znanci, kar za naše področje ne pride v poštev, saj to ni strokovna pomoč. Prevodi so zato nepopolni in nestrokovni, prevajalci ne poznajo strokovnih izrazov, vprašljiva je tudi zanesljivost prevodov in varstvo osebnih podatkov. Nedopustno, neustrezno in nesprejemljivo je,

da pri uradnih postopkih (govorilne ure, strokovne skupine, pregledi pri zdravniku, v pedopsihiatričnih ambulantah, dispanzerjih za mentalno zdravje) prevajajo ljudje brez strokovnega znanja in odgovornosti za varovanje osebnih podatkov in brez odgovornosti za pravilnost prevodov.

Vzgojno-izobraževalne institucije, CSD, zdravstvene ustanove smo prve institucije, v katerih te družine vstopajo v interakcije z lokalnim okoljem (vsak priseljenec se ima pravico po lastni vesti vključiti v okolje v skladu s svojimi interesi). Vključitev v šolo in skrb za zdravje pa sta ustavni pravici in dolžnosti staršev v odnosu do otrok.

Poudariti želim tudi, da so aktivnosti, ki jih šole izvajamo, predvsem nadgradnja začetne integracije tujcev, priseljencev v okolje. Z zakonodajo (ZOŠ, ZVrt, Ustava RS) smo šole in vrtec tiste institucije, zaradi katerih so starši primorani začeti z integracijo v okolje.

Šole tako prevzemamo veliko vlogo pri integraciji ljudi iz drugih kulturnih in jezikovnih okolij v naše lokalno okolje, hkrati pa se nam zastavljajo vprašanja in izzivi: Kaj pa ljudje brez otrok? Kdo skrbi zanje? Kdo jih usmerja, vodi?

Vzgojno-izobraževalne institucije prepoznavamo težave družine, ne le otrok, lahko jih usmerimo po ustrezno pomoč, kjer pa je pomembna začetna situacija, prvi vtis, da pridobijo osnovno zaupanje in da začutijo potrebo po integraciji. Zelo pomembno vlogo igra strokovno komuniciranje (pri tem tolmačenje prijateljev, znancev in prostovoljcev ni dovolj – niso strokovno usposobljeni in zavezani k varovanju osebnih podatkov).

Prevajalka, ki deluje na območju občine Jesenice, je strokovno usposobljena (učiteljica), pozna zakonodajo in sistem, pozna strokovno izrazoslovje in aktivno zna več balkanskih jezikov: albanski, makedonski, bosanski, hrvaški, srbski jezik. Starši ji zaupajo in jo sprejemajo. Ko prvi krč, zadrega, sram, strah priseljencev mine, jih lahko institucije povabimo k sodelovanju z ostalimi institucijami, projekti, ki so nadgradnja začetni vključitvi.

Občina na ta način hkrati dobi tudi vpogled v dejansko stanje priseljenstva (tudi ljudi, ki so tu ilegalno in niso nikjer prijavljeni)

Učenci in starši potrebujejo pomoč v šoli in širši socializaciji:

- izpeljati je potrebno postopke usmerjanja v ustrezen program (zaradi nepoznavanja jezika, neustreznega in nestrokovnega prevajanja lahko pride do usmeritve v neustrezen program, starši nasprotujejo usmeritvi zaradi nerazumevanja jezika),

- strokovne skupine za pripravo in evalvacijo IP,
- individualni razgovori s starši, dnevno z vzgojiteljicami, učitelji, pogovorne ure (govorilne).
- Izrednega pomena je delo z družino:
 - učenje učenja (večinoma so to starši brez izobrazbe, večkrat tudi z motnjami v razvoju, ki sami potrebujejo pomoč),
 - pomoč otroku pri vsakodnevnem sporazumevanju, izražanju potreb in opraviilih,
 - pomoč pri nakupu učbenikov in potrebščin,
 - priprava obrazcev za začetek upravnih postopkov...
 - Prihajajo družine, ki se ne znajdejo v okolju, kjer so člani z nižjimi sposobnostmi (odrasli in otroci)...

Poudariti bi želela tudi, da vse več družin iz bivše Jugoslavije, ki imajo otroke z MDR, prihaja v Slovenijo preseli zaradi ustrezne multidisciplinarne obravnave.

Pripravljamo in organiziramo še različne Gledališke predstave, Počitniške dejavnosti, pohode v naravo – Planinci, strokovne posvete, tekmovanja (Računanje je igra in organizacija ostalih tekmovanj, športna, tehniška...), kamor so vedno povabljeni tudi starši.

2.6 Multidisciplinarni tim na ravni občine ter sodelovanje in aktivno povezovanje z zunanjimi institucijami

Jesenice se lahko pohvalimo tudi z medinstitucionalnim timom, ki deluje na ravni občini. Sklicateljica in pobudnica oblikovanje tima je OŠ Poldeta Strazišarja Jesenice.

Ugotavljali smo, da institucije, ki delujemo na področju vzgoje in izobraževanja, sociale, zdravstva, policije, delamo z istimi ljudmi, da se soočamo s podobnimi izzivi, vendar se med seboj ne povezujemo in smo zato pogosto v nevednosti in tarča različnih manipulacij. Zato smo v novembru 2018 prvič sklicali medinstitucionalni tim, katerega člani so predstavniki CSD Jesenice, Vrta Jesenice, Zdravstvenega doma Jesenice – pediatri, psihologinja, pedopsihiatrinja, razvojna ambulanta, reševalna enota, predstavnik Zavoda za šolstvo Kranj, Policije Jesenice pod usmerjenim vodenjem naše šole. Delujemo s ciljem uskladitve poenotenih metod, oblik dela, dogovarjanja, sodelovanja in predvsem v korist otroka in družine.

Tim se praviloma sestaja enkrat letno oziroma po potrebi. Vsi strokovnjaki delujemo v timu »pro bono«. Na timu strokovnjaki predstavimo trenutno stanje pri delu z otroki in mladostniki s posebnimi potrebami in načrtujemo delo za naslednje leto. Dogovarjamo se o oblikah sodelovanja in povezovanja med institucijami, ter pripravimo protokol ravnanj v kriznih situacijah.

ZAKLJUČEK

Jesenice so multikulturno mesto, ki se zelo intenzivno soočajo s priseljevanjem in preseljevanjem ljudi. Praviloma se na Jesenice priseljujemo ljudje z nizko stopnjo izobrazbe in z neznanjem slovenskega jezika. Posledično to pomembno vpliva na vzgojo in izobraževanje otrok, ki se morajo navaditi na nov jezik, novo okolje, novo kulturo. Šole tako prevzemamo veliko vlogo pri integraciji ljudi iz drugih kulturnih in jezikovnih okolij v naše lokalno okolje in smo hkrati prve, kjer se otroci srečajo s slovenskim jezikom, sistemom, običaji, navadami. Pri tem jim je v veliko pomoč skupek ukrepov, ki potekajo istočasno: pomoč prevajalke, individualiziran program, nadstandardni program šole ter predvsem vključitev družine v lokalno okolje. Vključevanje tujcev in priseljencev v šolske programe na Jesenicah poteka na dnevni bazi in je za naš prostor » nekaj vsakdanjega oziroma samoumevno«, lahko bi rekli tudi »normalno«. Pomembno vlogo pri delu z otroki s posebnimi potrebami in njihovimi družinami pa ima načrtno in usklajeno medsebojno sodelovanje vseh institucij.

Literatura

https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Sektor-za-predsolsko-vzgojo/Dokumenti-smernice/Smernice_za_vkljucevanje_otrok_priseljencev_v_vrtce_in_sole-1.doc

https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Varno-in-spodbudno-ucno-okolje/Predlog_programa_dela_z_otroki_priseljenci.pdf

http://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2018/10/cistopis_Smernice_vkljucevanje_otrok_priseljencev.pdf

MODEL KARIERNE ORIENTACIJE ZA UČENCE Z LAŽJO MOTNJO V DUŠEVNEM RAZVOJU

Saša Jalen, *univ. dipl. soc. kul. in ped.*,
Osnovna šola Antona Janše Radovljica

Model je nastal v okviru pilotnega projekta SCPI – Strokovni centri za podporo inkluziji; razvijale so ga strokovne sodelavke projekta: Sara Stenovec, Martina Golc, Januša Marolt in Mojca Nučič.

OPIS

V iskanju možnosti razvoja kariernega centra, kar je bil naš cilj na začetku projekta, smo za izvajanje kakovostne karierne orientacije za naše učence začeli izvajati različne dejavnosti, povezane s to tematiko. Hitro smo spoznali, da dejavnosti in informacije, ki so v prvi vrsti namenjene učencem in staršem, potrebujejo tudi zunanje ustanove in delodajalci. Oblikovali smo pester nabor dejavnosti za različne deležnike, ki smo ga poimenovali Model karierne orientacije za učence z lažjo motnjo v duševnem razvoju.

Model je razdeljen na različna področja oziroma deležnike. Vanj smo zajeli otroke in mladostnike z lažjo motnjo v duševnem razvoju, ki so v iskanju svoje karierne poti, ter njihove starše. Vključili smo tudi različne ustanove in delodajalce, ki se na tej poti z njimi srečujejo.

V modelu smo predvideli različne dejavnosti in aktivnosti. Nekatere bi lahko v šolah potekale v okviru poklicnega usmerjanja v 8. in 9. razredu in v sodelovanju s svetovalno delavko. Opisali smo jih v primerih dobrih praks. Veliko pa je dodatnih dejavnosti, ki so prispevek oziroma nadgradnja poklicnega usmerjanja v šolah.

Veliko dejavnosti, ki jih model zajema, je preizkušenih in evalviranih, nekatere izmed njih pa so samo zasnovane in še ne preizkušene v praksi (jih predlagamo).

Dejavnosti smo izvajali z učenci z LMDR, vendar jih je mogoče izvajati tudi v rednih osnovnih šolah ali pa prilagoditi za učence posebnega programa.

To naj se čim bolj načrtuje in vnese v učne načrte. Primer: dodatna ura (tedensko) na urniku za učence 9. razreda. Na ta način se izognemo obiskovanju dodatnih dejavnosti samo nekaterih učencev (prisotni vsi).

CILJI

Model otrokom/mladim in staršem nudi pomoč pri načrtovanju karijerne poti in podporo na področju izbire poklica ter pri zaposlovanju. Povezuje jih z zunanjim okoljem in pri tem vključuje ter upošteva tudi dejavnike okolja. Različne dejavnosti in aktivnosti, ki so del modela, naj bi vplivale na vsa področja prilagoditvenih spretnosti otroka.

OTROCI IN MLADOSTNIKI:

- razvijajo spretnosti in znanja na različnih področjih,
- krepijo močna področja,
- razvijajo veščine za lažje sprejemanje odločitev in načrtovanje karijerne poti (seznanjajo se s poklici, pridobivajo znanja o iskanju informacij in pomoči za poklicno izbiro),
- opremljajo se za lažji prehod v srednješolsko izobraževanje,
- z medsebojnim sodelovanjem razvijajo socialne veščine, krepijo timski duh in napredujejo v medosebnih odnosih,
- povezujejo se z zunanjim okoljem,
- pridobivajo podjetniške veščine, potrebne za prehod na trg dela.

STARŠI:

- vključujejo se v proces kariernega načrtovanja otrok/mladostnikov,
- pridobivajo znanja, informacije in nasvete, kako pomagati otroku pri načrtovanju karijerne poti in poklicni izbiri,
- povezujejo se z vzgojno-izobraževalnimi ustanovami, ki jih obiskujejo njihovi otroci,
- povezujejo se z zunanjim okoljem,
- prenašajo svoja znanja in izkušnje na otroke in druge starše.

ZUNANJE USTANOVE IN DELODAJALCI:

- vključujejo se v proces kariernega načrtovanja otrok/mladostnikov,
- pridobivajo znanja, informacije in nasvete, kako na delovnem mestu pomagati osebam s posebnimi potrebami,
- povezujejo se s starši in vzgojno-izobraževalnimi ustanovami, ki jih obiskujejo otroci/mladostniki,
- prenašajo svoja znanja in izkušnje na otroke/mladostnike in starše.

Za učence

Individualne obravnave

Izvajalci: pedagog, socialni pedagog, psiholog; v šoli razrednik in/ali svetovalni delavec

Pripomočki: literatura, ki se nanaša na temo pogovorov

Metode in oblike dela: Učenci imajo možnost individualnih posvetov, kjer lahko spregovorijo o aktualnih stiskah in težavah ter o poklicnih in kariernih dilemah ter vprašanjih.

Diagnostične dejavnosti

Izvajalci: psiholog (specifični testi) in drugi strokovni delavci

Pripomočki: razni vprašalniki (SDS test, SDQ test, Vprašalnik Kam in kako, Vprašalnik karierne zrelosti, Dejavniki privlačnosti na delovnem mestu, Lestvica za oceno kompetenc ...)

Metode in oblike dela: Učencem se ponudi možnost izpolnjevanja različnih vprašalnikov in testov, ki bi osvetlili njihove interese, močna in šibka področja ter želje glede poklicnega življenja.

Pri testu SDS-E (Iskanje poklicne poti, lažja oblika) učenci z nekoliko pomoči lahko sami pridejo do skupine poklicev, ki je zanje najbolj primerna (na podlagi njihovih odgovorov oziroma reševanja).

V uporabi je tudi vprašalnik prednosti in težav (SDQ – Strengths and Difficulties Questionnaire), kjer s pomočjo razrednika ali učitelja dobimo vpogled v učenčeva močna področja in težave.

Na spletni strani Zavoda za zaposlovanje je na voljo tudi nekaj drugih vprašalnikov, ki so lahko uporabni za odkrivanje interesov, kariernih poti itd. (npr.: Vprašalnik karierne zrelosti, Dejavniki privlačnosti na delovnem mestu, Lestvica za oceno kompetenc ...).

Več o teh vprašalnikih in lestvicah na: <http://spletisvojokariero.si/orodjarna#>

Problem pri diagnostičnih sredstvih je predvsem v tem, da večina ni prilagojena za osebe s posebnimi potrebami in je tako reševanje lahko oteženo, rezultati pa posledično niso tako verodostojni. **Obstaja velika potreba po prilagoditvi takšnih pripomočkov tudi za osebe, ki imajo učne težave, znižane sposobnosti ali druge omejitve.**

Poklicno svetovanje v okviru šolskega urnika

Izvajalci: pedagog, socialni pedagog, psiholog ali drug strokovni delavec

Pripomočki: literatura, ki se nanaša na temo pogovorov, zloženke: Pravila vedenja na delovnem mestu, Predstavitev NPI ipd.

Metode in oblike dela:

Učenci naj imajo **tedensko na urniku eno uro poklicnega usmerjanja**. Srečanja z učenci naj potekajo skupinsko. Do vpisa na želeno srednjo šolo naj poteka poklicno izobraževanje v smislu pomoči pri prepoznavi interesov, močnih področij in zanimanj posameznikov.

Pomagamo jim, da se preudarno odločijo o svojem nadaljnjem izobraževanju, pri tem pa usvajajo strategije za prepoznavanje lastnih potreb, lastnosti, sposobnosti, interesov, talentov, želja. Pri tem raziskujejo, katere veščine in kvalifikacije so potrebne za opravljanje raznovrstnih poklicev. Pridobivajo informacije o potencialnih zaposlovalcih v lokalnem okolju, s tem, da si ogledajo delovna mesta. Pri tem si ogledajo tudi različne prilagoditve delovnih mest. Ogledajo si srednje šole v okolici in tujini, ki jih zanimajo. Udeležijo se zaposlitvenega sejma in informativnih dni. Pri tem se usposabljaajo za uporabo ustreznih IKT orodij, da lažje najdejo informacije, povezane z vpisom in pridobitvijo štipendije.

Po vpisu na srednjo šolo je poklicno svetovanje usmerjeno v to, da učenci razumejo, kako pomembna so prehodna obdobja v življenju. S pomočjo zloženke jim predstavimo prehod na trg dela, na kakšne načine se išče zaposlitev, ponudimo jim pomoč pri izdelavi življenjepisa, deležni so predstavitve zaposlitvenega razgovora in informacij, kako se nanj lahko pripravijo. Spoznajo nekdanjega učenca, ki mu je v življenju uspelo, da podeli svoje izkušnje z njimi. Glavni cilj pa je, da se učenci zavejo, kakšna so pričakovanja delodajalcev in kakšna so pravila vedenja na delovnem mestu. V zvezi s tem imamo pripravljeno gradivo v obliki zloženek, ki so prav tako del osebne mape. V okviru delavnic učenci razvijajo tudi sposobnosti presojanja na področju kariere in razvijajo zmožnosti, da bi se v prihodnje uspešno soočali z izzivi spreminjajočih se zahtev trga dela. Spoznavajo različne načine pridobivanja informacij o tem, kakšne so možnosti izobraževanja, usposabljanja in zaposlitve. Učijo se uspešnega medsebojnega sporazumevanja.

Razvoj samozavedanja: Reševanje map Vse o meni, Moja mapa

Izvajalci: pedagog, socialni pedagog, psiholog ali drug strokovni delavec

Pripomočki: mapa Vse o meni, mapa To sem jaz, mapa Moja mapa (priloge)

Metode in oblike dela: V mapah so zajeta različna področja učenčevega delovanja. Ta so predstavljena na preprost način. Cilj mape je ozavestiti nekatere teme pri učencih in jih spodbuditi k razmišljanju o sebi, svojih interesih, hobijih, močnih, šibkih področjih in poklicnem življenju. Učenci imajo možnost izpolnjevanja mape pri razrednih urah ali pa individualno s pomočjo učitelja/svetovalnega/strokovnega delavca.

Delavnice za spodbujanje razmišljanja o sebi in krepitev določene spretnosti, veščine

Izvajalci: pedagog, socialni pedagog, psiholog ali drugi strokovni delavec

Pripomočki: priprava na izbrano delavnico (pripravljene predloge)

Metode in oblike dela: Potrebne so prilagoditve glede na starost učencev, ki bi jim bile namenjene.

*Delavnice, ki so bile izvedene večkrat, podrobneje opišemo spodaj v primerih dobrih praks.

Delavnice, namenjene učencem zadnje triade:

- Vedenje na delovnem mestu (7., 8., 9. r)
- Asertivna komunikacija (7., 9. r)
- Spremembe so del vsakdana (8., 9. r)
- Odraščanje (9. r)
- Doživljanje časa (9. r)
- Upravljanje s časom (9. r)
- Reševanje konfliktov (7., 8., 9. r)
- Samozagovornišvo (9. r)
- Sprejemanje odgovornosti (7., 8., 9. r)
- Odločanje (8. r)
- Osebna urejenost/higiena
- Poklicni kviz (9. r)
- Izpolnjevanje map »To sem jaz« in »Vse o meni« (9. r)
- Obisk nekdanjega učenca, ki mu je v življenju uspelo in je že zaposlen (9. r)
- Srečanje z nekdanjimi učenci, ki so dijaki, da podelijo izkušnje šolanja (9. r)
- Izdelava osebnega kariernega načrta (9. r)
- Moč pozitivnega mišljenja (9. r)
- »Vstop na trg dela« (ogled ZRSZ, delo svetovalca, zaposlitveni načrt, zaposlitveni dnevnik, kdaj, kje, kako iščemo delo) – zloženka (9. r)
- Varen začetek dela (9. r)
- Življenjepis in spremno pismo (9. r)
- Zaposlitveni razgovor in simulacija zaposlitvenega razgovora (9. r)

Delavnice, namenjene učencem ostalih razredov:

- Spoznavanje sebe (5., 6. r)
- Enostavno o čustvih (3., 4. r)
- Razvijanje samopodobe (4. r)

Možnost pomoči pri pripravi življenjepisa

Izvajalci: pedagog, socialni pedagog, psiholog ali drug strokovni delavec

Pripomočki: Navodila za pripravo življenjepisa v lahko berljivi obliki (priloga)

Metode in oblike dela: individualno svetovanje

Z učenci se izdelava in preveri njihov življenjepis in poda povratno informacijo, pomaga pri izboljšanju, morebitnih spremembah.

Simulacija zaposlitvenega razgovora

Izvajalci: pedagog, socialni pedagog, psiholog ali drug strokovni delavec

Pripomočki: navodila za izvedbo igre vlog

Metode in oblike dela: skupinska igra vlog, pogovor

Igra vlog za treniranje vedenja in ustrezne komunikacije na morebitnem zaposlitvenem razgovoru. Na ta način učenci dobijo vpogled in si lažje predstavljajo, kako razgovor poteka, na kaj se morajo pripraviti. Strokovni delavec učencu poda povratne informacije, da se lahko bolje predstavi na morebitnem dejanskem razgovoru. To je učencem v pomoč, saj je sicer lahko razgovor precej stresen, če ne vedo, kako poteka ali kaj pričakovati.

Pomoč pri izpolnjevanju vlog, prijav, raznih dokumentov

Izvajalci: pedagog, socialni pedagog, psiholog ali drug strokovni delavec

Pripomočki: različne vloge, obrazci in navodila

Metode in oblike dela: individualna pomoč in svetovanje

Učenci dobijo individualno podporo in pomoč pri izpolnjevanju uradnih dokumentov. Še posebej je to primerno za učence, ki jim doma starši ne morejo pomagati (npr.: tuje govoreči starši).

Izdelava kariernega načrta

Izvajalci: pedagog, socialni pedagog, psiholog ali drug strokovni delavec

Pripomočki: predloga kariernega načrta (je priloga modela spodaj)

Metode in oblike dela: individualno svetovanje

Predhodna faza je izpolnjevanje mape Vse o meni. V fazi, ko učenec že dovolj pozna sebe, svoje potrebe in interese, želje, se zanj začne oblikovati karierni načrt. Učenec v njem povzame svojo vizijo in cilje na področju izobraževanja in kariere. S pomočjo pisnega osnutka učencu pomagamo napraviti načrt za doseg ciljev. V proces so vključeni tudi starši, na način, da podajo svoje videnje in povedo, kako oni lahko pomagajo učencu v teh načrtih. Pripravi kariernega načrta sledi predstavitve tega. Učenec načrt samostojno ali ob pomoči učiteljice na sestanku predstavi staršem.

V času osnovnošolskega izobraževanja učenec izdela samo osnutek kariernega načrta, ki ga potem v srednji šoli modificira in dopolnjuje.

Spremembo pri delovnih usposabljanjih/praksi

Izvajalci: pedagog, socialni pedagog, psiholog ali drug strokovni delavec

Pripomočki: zloženke, dnevnik praktičnega usposabljanja

Metode in oblike dela: spremembo in individualno svetovanje, organiziranje usposabljanja, iskanje in prenos informacij

Če učenec opravlja praktično delo in pri tem potrebuje našo pomoč, ga spremljamo. Pomagamo mu pri prvem srečanju, poskrbimo, da delodajalec dobi vse potrebne informacije o posebnostih učenca in da delodajalec nudi vse potrebne informacije učencu. Učenca na začetku pri delu opazujemo in opozorimo na smiselnost prilagoditev v delovnem okolju ali procesu dela.

Tehnični dnevi/izleti v srednje šole, delovne obrate, ustanove (ponudba za šole)

Izvajalci: pedagog, socialni pedagog, psiholog ali drug strokovni delavec

Pripomočki: katalog delovnih sredin v okolici, kontaktni podatki srednjih šol, zloženke

Metode in oblike dela: skupinski ogledi šol, delovišč, praktične delavnice

Obiščejo tudi srednje šole, glede na njihove interese. Na ogledih različnih delovnih mest učenci lahko vidijo, kako delo dejansko poteka, s kakšnimi stroji, napravami in materiali delavci upravljajo. Z aktivno udeležbo na praktičnih delavnicah učenci tudi sami ustvarijo kakšen izdelek ali pa se preizkusijo v določeni fazi delovnega procesa. Učencem so na voljo ure za refleksijo in vtise o ogledih in delavnicah.

Srečanja učencev z nekdanjimi učenci, zdaj že dijaki

Izvajalci: pedagog, socialni pedagog, psiholog ali drug strokovni delavec

Pripomočki: priprava srečanja, vprašanja za dijake

Metode in oblike dela: skupinsko srečanje, druženje, pogovor

Namen takšnih srečanj je predaja izkušenj, ki so jih dijaki že pridobili – tako z izbiro šole kot z vključitvijo v nov način in sistem dela. Učenci te informacije dijakov tudi bolje sprejmejo, saj so to njihovi vrstniki. Na ta način imajo možnost povprašati stvari, ki jih zanimajo in ki jih morda ne bi vprašali pri učiteljih ali starših. Hkrati je to družaben dogodek in priložnost za nekdanje učence, da se spet srečajo, družijo in obujajo spomine.

Center informacij za učence (karierni kotiček)

Izvajalci: pedagog, socialni pedagog, psiholog ali drug strokovni delavec

Pripomočki: zloženke in drugo gradivo s tega področja

Metode in oblike dela: individualno svetovanje

Učenci od strokovnega delavca dobijo informacije o nadaljevanju šolanja. Učencem nudimo pomoč pri iskanju zanje pomembnih informacij (npr. na spletu). Na šolah naj bo oglasni pano, namenjen karierni orientaciji. Tam so učencem na voljo gradivo, zloženke in vse ostale pomembne informacije (letaki, prospekti oziroma zloženke iz različnih šol itd.). Učencem se posredujejo tudi informacije o dijaških domovih, štipendijah, finančni pomoči itd.

Poleg vseh zgoraj naštetih vsebin navajamo še nekaj možnosti konkretnega dela z učenci, v okviru katerega gre pretežno za *razvijanje samostojnosti in podjetniških veščin, potrebnih za prehod na trg dela.*

Primeri dobre prakse

Boljši sejem

Izvajalci: pedagog, socialni pedagog, psiholog ali drug strokovni delavec

Pripomočki: priprava, blago, ki se ponuja na sejmu, blagajna z zabeležkami o zasluženih gumbih

Metode in oblike dela: skupinsko srečanje, individualna pomoč, podpora in vodenje, usmerjanje aktivnosti, druženje in pridobivanje izkušenj

Cilj te dejavnosti je učenje oziroma krepitev samostojnosti in podjetniških veščin, ki jih bodo učenci potrebovali pri prehodu na trg dela. Obenem je omenjena metoda dobro motivacijsko sredstvo za učence, saj jim je omenjena dejavnost všeč. Sejem poteka večkrat letno. Izvedba je zasnovana tako, da so učenci vključeni v celotno izvedbo. V določenem časovnem obdobju učenci zbirajo gumbe. Podeljuje in beleži jih učitelj, ki je zadolžen za sejem. Gumbe si učenci prislužijo z dobro opravljenim dodatnim delom. Bolj so prizadrevni, več gumbov zaslužijo. Posledično si na sejmu lahko izberejo več stvari.

Skrbnik poleg tega tudi zbira predmete, ki jih bodo učenci ponujali na sejmu. Te prinašajo učitelji in starši. Na sejmu je ponudba raznolika. Učenci ponujajo rabljene, a ohranjene predmete. Mednje sodijo oblačila, igrače, zgoščenke, učni pripomočki, nakit, knjige, copati ...

Učitelj, ki vodi dejavnost, imenuje tudi blagajnika, ki učencem ob prihodu na sejem razdeli zasluženno število gumbov in skrbi za blagajno. Na sejmu so prisotni tudi učenci, ki ponujajo prodajno blago in skrbijo za red na prodajnih površinah. Po končanem sejmu učenci vse skupaj pospravijo in neprodane izdelke odpeljejo na center ponovne uporabe.

Omenjena dejavnost se izvaja v sklopu podaljšanega bivanja.

Kavarna pri Poldetu

Izvajalci: pedagog, socialni pedagog, psiholog ali drug strokovni delavec

Pripomočki: priprava na izvedbo, meni, sestavine za pripravo jedi, blago in material za dekoracijo, plakati, vabila

Metode in oblike dela: skupinsko srečanje, individualna pomoč, podpora in vodenje, usmerjanje aktivnosti, druženje in pridobivanje izkušenj

Dejavnost učencem nudi priložnost za pridobivanje delovnih spretnosti na področju dela v kuhinji in v strežbi. Izvaja se v podaljšanem bivanju. Učenci so vpeti v vse korake od začetka do konca izvedbe dejavnosti. Pri pripravi na kavarno s pomočjo učitelja sestavijo meni in ga izdelajo. S pomočjo učitelja nabavijo potrebne sestavine, pripravijo sladice in pijačo, izdelajo uniforme za strežbo (sešijejo predpasnike in metuljčke, operejo in polikajo srajce), sešijejo prte za mize, izdelajo držala za menije, denarnice za strežbo, poskrbijo za ureditev in dekoracijo prostora, izdelajo reklamne plakate in vabila za starše. Na dan dogodka jim učitelj dodeli naloge:

nekateri delajo na sprejemu, kjer pozdravljajo in usmerjajo obiskovalce, nekaj jih pripravlja naročene jedi in pijačo, ostali pa strežejo goste. V času kavarne vedno pripravimo še kakšno zanimivo dejavnost, da popestri dogajanje, npr.: nastop učencev ali tombolo. Po končanem dogodku učenci sodelujejo tudi pri pospravljanju prostora in pripomočkov.

Od adventne stojnice do ekskurzije

Izvajalci: pedagog, socialni pedagog, psiholog ali drug strokovni delavec

Pripomočki: likovni material, odpadni material, naravni material, surovine za peko piškotov, razni pripomočki za dekoracijo stojnice

Metode in oblike dela: razlaga, prikaz oziroma demonstracija, pogovor, praktično delo, individualno delo, skupinsko delo

Gre za celoletni sklop aktivnosti preko katerih učenci razvijajo svoja močna področja, spretnosti in veščine, pridobivajo nova znanja, sodelujejo z vrstniki in se vključujejo v zunanje okolje. Različne aktivnosti vplivajo na vsa področja prilagoditvenih spretnosti učencev: konceptualno, socialno in praktično. Izkušnje na različnih področjih jim olajšajo pot v samostojnost ter jih opolnomočijo pri prehodu na višjo raven izobraževanja in v zaposlitev.

Podroben opis posameznih aktivnosti je dodan kot priloga.

Projekt končni izlet

Izvajalci: pedagog, socialni pedagog, psiholog ali drug strokovni delavec

Pripomočki: material za izdelke, vabila in zloženke

Metode in oblike dela: razlaga, prikaz oziroma demonstracija, pogovor, praktično delo, individualno delo, skupinsko delo

Gre za celoletni projekt, ki se izvaja enkrat tedensko kot interesna dejavnost za učence 9. razreda v medpredmetni povezavi z vzgojnimi predmeti (tehnika, likovna vzgoja in gospodinjstvo) ter projektom krepitve podjetništva POGUM. Končni cilj je organizirati samostojni končni izlet in čez leto z raznimi aktivnostmi pridobiti čim več sredstev. V času interesne dejavnosti učence vodimo skozi celoletno načrtovanje končnega izleta (skupinsko določijo destinacijo in dejavnosti, se povežejo s turistično agencijo, dobijo informacije, pripravijo vodenje na izletu), izvajajo se dejavnosti podjetništva, iščejo ideje za izdelke, dogovarjajo se z drugimi učitelji, pripravljajo vabila, organizirajo sodelovanje na šolskem bazarju in bazarjih dveh sosednjih osnovnih šol. V povezavi z vzgojnimi predmeti učenci izdelujejo izdelke za bazar.

Ker gre za celoletni projekt, se učenci urijo v vztrajnosti, v celoletnem vlaganju. Učenci razvijajo svoja močna področja, spretnosti in veščine, pridobivajo nova znanja, se urijo v veščinah podjetništva, sodelujejo z vrstniki in se vključujejo v zunanje okolje.

Za starše

Ponudba predavanj za starše

Izvajalci: strokovni delavec področja, ki ga predavanje pokriva

Pripomočki: zloženke, predstavitve in drugo gradivo s tega področja

Metode in oblike dela: predavanje, delavnice

Namen predavanj je opolnomočiti starše, da bi čim boljše znali pomagati svojim otrokom pri odločitvah o poklicni poti, prehodu v srednješolsko izobraževanje in spopadanju z različnimi spremembami, ki se dogajajo na njihovi poti.

Splošna predavanja o možnostih šolanja in vpisnih postopkih zagotavlja svetovalna služba. V okviru strokovnega centra se teme razširijo. Na ta način se staršem ponudita širša podpora in prenos informacij.

Teme predavanj:

- S kakšnimi vprašanji in težavami se srečuje otrok na prehodu iz OŠ v SŠ (kje in kako jim starši lahko pomagajo najti odgovore in olajšati odločitev).
- Strategije za dobro odločanje (predstavitve načinov odločanja, strategij za premišljeno odločanje, kako to prenesti na učence).
- Delovne navade doma za uspešno delo naprej (koliko imajo učenci določenih hišnih opravil in zadolžitve; na kakšen način jim postavimo zahteve; kako jih lahko motiviramo za delo).

Širše zastavljena predavanja oziroma izobraževanje staršev, s temami, ki nimajo neposredne povezave s poklicno potjo, pa vendar so pomembne za splošno usvajanje veščin in spretnosti, ki so tudi potrebne na posameznikovi karierni poti:

- Učinkovito reševanje konfliktov (Model reševanje konfliktov, praktična uporaba, vaje).
- Komunikacija z mladostnikom (elementi aktivnega poslušanja in pomembnost tega, načini komuniciranja (pasivno, agresivno, asertivno), jaz-stavki).
- Prepoznavanje in izražanje čustev (Starš je največji model otroku, kako ravnati s svojimi čustvi. Z ustrezno prepoznavo in izražanjem čustev se lažje vključujemo v naše socialno okolje in se soočamo s stresom ter različnimi situacijami.)

Možnost individualnih srečanj

Izvajalci: pedagog, socialni pedagog, psiholog ali drug strokovni delavec

Pripomočki: zloženke, predstavitve in drugo gradivo

Metode in oblike dela: individualni razgovori oziroma svetovanje

V šolskem okolju razredniki in svetovalni delavci nudijo možnost individualnih pogovorov s starši o poteku izbire šole, vpisa, interesov, šolskih sposobnostih itd. V strokovnem centru imajo starši možnost individualnih pogovorov in svetovanja vedno, kadar to potrebujejo. Smiselno je tudi vključevanje učencev v pogovore, saj je na ta način zagotovljena vključenost vseh pomembnih členov.

Individualna svetovanja/pogovori potekajo na različne načine: v živo na sestankih, govornih urah, po telefonu, elektronski pošti, prek video pogovora itd.

Izdelava priročnika za starše

Pomoč pri poklicni izbiri – vodnik za starše (zloženka je priloga)

Zloženka staršem nudi informacije in nasvete, kako otroku stati ob strani pri poklicnih/kariernih odločitvah. Izdelana je na podlagi priročnikov, ki so nastali v okviru prejšnjih projektov, vendar prilagojena za starše otrok in mladostnikov z lažjo motnjo v duševnem razvoju.

Primeri priročnikov, na podlagi katerih je izdelana zloženka strokovnega centra:

- http://www.os-smarje.si/files/2014/10/FAMICO_prirocnik-za-star%C5%A1e.pdf
- http://www.mojaizbira.si/sites/www.mi.si/files/upload/mojaizbiramojakariera_web_1.pdf

Dvodnevni seminar za starše, fokusne skupine

Izvajalci: pedagog, socialni pedagog, psiholog ali drug strokovni delavec

Pripomočki: zloženke, predstavitve in drugo gradivo z določenega področja

Metode in oblike dela: seminar, delavnice

Namesto posameznih predavanj se staršem ponudi možnost dvodnevnega seminarja, ki zajema vse pomembne teme. Začetek seminarja je na petek popoldne. Staršem se ponudi možnost prenočitve in večernega druženja. Na ta način se starši med seboj bolj povežejo, delijo svoje izkušnje, mnenja, ideje.

Seminar zajema več sklopov. Vsak sklop se začne s predavanjem, kjer starše opremimo s teoretičnimi podatki in znanjem, nato pa sledijo delavnice, kjer znanje skušajo uporabiti v praksi.

V zadnjem delu seminarja se za starše izvede fokusna skupina oziroma evalvacija.

Seminar lahko delno financira strokovni center, delno pa ga financirajo starši sami.

Starši kot prostovoljci in prenašalci informacij

Izvajalci: pedagog, socialni pedagog, psiholog ali drug strokovni delavec

Pripomočki: zloženke, predstavitve in drugo gradivo z določenega področja

Metode in oblike dela: srečanja s starši

Starši, ki opravljajo za učence aktualne oziroma dosegljive poklice, sodelujejo tako, da se udeležijo srečanja z učenci. Starši učencem predstavijo poklic in z njimi podelijo lastne izkušnje v zvezi s tem poklicem: kako je potekalo šolanje za pridobitev določenega poklica, kakšne so zahteve delovnega mesta, kakšno je delo, kakšni so pogoji itd. Učenci imajo možnost zastavljanja vprašanj.

Če bi bili starši zelo angažirani, bi lahko pripravili sklop delavnic za učence, ki jih ta poklic zanima, kjer bi starši otroke učili veščin, ki jih človek potrebuje za ta poklic. Npr.: lesar prinese določena orodja in jih predstavi, predstavi rokovanje s tem orodjem, predstavi različne vrste lesa, skupaj izdelajo izdelek.

Če starši ne opravljajo poklica, ki bi bil za učence aktualen, lahko pomagajo tako, da skušajo najti osebo (npr.: sorodnika, družinskega prijatelja, znanca ...), katere poklic bi bilo dobro predstaviti.

Starši se na ta način počutijo bolj povezani s šolo, učenci pa so zagotovo hvaležni za deljenje izkušenj in informacije »iz prve roke«.

Povezovanje z ostalimi ustanovami

Sklenitev dogovorov o sodelovanju s srednjimi šolami

Izvajalci: pedagog, socialni pedagog, psiholog ali drug strokovni delavec

Pripomočki: zloženke, predstavitve in drugo gradivo za predstavitev strokovnega centra; predloga dogovora o sodelovanju

Metode in oblike dela: dogovarjanje, sestanki

Mreženje navzven – pridobitev čim več dogovor o sodelovanju. Na ta način učenci pridobijo veliko več možnosti za povezovanje z zunanjimi ustanovami, strokovni delavci pa možnosti za dodatna izobraževanja in usposabljanja.

Prenos informacij o učencih na SŠ

Izvajalci: pedagog, socialni pedagog, psiholog ali drug strokovni delavec

Pripomočki: osebna mapa učenca

Metode in oblike dela: dogovarjanje, sestanki

Strokovni delavec vzpostavi stik s srednjo šolo, na katero je določen učenec vpisan. Na podlagi pisnega soglasja staršev vse potrebne informacije o učencu prenese svetovalni službi na tej srednji šoli. Na ta način je šola seznanjena s posebnostmi učenca (šibka in močna področja) ter s prilagoditvami, ki so se izkazale za uspešne. Hkrati je prehod za učenca, ki ve, da ga bodo v srednji šoli sprejeli takega, kot je, manj stresen in lažji.

Izobraževanje zaposlenih, delodajalcev

Izvajalci: pedagog, socialni pedagog, psiholog ali drug strokovni delavec

Pripomočki: zloženke, predstavitve in drugo gradivo z določenega področja

Metode in oblike dela: predavanje, seminar, delavnice

Sklop predavanj ali delavnic se ponudi zunanjim ustanovam, ki se srečujejo z zaposlovanjem oseb s posebnimi potrebami. Na ta način bodo delodajalci bolj pripravljene, seznanjeni bodo s posebnostmi določene populacije OPP, vedeli bodo, kakšna dela zahtevati, kako delo prilagoditi, kaj pričakovati od OPP itd. Takšna predavanja oziroma izobraževanja je smiselno promovirati tudi v podjetjih, ki še nimajo izkušenj z OPP. Morda imajo zadržke, ravno zaradi nepoznanega. Če pa jim temo približamo in podamo natančne informacije, si lahko premislijo in vključijo tudi osebe s PP.

Povezovanje z lokalnimi podjetji (potencialnimi delodajalci) in razvojnimi agencijami ter katalog delovnih sredin Zgornje Gorenjske

Izvajalci: pedagog, socialni pedagog, psiholog ali drug strokovni delavec

Pripomočki: zloženke, katalog delovnih sredin Zgornje Gorenjske

Metode in oblike dela: dogovarjanje za praktično usposabljanje, počitniška dela

Za naše geografsko področje je izdelan katalog delovnih sredin Zgornje Gorenjske. Ta vsebuje seznam potencialnih delodajalcev, ki so pripravljene usposabljati težko zaposeljive osebe, zaposlitvene centre na Gorenjskem in verificirana učna mesta. S temi podatki osebam s posebnimi potrebami lažje in hitreje ponudimo možnost praktičnega usposabljanja ali počitniškega dela.

Okrogla miza OŠ s prilagojenim programom NIS

Izvajalci: pedagog, socialni pedagog, psiholog ali drug strokovni delavec

Pripomočki: zloženke, predstavitve in drugo gradivo z določenega področja

Metode in oblike dela: organizacija okrogle mize

Deljenje informacij o tem, kako drugi poskrbijo za uspešen prehod v srednješolsko izobraževanje, kakšne so njihove aktivnosti, izkušnje.

»Karierni zmenki«

Izvajalci: delodajalci in učenci

Pripomočki: zloženke, predstavitve in drugo gradivo določenega podjetja oziroma ustanove

Metode in oblike dela: predstavitev, intervju

Organizacija kariernih zmenkov na šoli. Povabljeni so podjetja oziroma različne ustanove, ki med poletnimi počitnicami iščejo pomoč pri delu in bi bila ustrezna delovišča za naše učence, ki morajo v prvem letniku nižjega poklicnega izobraževanja opraviti delovno prakso. Na šolo pridejo osebe, ki so v podjetjih odgovorne za zaposlovanje. Vsako podjetje ima svojo predstavitveno »stojnico«, kamor so učenci vabljeni na hiter razgovor oziroma intervju. Učenci imajo s seboj tudi življenjepis in ponudbo za počitniško delo, kar oddajo neposredno delodajalcu. Zaposlovalci tako na enem mestu opravijo intervjuje z različnimi učenci, učenci pa opravijo razgovore z različnimi zaposlovalci.

Tak način deluje na Informativi, Kariernih dnevih.

Na osnovno šolo bi povabili delodajalce, glede na interese in specifične učencev, ki tisto leto obiskujejo 9. razred. Sicer pa »karierni zmenki« kot taki boljše zaživijo v srednjih šolah.

Povezovanje s CIPS, Obrtno zbornico, Razvojno agencijo

Izvajalci: pedagog, socialni pedagog, psiholog ali drug strokovni delavec

Pripomočki: zloženke, predstavitve in drugo gradivo z določenega področja

Metode in oblike dela: ogled, predstavitev, dogovarjanje, sestanki

Center za informiranje in poklicno svetovanje je informacijska točka na Zavodu za zaposlovanje. Učence seznanimo z možnostmi, ki jim jih Center nudi, tako da jih odpeljemo na ogled, kjer dobijo vse informacije za svoja vprašanja.

Omenjene ustanove so vir informacij o potencialnih zaposlovalcih oseb s posebnimi potrebami in nam s svojimi informacijami lahko zelo pomagajo pri prehodu mladostnikov s posebnimi potrebami na trg dela. V sodelovanju z omenjenimi organizacijami je tudi nastal Katalog delovnih sredin Zgornje Gorenjske.

Povezovanje s projektom Prehod mladih na trg dela – CenterKontura

Izvajalci: pedagog, socialni pedagog, psiholog ali drug strokovni delavec

Pripomočki: zloženke, predstavitve in drugo gradivo z določenega področja

Metode in oblike dela: seznanitev, predstavitev, dogovarjanje, sestanki
CenterKontura poleg drugih dejavnosti vključevanja invalidnih oseb vključuje tudi mlade s posebnimi potrebami, ki so še posebej ranljiva skupina. V času šolanja (tako osnovnošolskega kot srednješolskega) je zanje dobro poskrbljeno, velike težave pa imajo pri vključevanju na trg dela. CenterKontura je skozi projekt Prehod mladih s posebnimi potrebami na trg dela poskrbel za individualno reševanje primera mladega odraslega s posebnimi potrebami pri vključevanju na trg dela.

Informacijska točka: e-svetovalnica, spletna stran, zloženke ...

Navodila za pisanje življenjepisa v lahko berljivi obliki (priloga)

Pripomoček je na voljo učencem, da lažje, po korakih zapišejo svoj življenjepis. Opremljen je tudi s konkretnimi primeri, tako da si učenci lažje predstavljajo, kako naj bi njihov končni izdelek izgledal.

Zloženka za delodajalce: Zaposlovanje oseb s posebnimi potrebami (priloga)

Na zloženki so zapisani nekatere najosnovnejše informacije in napotki, ki se tičejo zaposlovanja oseb s posebnimi potrebami. Na voljo je tudi izkušnja delodajalca, ki takšno osebo že zaposluje. Te zloženke lahko učenci nesejo k delodajalcu, ko nastopijo z delom, lahko jih pošljejo potencialnim delodajalcem ali pa v ustanove, ki imajo več stika z zaposlovalci.

Zloženka Pravila vedenja na delovnem mestu (priloga)

Ta zloženka je v pomoč predvsem mladim, ki se bodo v kratkem zaposlili – naj si bo to počitniško delo, delovno usposabljanje ali zaposlitev. Na zloženki so osnovna navodila in pravila vedenja, ki veljajo na delovnem mestu in tudi širše. Na ta način mladi osvežijo znanje in se spomnijo, na kaj morajo biti pozorni.

Zloženka »Vstop na trg dela« (priloga)

Zloženka vsebuje podatke o tem, kje, kdaj in na kakšne načine iščemo zaposlitev. Na zloženki so zapisani uporabni podatki za lažji vstop na trg dela.

Miselni vzorci o dvoletnih programih, na katere se učenci lahko vpišejo (priloga)

Pripravljeni so miselni vzorci o programih nižjega poklicnega izobraževanja. V množici informacij o posameznih programih se lahko učenci izgubijo in ne vedo, kaj je bistveno. S pomočjo teh miselnih vzorcev lahko na pregleden način hitro ugotovijo osnovne značilnosti posameznega programa in tudi lažje primerjajo programe med seboj.

Primeri izpolnjenih prijav

Smiselno je razpolagati z bazo vlog in prijav, ki bi bile vzorčno izpolnjene (izmišljeni podatki). Na ta način bi imeli učenci lahko vzorec, kako naj sami izpolnijo dokumente. Smiselna je prilagoditev navodil (ki so sicer vedno zapisana skupaj na zadnjih straneh), razdeljena po posameznih točkah. Pri posamezni točki je zraven nalepljeno navodilo.

E-svetovalnica

Učenci, starši ali drugi lahko na e-svetovalnico pošljejo svoja vprašanja, ustrezen strokovnjak pa nanje odgovarja. Vprašanja in odgovori so javni, vendar je identiteta skrita.

Spletna stran

Oblikuje se spletna stran »Kam naprej po NIS-u?«. Na tej spletni strani so zbrani programi nižjega poklicnega izobraževanja (po posameznih regijah), informacije glede vpisa, pomembnih datumov, prehajanja med programi. Spletna stran naj ima tudi del samo za učence/dijake, kjer bi si ti izmenjavali izkušnje, gradiva, pomoč ... (kot recimo dijaški.net)

Katalog delovnih sredin (priloga)

V sodelovanju z zaposlitvenimi Centri, Obrtno zbornico in Razvojno agencijo Gorenjske smo izdelali Katalog delovnih sredin Zgornje Gorenjske, ki ga lahko ponudimo v uporabo tudi našim učencem, ko bodo iskali zaposlitev.

Akcijski program – osebni karierno-izobraževalni načrt

S pomočjo map »To sem jaz«, »Vse o meni«, »Moja mapa« učenci spoznajo svoja močna, šibka in interesna področja. Na osnovi tega lažje sestavijo svoj karierno-izobraževalni načrt. Namen programa je prepoznati in določiti zaposlitvene cilje, aktivnosti za doseg teh ciljev, roke ter strategije za doseg ciljev. Načrt je učencu lahko v pomoč na poti do poklica, v pomoč je lahko tudi zaposlenim v srednji šoli. Načrt je živ dokument, saj ga učenec lahko glede na spremembe interesov tudi nekoliko spreminja.

OD ADVENTNE STOJNICE DO EKSKURZIJE

Primer dobre prakse

Martina Golc, prof. zgod. in soc., Osnovna šola Antona Janše Radovljica

Avtorice fotografij: Martina Golc, Januša Marolt, Suzana Špendal, Mateja Šporn Valenčič

1. OPIS

Na Osnovni šoli Antona Janše Radovljica smo v času projekta razvijali in preizkušali koncept Od adventne stojnice do ekskurzije, ki je ena izmed dejavnosti v sklopu karijerne orientacije. Gre za celoletni sklop aktivnosti, preko katerih učenec razvija svoja močna področja, spretnosti in veščine, dobiva nova znanja, sodeluje z vrstniki in se vključuje v zunanje okolje. Različne aktivnosti vplivajo na vsa področja prilagoditvenih spretnosti učenca: konceptualno, socialno in praktično. Izkušnje na različnih področjih mu olajšajo pot v samostojnost ter ga opolnomočijo pri prehodu na višjo raven izobraževanja, v zaposlitev in delovno okolje.

2. UDELEŽENCI

- Učenci prilagojenega programa z nižjim izobrazbenim standardom (v nad. NIS): 7., 8. in 9. razred,
- učenci posebnega programa vzgoje in izobraževanja (v nad. PP): 3., 4. in 5. stopnje.

3. CILJI

Učenec:

- načrtuje posamezne faze aktivnosti, jih izvede in evalvira,
- ob načrtovanju izdelkov krepi ekološko zavedanje (uporaba odpadnega materiala, recikliranje, ekonomičnost),
- ob izdelavi izdelkov spoznava svoje interese ter razvija občutek in odnos do dela z različnimi materiali (les, glina, kovina, papir, blago ...),
- spoznava poklice (mizar, šivilja, slaščičar, pek, keramičar, prodajalec, turistični vodič ...) in značilnosti posameznih delovnih okolij,
- vrednoti uporabnost in estetiko izdelanih izdelkov,
- spoznava svoja močna področja in jih krepi,
- pridobiva podjetniške veščine, potrebne za prehod na trg dela,
- se vključuje v zunanje okolje,
- z medsebojnim sodelovanjem razvija socialne veščine, krepi timski duh in napreduje v medosebnih odnosih.

4. IZVAJALCI

Različni strokovni delavci na šoli:

- specialni rehabilitacijski pedagog,
- predmetni učitelji tehnike, gospodinjstva, likovne in glasbene umetnosti, družboslovja (z opravljenim specialno pedagoškim izpopolnjevanjem za izbrano skupino otrok s PP – OMDR),
- svetovalni delavec (pedagog, psiholog, socialni pedagog ...).

5. POTEK

5.1. Adventna stojnica (v mesecu decembru, v zunanjem lokalnem okolju)

NAČRTOVANJE

Razrednik in učitelji različnih predmetnih področij skupaj z učenci naredijo seznam izdelkov, ki se izdelajo v okviru pouka v povezavi z učnimi vsebinami. Delo se načrtuje upoštevajoč ideje, želje in spodbude učencev. Tematika in uporabnost izdelkov se prilagodita letnemu času, običajem in tradiciji v lokalnem okolju.

Učitelj glasbene umetnosti z učenci pripravi glasbeni program, ki je izveden kot spremljevalni program stojnice. S tem se na stojnici ustvari prijetno praznično vzdušje.

IZVEDBA

Izdelava izdelkov poteka v okviru pouka gospodinjstva, likovne umetnosti, tehnike in tehnologije, dodatnega pouka, tehničnih dni (7., 8., 9. razred NIS) in delovne vzgoje (posebni program od 3. do 5. stopnje) ter popoldanskih delavnic. Po potrebi se lahko vključijo tudi zunanji strokovni sodelavci (npr. cvetličar, šivilja ...).

Slike 1, 2, 3: Delavnice izdelovanja izdelkov za adventno stojnico.

Adventna stojnica se izvede v mesecu decembru na sejmu v lokalnem okolju. V dnevih pred stojnico učitelji (razredniki) učencem pripravijo predstavitev poteka dela, jim razdelijo zadolžitve in predstavijo posamezne naloge. Učitelji pripravijo tudi razpored dela učencev in izvedejo delavnico, na kateri se učenci preko iger vlog preizkusijo v vlogi prodajalca. Ob stojnici poteka še spremljevalni glasbeni program.

Slika 4, 5: Adventna stojnica na Linhartovem trgu v Radovljici.

Slika 6: Nastop učencev ob adventni stojnici.

EVALVACIJA

V dnevih po izvedbi stojnice učitelji (razredniki) skupaj s predstavniki učencev posameznega oddelka odprejo škatlo s prostovoljnimi prispevki. Učenci denar razporedijo po vrednostih, ga preštejejo in izračunajo končno vsoto. Ob tem utrjujejo znanje, pridobljeno pri urah matematike in splošne poučenosti. V naslednjih mesecih učenci pripravijo načrt za izvedbo ekskurzije. Pokritje stroškov ekskurzije načrtujejo z omenjenim denarjem. Na ta način »zasluženi« denar dobi tudi uporabno vrednost.

Slika 7: Skupno odpiranje škatle s prostovoljnimi prispevki.

Vsak oddelek skupaj z razrednikom opravi tudi evalvacijo. Pri evalvaciji učence spodbudimo, da razmislijo o svoji vlogi, počutju na sejmu, pozitivnih in negativnih izkušnjah. Učenci imajo možnost podati svoje vtise, opisati občutke in izkušnje podeliti z vrstniki. Spodbudimo jih tudi, da svoje misli usmerijo v to, kako bi izkušnje tekočega leta uporabili pri načrtovanju adventne stojnice v naslednjem šolskem letu.

Nekaj vtisov, ki so jih ob evalvaciji napisali učenci:

»Upam, da gremo spet, ker je zelo zanimivo. Ampak premalo strank. Ko sem prodajal, sem se počutil odlično. Ker rad prodajam.«

»Bilo je fantastično, ko so ljudje hodili in nas poslušali, kako smo igrali in potem še zelo ploskali.«

»Delanje izdelkov je bilo zabavno. Izdelki so bili lepi.«

5.2. Ekskurzija (v spomladanskem času, v eno izmed pokrajinskih enot Slovenije)

NAČRTOVANJE

Učitelji (razredniki) zberejo skupino učencev iz posameznega oddelka. Ti učenci so predstavniki posameznega razreda, ki najprej skupaj, nato pa individualno in v skupinah načrtujejo ekskurzijo.

Sliki 8 in 9: Načrt ekskurzije in predstavitev načrta ekskurzije.

Na uvodnem sestanku se zberejo predstavniki vseh razredov in skupaj z učitelji določijo pot ekskurzije ter naredijo načrt dela. Posamezne skupine svoj del načrtujejo skupaj z razrednikom v okviru dodatnega pouka (NIS) in splošne poučenosti (PP). Cela skupina se dobiva skupaj na tedenskih srečanjih, kjer učenci poročajo o opravljenem delu, si izmenjavajo mnenja in skupaj sprejemajo odločitve. Načrtujejo: pot, postanke in ogleda (vsebino), prevoz ter stroške ekskurzije.

En mesec pred dnevom izvedbe ekskurzije učenci potek ekskurzije predstavijo tudi svojim vrstnikom.

IZVEDBA

Celodnevna ekskurzija v eno izmed pokrajinskih enot Slovenije se izvede v mesecu maju. Na ekskurziji učenci spoznavajo naravnogeografske značilnosti, kulturno dediščino in zgodovino posamezne regije ter se družijo z vrstniki in krepijo medsebojne odnose. Znanje, ki so ga učenci pridobili v učilnici v šoli, v učilnici v naravi še nadgradijo in poglobijo.

Slika 10: Ekскурzija v Celje, 2017 (Stari grad Celje).

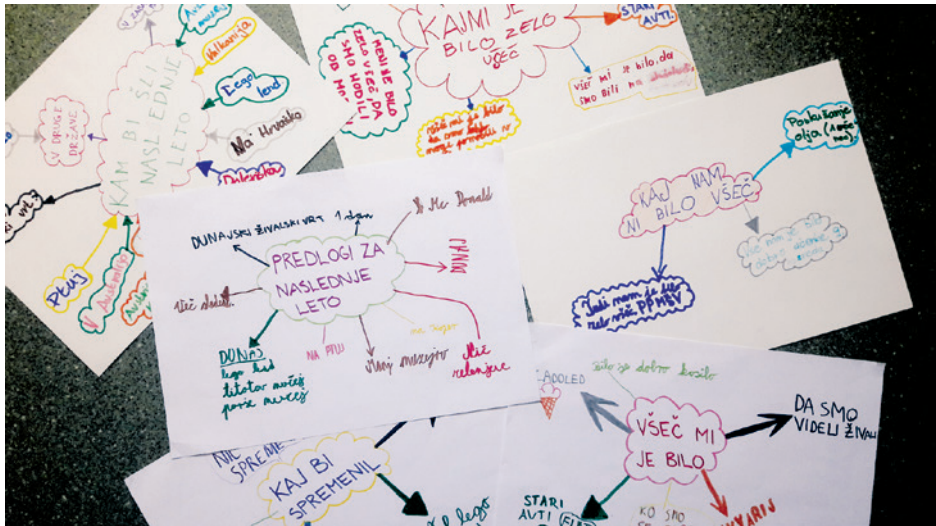

Slika 11: Ekскурzija v Strunjan, 2019 (Krajinski park Strunjan).

EVALVACIJA

V dnevih po izvedbi ekskurzije učitelj (razrednik) skupaj z učenci posameznega oddelka pripravi evalvacijo. Učence spodbudi, da razmislijo o svoji vlogi pri načrtovanju ekskurzije, pozitivnih in negativnih vtisih. Spodbudi jih tudi, da svoje misli usmerijo v to, kako bi izkušnje tekočega leta uporabili pri

načrtovanju ekskurzije v naslednjem šolskem letu. Učenci naštejejo stvari, ki so jim bile všeč, stvari, ki jim niso bile všeč, opišejo svoje občutke in podajo predloge za naslednje šolsko leto.

Slika 12: Evalvacija ekskurzije in predlogi za prihodnje leto.

6. ZAKLJUČEK

Adventna stojnica in ekskurzija sta projekta, ki se na šoli izvajata že vrsto let. Potekata v okviru medpredmetnega in medoddelčnega (NIS in PP) povezovanja ter spodbujata sodelovanje učencev iz različnih oddelkov in vključevanje strokovnih delavcev z različnih področij.

V zadnjih treh letih smo omenjena projekta povezali v enega in ga razdelili na celoletne aktivnosti, v katerih so aktivni udeleženci tudi učenci. Sodelujejo v procesu načrtovanja, izvedbe in evalvacije. Pod vodstvom strokovnih delavcev pridobivajo izkušnje, nova znanja in spretnosti na različnih področjih. Skozi delo spoznavajo tudi samega sebe, svoje funkcioniranje v različnih vsakodnevnih življenjskih situacijah in krepijo socialne veščine.

Odzivi učencev so večinoma zelo pozitivni. Evalvacije so pokazale, da si želijo tovrstnih izkušenj. Splošen vtis je, da so se imeli na sejmu lepo, všeč jim je bilo, ker so bili lahko »prodajalci« in so se družili drug z drugim. Nekateri so omenjali, da jim je bilo na sejmu sprva nerodno, niso vedeli, kako

naj predstavijo izdelke, a ob spodbudi učiteljev so zmogli. Ugotovili so, da se morajo potruditi, če želijo »prodati« svoje izdelke. Vsi so menili, da bi tudi naslednje leto radi sodelovali na sejmu. Učenci so bili ponosni, da so bili del »ekipe«, ki je dobro opravila svoje delo in naredila velik korak na poti do skupnega cilja. Všeč jim je bilo, da so se naučili, kako pripraviti ekskurzijo in jo imeli možnost predstaviti pred vrstniki.

Strokovni delavci menimo, da so take aktivnosti zelo pomemben del poklicne vzgoje, ki poteka na šoli v okviru kariernega načrtovanja in so nadgradnja poklicnega usmerjanja ter delovnega usposabljanja. Cilj je, da se učence skozi različne aktivnosti čim bolj opolnomoči, da bodo nekoč lahko opravljali delo, pri katerem bodo izkoristili svoja močna področja, pokazali spretnosti in zadovoljili svoje poklicne interese.

BOLŠJI SEJEM IN KAVARNA PRI POLDETU

Primeri dobre prakse

Mojca Nučič, univ. dipl. soc., Osnovna šola Poldeta Stražišarja Jesenice

Avtorica fotografij: Mojca Nučič

Na Osnovni šoli Poldeta Stražišarja Jesenice smo v okviru projekta Strokovni center za podporo inkluziji (SCPI) nadgradili, razvili in strukturirali program za pridobivanje delovnih spretnosti. Predstavila bom dva primera dobre prakse sodelovanja z okoljem: Boljši sejem in Kavarna pri Poldetu. Oba koncepta se izvajata že vrsto let, znotraj projekta pa smo se namensko usmerili v krepitev delovnih in poklicnih spretnosti učencev obeh programov naše šole.

1. BOLŠJI SEJEM

Poudarek je na pridobivanju podjetniških in trgovskih kompetenc, poleg tega pa je aktivnost odlična za dvig motivacije vseh učencev. Aktivnost krepi različna področja otrokovega delovanja, poleg tega pa ustvarja različne priložnosti za učenje.

Cilji aktivnosti:

- spodbujanje prizadevnosti in pridobivanje delovnih navad učencev.
- pridobivanje organizacijskih in trgovskih sposobnosti,
- krepitev različnih učnih področij: matematika, slovenščina,
- motivacija za dodatno delo v oddelkih podaljšanega bivanja,
- krepitev socializacijskih spretnosti,
- zdrav pogled na potrošništvo,
- ustvarjanje novih učnih situacij,
- gradnja zavesti o možnostih ponovne uporabe izdelkov,
- povezovanje učencev iz različnih razredov in programov.

Udeleženci aktivnosti:

- učenci podaljšanega bivanja,
- vsi učitelji,
- vodja aktivnosti – učiteljica OPB,
- center ponovne uporabe.

Pripomočki:

- seznam učencev, kamor se beležijo zasluženi gumbi,
- gumbi,
- blagajna,
- mize in prostor za prodajo,
- predmeti za prodajo.

Potek aktivnosti

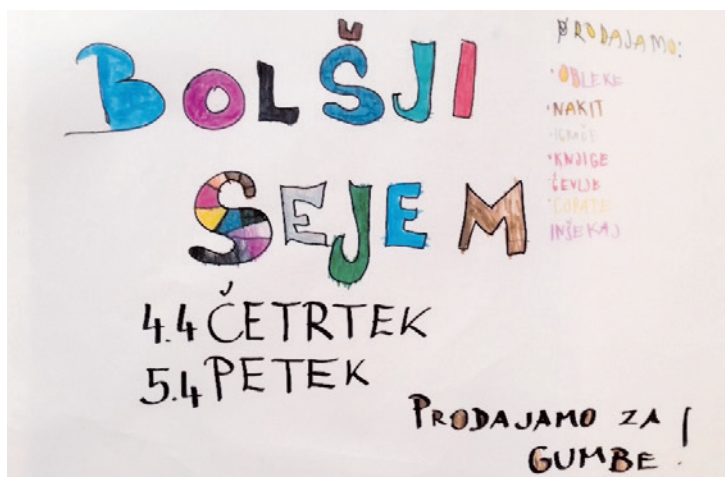
Aktivnost poteka celo šolsko leto. Vodi jo učiteljica OPB, sodelujejo pa tudi vsi učenci in učitelji na šoli. Učenci so v aktivnost vpeti na dva načina: najprej zbirajo gumbi, nato pa s pomočjo učiteljice pripravijo sejem. Učitelji sodelujejo na ta način, da učence spodbujajo k zbiranju gumbov in da pomagajo pri zbiranju artiklov, ki se prodajajo na stojnicah.

Aktivnost je razdeljena v dve fazi.

1. Prvi del poteka vsakodnevno. V eni od učilnic podaljšanega bivanja imamo kotiček »delovne čebele«, kjer imamo seznam učencev. Na ta seznam učiteljice OPB-ja beležimo prislužene gumbi. Učenci gumbi zaslužijo s celoletnim vestnim delom. Tako mesečno nagrajujemo dodatno šolsko delo, dežurstvo v avli in jedilnici, sodelovanje pri pripravi in poteku različnih prireditev in akcij (papirne akcije, Dan za zdravje, Poldkova kavarna, teden otroka, teden vseživljenjskega učenja idr.), pomoč v knjižnici, medvrstniško pomoč, izdelke za dekoracijo panojev v šoli idr. Učencem tak način motivacije veliko pomeni in je dobra spodbuda tudi za vključevanje v njim manj ljube aktivnosti. Več gumbov namreč pomeni, da bodo na boljšem sejmu lahko izbrali več stvari. Z zbranimi gumbi na sejmu spretno trgujejo in med sabo primerjajo količino zbranih gumbov. Opazili smo, da so za zbiranje najbolj motivirani učenci od 1. do 7. razreda prilagojenega

programa z nižjim izobrazbenim standardom (v nadaljevanju NIS) in učenci nižjih stopenj posebnega programa vzgoje in izobraževanja (v nadaljevanju PP). Učence 8. in 9. razreda NIS ter višjih stopenj PP smo v aktivnost vključili na način, da poskrbijo za izvedbo in pripravo sejma.

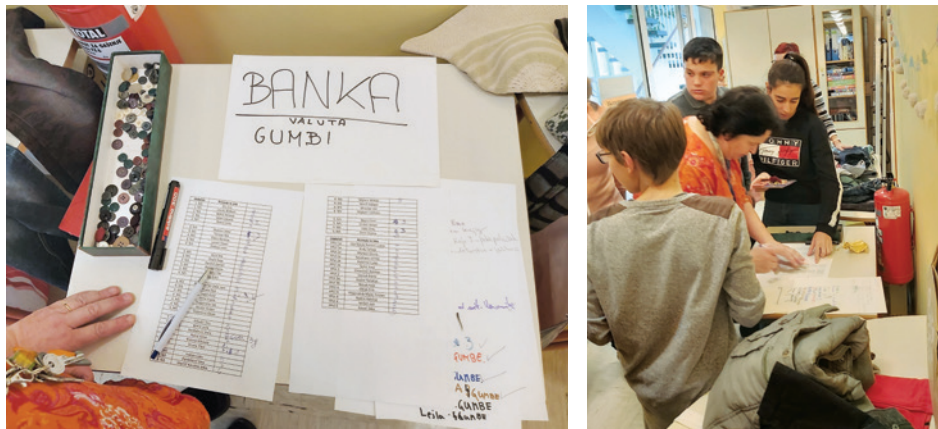
2. Sejem na šoli organiziramo štiri- do petkrat letno. Za organizacijo sejma poskrbi vodja aktivnosti. Ta celo leto zbira predmete za prodajo: predmete prinašajo učitelji, starši in učenci. Zberemo jih veliko. Tako svoje mesto na sejmu najdejo oblačila, igrače, knjige, zgoščenke, nakit, čevlji, copati idr. Sejem lahko organiziramo klasično – takrat ponudimo vse vrste predmetov, ali pa tematsko – ponudimo samo eno vrsto predmeta, npr. oblačila. Boljši sejem vedno poteka dva dni zapored, od 11.00 do 16.00, v času podaljšanega bivanja. Ko vodja aktivnosti določi datum dogodka, učenci v podaljšanem bivanju izdelajo plakat, s katerim obvestijo zaposlene in učence, kdaj in kje bo sejem potekal. Dogovorijo se tudi, kakšna bo tema sejma.

Slika 1: Vabilo na boljši sejem.

Izvedba boljšega sejma

Na dan dogodka učenci pod vodstvo učiteljice pripravijo mize in nanje zložijo prodajno blago. Posebna miza je namenjena blagajni.

Slika 2, 3: Blagajna, valuta gumbi.

Učenec višjega razreda s pomočjo učiteljice vodi blagajno, nekaj učencev pa je zadolženih za prodajo in red, zlagajo oblačila in razvrščajo predmete na mizah, da je prodaji asortima pregleden. Prav tako pri izbiri pomagajo učencem iz nižjih razredov. Vodi in usmerja jih prisotna učiteljica. Preden učenci začnejo nakupovati, se oglasijo na blagajni, kjer prevzamejo zaslužene gumbce. Nato si prosto izbirajo predmete.

Slika 4,5: Veseli vrvež na sejmu.

Učenci plačajo izbrane predmete pri blagajni. Izdani in porabljeni gumbi se beležijo na seznam, da ne prihaja do goljufij. Učenci lahko naenkrat porabijo vse gumbce, lahko pa jih privarčujejo za naslednji dan ali za naslednji sejem.

Slika 6, 7: Plačevanje z gumbi.

Ko se sejem konča, učenci predmete, ki jih niso prodali, pospravijo v vreče. Pospravijo tudi mize, blagajno s seznamom »delovne čebele« pa vrnejo na za to določeno mesto. Predmete, ki jih na boljšem sejmu niso prodali, skupaj z učiteljico odpeljejo na center ponovne uporabe. Tam izberejo tudi predmete, ki so primerni za prodajo na naslednjem boljšem sejmu.

Zaključek

Učenci se sejmov zelo veselijo, na kupljene predmete pa so zelo ponosni, saj vedo, da so jih zaslužili sami. Po sejmju učenci zelo radi povejo, pokažejo in zapišejo, kaj so si na sejmju izbrali. Tako nastajajo članki za objave na spletu in v glasilih.

»Četrtega in petega aprila smo spet imeli boljši sejem. Zaslužil sem šest gumbov. Kupil sem veliko stvari. Ampak sem mogel biti hiter, ker bi lahko tisto, kar je bilo meni všeč, hitro prodali.« Leon Zlatkov

Slika 8: Zadovoljni Leon.

2. KAVARNA PRI POLDETU

Priprava na aktivnost in dogodek učencem nudita veliko priložnosti za učenje in pridobivanje novih spretnosti na vseh področjih življenja. Učencem omogočata pridobivanje delovnih kompetenc in socialnih spretnosti, ki so nujno potrebne za uspešno delo in dobro počutje znotraj delovnih skupin. Dogodek je namenjen srečevanju in združevanju staršev in svojcev otrok. Zasnovan je kot neformalno druženje v prijetni atmosferi, kjer učenci dobivajo priložnosti za učenje. Dogodek namreč krepi različna področja otrokovega delovanja in ga starši in svojci radi obiščejo.

Cilji aktivnosti:

- spodbujanje prizadevnosti in pridobivanje delovnih navad učencev,
- motivacija za dodatno delo v oddelkih podaljšanega bivanja,
- krepitev socialnih spretnosti,
- ustvarjanje novih učnih situacij,
- povezovanje učencev iz različnih razredov in programov,
- učenje prevzemanja odgovornosti za dodeljeno nalogo,
- krepitev delovnih kompetenc na področju gospodinjskih opravil – pranje, likanje, šivanje, priprava in strežba jedi in pijač, izdelava izdelkov iz papirja in lesa, sprejem in postrežba gostov,
- spodbujanje prizadevnosti, pridobivanje delovnih navad,
- krepitev socialnih spretnosti: delo z gosti, komunikacija v timu,
- krepitev različnih področij: matematika, slovenščina, motorika, organizacijske spretnosti,
- povezovanje svojcev in staršev otrok.

Udeleženci aktivnosti:

- učenci podaljšanega bivanja,
- učitelji,
- starši in svojci.

Pripomočki:

- blago, šivalni stroj, nit, kroji za izdelavo predpasnikov – navadnih in takih, ki jih lahko samostojno namestijo gibalno ovirani, bele srajce, pralni stroj, likalnik in likalna deska,
- les in orodje za izdelavo držal za jedilnike,
- papir, dodatki in pripomočki za izdelovanje izdelkov iz papirja – vabila za starše, plakati, napisi, dekoracije, skodelice, denarnice, jedilni listi,
- živila za pripravo sladic in pijač,
- prostor za kavarno z mizami, stoli in dostopno kuhinjo,
- blagajna z gumbi.

Potek aktivnosti

Aktivnost poteka v dveh delih: priprava na dogodek in izvedba dne Kavarna pri Poldetu.

Priprava na dogodek

Koncept kavarne je zasnovan tako, da učenci pod vodstvom učiteljev v čim večji možni meri samostojno pripravijo vse za organizacijo dogodka. Učenci in učitelji se dogovorijo, kakšna je rdeča nit dogodka (npr. časopis), nato pa si razdelijo naloge.

V teku priprave na dogodek učenci poskrbijo za:

- Vabila: Izdelajo in napišejo jih sami ter jih odnesejo domov.
- Plakate: Izdelajo plakate, da obvestijo vse delavce in obiskovalce šole, kdaj in kje bo dogodek potekal.
- Oblačila: Operejo in polikajo bele srajce. Zašijejo predpasnike za tiste, ki bodo opravljali delo v kuhinji in posebne predpasnike za gibalno ovirane. Zašijejo metuljčke za tiste, ki strežejo in sprejemajo goste.
- Dekoracijo prostora: Zašijejo prte, ki se ujemajo s predpasniki, izdelajo dekoracijo in napis za na steno.
- Ostale pripomočke: Iz papirja izdelajo skodelice za na mize, ki služijo kot posoda za sladkor ali prigrizke. Iz lesa napravijo držala za jedilne liste. Naredijo tudi jedilne liste s cenami v gumbih in slikovnim menijem za udeležence kavarne z govorno-jezikovnimi motnjami. Iz papirja izdelajo denarnice, ki jih natakarkarji uporabljajo za pospravljanje plačila v gumbih.

- Hrano in pijačo: Učenci in učiteljice sestavijo meni in v trgovini kupijo vse potrebno za peko sladice in pripravo pijač. Pred dogodkom spečejo sladice, napitke pa pripravljajo sproti.
- Pripravo prostora: Učenci pred dogodkom pripravijo prostor – razporedijo mize in stole ter okrasijo prostor. V kuhinji si prostor organizirajo tako, da imajo na doseg roke vse pripravljene sladice, sestavine za pripravo pijač, posodo in ostale pripomočke. Ob vhodu v jedilnico pripravijo sprejemni pult, kjer pozdravijo vsakega obiskovalca in mu izročijo gumbe, s katerimi bo plačeval naročeno.
- Delitev nalog: Dva učenca sprejemata goste pri sprejemnem pultu in jih usmerjata v kavarno. Nekaj učencev prevzame vloge natakarjev. Ti pobirajo naročila, jih predajo naprej zaposlenim za kuhinjskim pultom, postrežejo in zaračunajo naročeno. Nekaj učencev dela v kuhinji, kjer za pultom pripravljajo prevzeta naročila.

Slike 9, 10, 11, 12: Priprava na Kavarno pri Poldetu.

Dogodek Kavarna pri Poldetu

Aktivnost torej poteka tako, da dva učenca sprejmeta obiskovalce, jim predata gumbe in jih usmerita ali pospremita v kavarno. Natarjarji goste usmerijo k mizam in poberejo naročila. Naročila potem predajo učencem v kuhinji, ki naročeno pripravijo na pladnje. Natarjarji postrežejo naročilo, izračunajo, kolikšno je plačilo in zaračunajo. Denar pospravijo v denarnico in se odpravijo k naslednji mizi. Gosti se v tem času družijo in pogovarjaj

o, pijejo napitke in se posladkajo. Ko so gosti postreženi, jih nagovorita dva učenca. Zahvalita se za obisk in napoveata krajši zabavni program. Ta je vsako leto drugačen: to so navadno glasbeni, plesni, dramski nastopi, ali pa tombola, kviz ipd.

Celoten dogodek spremljajo učiteljice, ki iz ozadja diskretno vodijo učence in jim pomagajo pri nalogah, ki jih sami ne morejo korektno izpeljati.

Po končanem dogodku učenci pospravijo prostor in pripomočke na mesto, kjer jih lahko uporabimo drugič.

Slika 13, 14: Sladke dobrote.

Slika 15: Naročanje.

Slika 16: Nastop učencev z glasbeno točko.

Zaključek

Kavarna pri Poldetu je oblika neformalnega srečanja in kot taka za starše, svojce in druge obiskovalce zelo zanimiva. V prijetnem okolju se gosti povezujejo, pogovarjajo in izmenjujejo izkušnje, obenem pa opazujejo napredek otrok. Dogodek kot tak je vedno obiskan v precejšnjem številu. Vsako leto ga nekoliko izboljšamo in spremenimo, da ostaja zanimiv.

TUDI V POSEBNEM PROGRAMU IMAM MOŽNOSTI ZA »KARIERO«

Damjan Kojzek, *prof. def., Osnovna šola Jela Janežiča*

Ključne besede: *individualni pristop, razvijanje močnih področij, upoštevanje interesov, prilagojen čas, družbena odgovornost, priložnost, zakonodajne možnosti, zaslužek, služba, praksa, praktično usposabljanje za delo, prostovoljstvo.*

UVOD

Iskanje prve ali nove zaposlitve nikoli ni preprosto. Pri človeku vzbuja strah pred novim okoljem, novimi izzivi, novimi ljudmi in občutkom »ali sem res dovolj dober«. Ne glede na to, kako samozavesten je človek navzven, se v njem porajajo občutki, ki bi jih lahko opisali kot nelagodje. Prehajanje iz cone ugodja je vedno težavno, vendar je tudi gonilo človeškega osebnega in družbenega napredka. Soočanje s tem je odvisno od vsakega posameznika, družbenih razmer, v katerih se nahaja, in okolja, ki ga pri tem podpira.

Motivacijo za iskanje zaposlitve je mogoče najti znotraj sebe ali prihaja iz okolja. Nemalo je ljudi, ki iščejo zaposlitev samo zaradi zunanjih dejavnikov in v veliko primerih je v ozadju ohranjanje ali pridobitev ekonomskega statusa, denar oziroma v najslabšem primeru preživetje. Kadar je v ozadju odgovornost za druge osebe, pa je pripravljenost oseb, da poprimejo za vsakršno delo, še toliko večja. Priložnosti za primerno službo je sorazmerno malo, delovne sile več, kot je povpraševanja, zato je tudi vedenje delodajalcev velikokrat v nasprotju z družbeno odgovorno držo.

To so problemi, ki neposredno ne sovpadajo z naslovom prispevka, pa vendar nanj neposredno vplivajo. Skratka, zunanja motivacija je pomemben dejavnik pri iskanju zaposlitve, predvsem prve, ko je mlad človek še razmeroma manj izkušenj in v slabšem položaju za postavljanje lasnih pogojev in želja. Te v veliki meri nastopajo kot močan notranji motivator za iskanje zaposlitve oziroma opravljanje službe. Seveda bi bilo najbolj idealno, če bi človek opravljal službo, ki bi ga izpopolnjevala, predstavljala dejavnost, ki ga osrečuje

in mu bila osebno poslanstvo ter bi bila hkrati dobro plačana in družbeno cenjena, a realno vedno ni tako.

Ljudje smo bitja, katerih edina stalnica so spremembe. Kako se nanje odzivamo, je domena vsakega posameznika. Nekateri v vsaki spremembi vidijo izziv, drugi nepotrebno frustracijo, tretji notranje gonilo, da je čas za nekaj novega. Ali pa so naveličani obstoječega stanja. Dejavnikov je precej.

Podobno je pri osebah z motnjo v duševnem razvoju. Želijo si nekaj novega, brez zavedanja, kaj to prinaša. Starši, učitelji, sosedge vsak na svoj način vplivajo na oblikovanje njihovih stališč. Pri svojih 26. letih zaključujejo prilagojeno izobraževanje in se podajajo oziroma so potisnjeni v nezavidljiv položaj iskanja nove življenjske preizkušnje – zaposlitve. Kako so na to pripravljene, kakšne izkušnje nosijo s seboj, kje črpajo motivacijo in kako močno mrežo deležnikov imajo za seboj, je v veliki meri odvisno od okolja, v katerem so odraščali, socialne mreže in izobraževalnega sistema, katerega »stranka« so bili precej dolgo obdobje. Ali smo jih na to pripravili? Odgovor seveda ni enoznačen, ker je odvisen od osebe s posebnimi potrebami, šolskega sistema in priložnosti, ki jih ponuja okolje.

Imamo se za napredno zahodno družbo, radi poudarjamo, da smo družbeno odgovorni in da ustvarjamo priložnosti za razvoj vsakega posameznika. V tem kontekstu smo si v okviru pilotnega projekta SCPI postavili cilj, da opolnomočimo učence posebnega programa in jih opremimo z izkušnjami na področju iskanja primerne zaposlitve za njihove kompetence. Kako smo se problema lotili in na kakšne ovire smo naleteli, pa v nadaljevanju prispevka.

PROBLEM

Problemov je toliko, kot jih vidimo, resnično vprašanje je, ali jih je mogoče rešiti. Torej obstajajo vprašanja in odgovori nanje. In vprašanj je bilo veliko. Trije deležniki (učenec in starši, šola, zunanji delodajalci) tega procesa in vsak s svojega vidika postavljajo vprašanja oziroma dvome. Vprašanja staršev, učiteljev in ne nazadnje učencev so se prepletala, a vendar so imela skupni imenovalec. Kako in na kakšen način pripraviti učence, da bo prehod na trg dela čim bolj gladko potekal. V tem delu še nismo razmišljali, da bi v proces možganske nevihte vključili tudi potencialne delodajalce iz enega preprostega razloga, ker jih do tega trenutka še nismo imeli. Res, da so nekateri izmed naših učencev že obiskovali pralnico vrtca, kjer so delali kot zlagalci perila, vendar

resnih poglobljenih analiz vseh vpletenih ni bilo. Je bil pa to zelo pomemben začetek in povod za naslednji korak. Ta je prišel z vključitvijo izobraževalnega zavoda OŠ Jela Janežiča v pilotni projekt »Mreža strokovnih institucij za podporo otrokom s posebnimi potrebami in njihovim družinam«, ki smo ga poimenovali Svetovalni center za podporo inkluziji (v nadaljevanju SCPI). Z dotičnim projektom smo prejeli finančno in moralno podporo, da bolj osredotočeno zagrizemo v področje prehoda mladih na trg dela. Finančno, ker smo zdaj imeli sredstva, da se je nekdo posvetil temu področju v okviru svoje delovne obveznosti, in moralno, ker smo postali konzorcij mreže šol, ki se ukvarjajo z istim problemi in si med seboj delijo izkušnje in ideje. Imeli smo tudi vzorčni razred, mene kot učitelja, ki idejo podpira, in letni delovni načrt za 6. stopnjo usposabljanja za življenje in delo (UŽD), ki tovrstne dejavnosti spodbuja. V program UŽD so vključeni mladi odrasli z motnjo v duševnem razvoju, stari od 21 do 26 let.

Odgovore na nekaj vprašanj smo že imeli. Na bolj poglobljene probleme sleherne sodelujoče strani pa smo pogledali z njihovega vidika. Skupni problem vseh deležnikov je bil strah. Pri učencih strah pred novim okoljem. Navajeni so bili dnevne rutine, organiziranih prevozov, ustaljenega urnika, predvidljivih dejavnosti in ustaljenih zahtev. Kolikor je vse to prispevalo k občutku varnosti, je hkrati pripomoglo k temu, da so učenci tega starostnega obdobja začeli stagnirati v sposobnostih, niso razvijali novih zmožnosti in vse to se je odražalo tudi pri slabi psihični in fizični kondiciji. Nekaj je bilo treba spremeniti, mladostnikom po 13. letih vključenosti v naš zavod ponuditi nekaj novega, drugačnega, nekaj, pri čemer se ne bi počutili več kot učenci, ampak mladostniki oziroma mladi odrasli, vredni zaupanja. Predvsem pa, da imajo pravico prispevati svoj delež družbi.

Svoje dvome in »strahove« pa je imela tudi šola. Največji med njimi je bil uskladiti želje posameznika z možnostmi, ki jih ponuja okolje. Vsem, ki so kadar koli delali v posebnem programu, je znano, da so želje posameznikov velikokrat v precejšnjem neskladju z lastnimi sposobnostmi. Pričakovanja do samega sebe so lahko previsoka, dojemanje stvarnosti in lastnih zmožnosti izven okvirov. Zatorej je treba najprej osebo pripraviti, da začne dojemati, seveda v okviru svojih intelektualnih sposobnosti, kje so njene meje, kaj si želi in kaj je dejansko dosegljivo. Šele nato lahko začnejo strokovni delavci iskati primerno delovno okolje zanje. Vse to mora postati del individualiziranega programa. Drugi problem, s katerim smo se ubadali, je bila zakonska nedorečenost. Učenci posebnega programa nimajo statusa dijaka kakor srednješolci,

zato so jim zaprte možnosti opravljanja kakršnega koli delovnega usposabljanja v zunanjih delovnih organizacijah. Tudi šola, kot zavod za izobraževanje oseb s posebnimi potrebami z osnovnošolskim programom, nima možnosti partnersko sodelovati z zunanjimi izvajalci. Ti se morajo za tovrstno sodelovanje prijaviti na razpis, zagotoviti ustrezno okolje in mentorstvo. Poleg tega ni nobene pravne podlage za oblikovanje pogodbe, ki bi opredeljevala dolžnosti in pravice vseh strani, predvsem da bi ščitila naše učence, ki spadajo v kategorijo oseb s posebnimi potrebami in nimajo opravljenih sposobnosti. Zanje odgovarjajo starši tudi po dopolnjenem 18. letu starosti. Torej polno neznanek v enačbi, za katere je bilo treba najti odgovore.

Ne smemo zanemariti dilem staršev, katerih večina je že v tretjem starostnem obdobju in se pri njih poraja strah, kdo bo poskrbel za njihove otroke, ko sami tega ne bodo več zmogli. Poleg tega je veliko staršev otrok s posebnimi potrebami razumljivo preveč zaščitniških, zato tudi sami doživljajo strah pred nečim novim in neznanim, ki ga potem nehote prenašajo tudi na svoje otroke. Poleg tega se pogosto pojavlja skeptičnost, kako se bo njihov otrok znašel v novi situaciji. Včasih se pojavijo problemi, ki niso zanemarljivi, vendar jih je mogoče hitro rešiti, ker so samo materialne narave. Na primer: zakaj bi imeli stroške z javnim ali zasebnim prevozom na delo, če otrok brezplačno uporablja šolski prevoz.

Jasno postavljeni cilji in zavzetost vseh deležnikov so ključni za napredek in tega se je treba zavedati od vsega začetka.

VPRAŠANJA IN DILEME

Vedno, ko se lotimo nečesa novega, se nam porajajo vprašanja. Večinoma niso vprašanja, ampak dileme. Razlika je v tem, da pri vprašanjih iščemo odgovore, pri dilemah pa situacije, za katere predvidevamo, da se bodo pojavile in zaradi katerih je bolje, da se nečesa ne lotimo.

Naj navedem nekaj ključnih vprašanj in dilem, na katere sem v projektu naletel.

Vprašanja	Dileme
Koga vključiti? Vse na enak način ali individualno?	Če zadeva ni uporabna za vse učence, potem spet delujemo izključevalno.
Ali se splača, če je na koncu uspešno samo za enega posameznika?	Ena uspešna zaposlitev na deset učencev ne opravičuje sredstev in vloženega truda.
Kako si sestaviti letni načrt učitelja, ki bo v največji možni meri pokrival področje vključevanja v delo?	Že tako je toliko brezposelnih, da učenci s PP nimajo možnosti.
Kako pristopiti do potencialnih delodajalcev in jih motivirati za sodelovanje?	Potem potrebujemo še več kadra, kdo jih bo pa spremljal v službo in na poti.
Kako prepričati starše, da je to smiselno in vredno ter predvsem varno?	To predstavlja dodatne stroške.
Kako motivirati učence, da stopijo iz cone ugodja in varnega okolja šole ter sprejmejo spremembe dnevne rutine?	Že iz preteklosti imajo slabe izkušnje, predvsem z mentorstvom na delovnih mestih.
Kako pravnoformalno urediti sodelovanje, da lahko proces poteka nemoteno?	Opravljali bodo delo, za katero ne bo plačila. To je izkoriščanje!
Kje in kako iskati »delodajalce«?	Saj to bo trajalo eno leto, potem pa bo projekta konec in bo vse spet po starem.
Kako evalvirati, da bomo lahko rekli, da smo bili uspešni?	Varnost je na prvem mestu, včasih ni vredno tvegati.

Seveda na vse ni možno najti odgovora ali pojasnila oziroma zagotovitve, da ne bo tako, smo se pa trudili, da smo se vsem situacijam čim hitreje in čim bolj premišljeno prilagodili.

CILJI

Živimo v obdobju, ko smo z vseh strani bombardirani s tem, da si moramo postavljati cilje. Doma, zasebno, v službi, v igri ..., skratka, cilji naj bi bili tisti, ki nas notranje motivirajo, nas ženejo, da včasih presežemo meje lastnih sposobnosti. Vse lepo in prav, če ne bi sam že vrsto let delal v oddelkih posebnega programa in imel neposrednega stika z učenci. Če bi strnil definicijo cilja iz njihovih razmišljanj, bi se glasila nekako takole: »Cilj je nekaj, kar je oprijemljivo. Vidim ga pred seboj tisti trenutek in mi daje takojšnjo zadovoljitev.« Ne trdim, da je to značilno za vse posameznike.

Zdaj se poraja vprašanje, kako motivirati učence za vstop v družbeno pričakovano obdobje, ki mu pravimo produktivnost na delovnem mestu. Odgovor tiči v pogovorih, veliko potrpljenja in zunanje motivacije vseh deležnikov. Učni načrt za 5. in 6. stopnjo posebnega programa predvideva uvajanje učencev za opravljanje službe. V zadnjih letih šolanja naj bi se učenec odločil in pripravil za »poklic«, ki najbolj sovпада z njegovimi željami, sposobnostnimi in močnimi področji. Do tega pride s pomočjo učitelja, lastnih interesov in želja. Potrebna je veliko svetovanja in sugestije, predvsem dela na realnih pričakovanjih. Pri številnih izmed njih je že nekako utirjena ideja, da bodo po končanem osnovnošolskem izobraževanju nadaljevali z delom v varstveno delovnem centru. Starši morajo že več let pred dopolnjenim 26. letom starosti oddati vlogo za uvrstitev na čakalno listo. In ker imajo starši veliko vlogo pri nadaljnjem življenju svojih otrok, je s to potezo smer napredka dotičnih posameznikov skoraj določena. Nekateri starši svojih otrok ne vidijo v nobeni socialno-delovni skupini. Nekateri imajo celo možnost, da jih zaposlijo v svojem podjetju. Obstajajo še tretji, ki si vendar želijo poskusiti še kaj drugega. V sebi nosijo željo in občutek družbene odgovornosti, čutijo, da je lahko služba nekaj, kar jih bo izpopolnilo. In prav na te učence smo v pilotnem projektu SCPI ciljali. Sicer smo možnost ponudili vsem, tudi tistim že »odločenim«.

Skratka, konkretiziran cilj: Pripraviti učence posebnega programa na vstop v delovno okolje in optimalno funkcioniranje v njem. Proces vključuje vse deležnike in vse korake na poti do cilja (priprava, dokumentacija, razgovori, mentorstvo, delovno usposabljanje in evalvacija).

STANJE

Projekt SCPI se je začel leta 2017, ravno v času, ko se je veliko govorilo o osnutku zakona o osebni asistenci, pripravljali se je zakon o socialnem vključevanju invalidov in dopolnitve zakona o socialnem varstvu¹ ter tri leta po prenovi posebnega programa VIZ, načrt prenove je bil sprejet 13. 2. 2014. To je bilo obdobje, ko je bilo veliko nedorečenega, veliko izrečenih potreb, pobud, obljub in želja, predvsem učiteljev, staršev, še najmanj so se situacije zavedali učenci, saj so »varno« obiskovali podaljšano šolanje do njihovega 26. leta starosti. To obdobje bi za prvo generacijo vpisanih lahko trajalo še dobrih 6 ali več let. Torej, potreb po spremembah s strani staršev ali učencev ni bilo. Nekateri smo se zavedali, da bo to hitro minilo in spet se bodo pojavili isti problemi in dileme. Zato je treba nekaj poskusiti zdaj!

Idejna podlaga je bil prenovljen učni načrt za 5. in 6. stopnjo posebnega programa, tako imenovani UŽD. Učiteljem daje veliko avtonomnost pri delu s posamezniki. Glavni cilj, predvsem predmeta DVZ (delovna vzgoja), je učenca usmeriti v neko obliko prilagojene poklicne poti. Vse lepo in prav ter idejno zelo spodbudno, a kaj, ko smo kmalu ugotovili, da smo omejeni le na šolsko okolje in pri tem zanemarjamo velik cilj, ki mu sledimo skozi vsa leta izobraževanja, to je družbena socializacija. Kako naj izvajamo inkluzijo, če pa smo vezani le na šolsko okolje? Res je, da učni načrt predvideva prakso v specializiranih učilnicah in tudi praktično usposabljanje za delo v zunanjih institucijah, a kaj, ko za to nimamo ustrezne zakonske podlage. V našem zavodu smo imeli že v preteklem obdobju možnost (prostorsko in kadrovsko), da smo izvajali delovno prakso v specializiranih učilnicah (gospodinjski, tehnični in likovni). Enkrat letno smo izvajali tudi delovno prakso, ki je trajala cel teden strnjeno. Ker pa imamo v viziji in poslanstvu šole zapisano, da si prizadevamo za optimalen razvoj posameznikov in njihovo vključevanje v polno in zadovoljno življenje ter da bomo gradili na prepoznavnosti naše šole, nam je manjkalo, da se vključujemo širše. Da priložnosti za pridobivanje delovnih izkušenj ne iščemo samo znotraj institucije, ampak tudi zunaj.

Leta 2015 smo poskusno začeli kontinuirano enkrat tedensko prakso v pralnici in pomivalnici Vrtca Najdihojca v neposredni bližini, en učenec se

¹ Zakon o socialnem varstvu (ZSV) <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO869>; Zakon o socialnem vključevanju invalidov (ZSVI) <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2018-01-1349?sop=2018-01-1349>; Zakon o osebni asistenci (ZOA) <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7568>.

je preizkusil v skrbi za čistost kraja v invalidskem podjetju Želva. Ker je bilo na začetku le pet učencev, so se ob somentorstvu šole in zaposlenih v partnerski organizaciji na delo hitro privadili in ga z velikim zagonom opravljali. Ko je ta generacija zapustila šolo, smo septembra 2017 nadaljevali z novo, z večjim številom učencev, ki so nudili pomoč v pralnici vrtca. Delo je trajalo dve uri, na vrsto pa je posameznik prišel na tri tedne. Odzivi so bili odlični, tako zunanjih partnerjev, predvsem pa uporabnikov – učencev. Tega je bilo sicer relativno malo, vendar je bil začetek spodbuden. Za namen formalizacije sodelovanja smo z vrtcem spisali sporazum o sodelovanju, ki je opredeljeval medsebojne dolžnosti in osnovne podatke sodelujočih. Na žalost dokument ni imel nobene zakonske podlage, na katero bi se lahko sklicevali v primeru neljubih situacij. To je bilo mogoče izvajati predvsem zaradi zaupanja med organizacijama, dolgoletnega sodelovanja in želje po napredku. Problem je bil, ker smo imeli preveč kandidatov in premalo kapacitet, da bi vključili vse. Vedno je bilo težko delati izbor oziroma pisati kriterije, kdo je primeren in kdo ne. Poleg tega je bilo neodgovorno pošiljati vedno nove posameznike v tujo organizacijo na delovno usposabljanje, če smo kadrovske podhranjeni in si ne moremo privoščiti, da bi uvodne ure usposabljanja in dela s posameznikom v zunanji organizaciji opravljal še nekdo od pedagogov ali varuhov v oddelku. Vrtčevski kader na rednih delovnih mestih ni ne usposobljen ne dolžan opravljati mentorskega dela in se posvečati uporabniku, saj mora delovni postopek potekati nemoteno. V ozadju je bilo tudi to, da tovrstno delo ni ustrezalo vsem, po učnem načrtu pa je naša naloga poiskati vsakemu lasten interes in njegova močna področja.

INDIVIDUALNE SPOSOBNOSTI IN INTERESI POSAMEZNIKA

Kateri koli zapis, ki opisuje oddelk posebnega programa, bo najverjetneje vseboval besedo heterogen, ali pa bo beseda omenjena posredno med vrsticami ali v kontekstu. Večina oddelkov je osnovana in sestavljena po letih šolanja ali kronološki starosti učencev. Še težje je to narediti tam, kjer je šola manjša in je učencev manj, tu so oddelki kombinirani z učenci različnih stopenj. To od učitelja zahteva še večjo stopnjo fleksibilnosti in iznajdljivosti. Kakor koli obrnemo, imamo zelo heterogene oddelke s posamezniki, ki se razlikujejo po starosti, sposobnostih, izkušnjah, karakterjih, željah, znanju in osebnostni strukturi. Od tod potem potreba po še večji individualizaciji. Da bi to dosegli,

moramo posameznike dobro poznati, kar pri nas ni tako težko, saj učence v dotični program dobimo že zgodaj in jih imamo možnost spremljati vrsto let. Sicer se učitelji vmes zamenjamo, vendar pri skromni populaciji in zelo dobrem sistemu delovanja aktivov vsi poznamo vse. Sam sem imel priložnost izkusiti zelo konstruktivno sodelovanje vseh deležnikov izobraževalnega polja, zato ni bilo težko poiskati močnih področij in individualnih sposobnosti učencev. Skupaj smo postavili cilje in strategije ter jim poskušali slediti. Sicer ne brez težav in dilem, ki pa jih ni težko reševati, če smo vsi prepričani, da delamo v dobro posameznika.

Pri interesih mladostnikov smo naleteli na posamezne težave. Izvor je mogoče iskati v telesnem ali duševnem razvoju. Prevelika pričakovanja do samega sebe in dojemanje lastnih sposobnosti so najbolj ovirali izbiro smeri poklicnega razvoja. Razlog je mogoče iskati v dosedanem poučevanju. Spoznavanje poklicev v posebnem programu je namenjeno temu, da se učenci zavedajo družbenih vlog, ki jih posamezniki igrajo v družbi. Tako čez leta spoznavajo poklice staršev, sosedov, prijateljev in vrstnikov. Spoznajo pot, kako priti do njih in katera opravila določeni poklici opravljajo. Na osnovi tega začnejo razvijati tudi lasten interes. Težava je v tem, ker velika večina teh poklicev ni dosegljiva za učence posebnega programa, saj za noben formalni poklic v naši družbi ne morejo pridobiti formalne izobrazbe. Realnost je še slabša, ker ne morejo pridobiti formalne izobrazbe niti za pomočnika teh poklicev. To jim sicer že dokaj zgodaj razložimo, vendar je težko soočati mlade, da skoraj nobenega poklica ne bodo mogli samostojno opravljati in da se bo njihova poklicna pot najverjetneje začela in končala v varstveno-delovnem centru, družinskem podjetju ali pri domačih opravilih, če bodo po 26. letu izbrali to možnost. Namen našega projekta ni bil, da to pot utrdimo, ampak da poiščemo alternative, možnosti, da vsak izrazi, kaj bi rad v okviru realnih zmognosti. To sicer ne bo formalna poklicna izobrazba, ampak bolj pridobivanje delovnih izkušenj v najrazličnejših delovnih okoljih, ki ne potrebujejo formalne izobrazbe. To pomeni, da izkušnje oblikujejo interese in ne teorija. Tako smo v okolju poiskali različne priložnosti, izpisali zahtevane naloge, naredili spisek učencev, ki bi te zadolžitve lahko opravljal, i in jih izpostavili izzivu. Interesi so nato izhajali iz preteklih in na novo pridobljenih delovnih izkušenj in ne samo »praznih« otroških sanj in odgovora na vprašanje sosedov in daljnih sorodnikov: »Kaj boš pa ti, ko boš velik?«.

REŠITVE

Dokaj hitro smo dojeli, da so formalne možnosti za pridobitev delovnih izkušenj za učence posebnega programa skoraj nične. Iz raznih pravilnikov in zakonov je bilo razvidno, da imajo srednje šole, ki so usmerjene v poklicno izobraževanje, v svoji osnovi zmožnost, da dijakom ponudijo posredno in neposredno pridobivanje izkušenj in znanj iz neposrednega dela. Z vpisom v srednjo šolo posameznik pridobi status dijaka, kar pomeni, da lahko opravlja praktično delo v specializiranih učnih učilnicah, pridobiva teoretična znanja pri predmetnih področjih, in najpomembnejše, opravlja prakso in praktično usposabljanje za delo pri zunanjih partnerskih organizacijah. Te se v predhodnem obdobju prijavijo na razpis MIZŠ in nato sklenejo pogodbo z dotično srednjo šolo o opravljanju praktičnega usposabljanja za delo dijakov. Opredelijo se pogoji, mentorstvo, kraj, čas in medsebojne obveznosti. Takšno usposabljanje zagotavlja varovano okolje, ustrezne delovne pogoje, mentorstvo in ciljno usmerjeno izobraževanje. Zdaj pa pogledjmo, kaj omogoča izobraževanje v posebnem programu. Pridobitev statusa dijaka – NE, delovno prakso v specializiranih učilnicah – delno DA, seveda z improvizacijo. Šola poseduje gospodinjsko učilnico, šolsko delavnico z osnovno »hobby« opremo, atrij, ki delno služi kot učilnica na prostem za vrtnarska in sadjarska opravila, ter likovno učilnico za pridobivanje rokodelskih spretnosti. Vse učilnice so namenjene učencem osnovnih šol in ne specializiranemu izobraževanju. OŠ nima formalne možnosti podpisa dogovora o sodelovanju s partnerskimi delovnimi organizacijami, nima možnosti nudenja svetovanja zunanjim mentorjem, nima učiteljev, ki bi imeli naziv mojstri na svojem poklicnem področju, nima možnosti zavarovanja svojih učencev in nima možnosti izdaje dokumenta, ki bi dodelil spričevalo, da je učenec pridobil formalno izobrazbo. Ob koncu šolanja učencem posebnega programa sicer izdamo zaključno poročilo o močnih področjih in pridobljenih znanjih ter izkušnjah, vendar nima nobene teže pri iskanju ali izkazovanju usposobljenosti. Skratka, pri pridobivanju izobrazbenih kompetenc smo precej formalno omejeni, vendar smo po naravi specialni pedagogi veliki inovatorji in iskalci priložnosti, zato se ne vdamo zlahka v danih okoliščinah. Vedno obstajajo možnosti, če je le volja in isti cilj vseh deležnikov izobraževalnega procesa. Poiskati smo morali odgovor, kako zgornje NE-je pretvoriti v MOŽNOST JE.

Upati, da se bo zakonodaja o poklicnem izobraževanju, ki bo vključevala učence posebnega programa, v kratkem spremenila, je brezupno. Možnosti

znotraj obstoječe zakonodaje in dokaj sveže prenovljenega učnega načrta višje stopnje posebnega programa pa vedno obstajajo. Poleg tega smo se priključili tudi pilotnemu projektu SCPI, ki ima bolj odprte možnosti za razne ideje in »inovacije« znotraj obstoječega sistema. Nekatere priložnosti so se odpirale že pred tem obdobjem. Že kmalu po potrditvi prenove učnega načrta za 5. in 6. stopnjo posebnega programa smo na šoli stopili v stik z Vrtcem Najdihojca v Škofji Loki. Stekli so pogovori o tem, kam in na kakšen način bi lahko v delo vključili naše učence. Proučili smo njihovo delo in delovne postopke in predlagali, kako bi lahko vključili naše učence. Tako smo jim našli delo v pralnici in pomivalnici vrtca. Učenci so delovne izkušnje pridobivali dvakrat tedensko po eno uro. Ustrezno smo izobrazili tudi tam zaposlen kader, da je opravljal mentorske zadolžitve. Šola pa je z vrtcem podpisala dogovor o medsebojnem sodelovanju, ki se ni skliceval na noben zakon. Bil je začetek, ki je temeljil na medsebojnem spoštovanju v luči vzajemnih uslug. Oni nam priložnost, mi njim delovne roke in (neuraden naziv) družbeno odgovorna organizacija.

PRILOŽNOSTI

S priključitvijo pilotnemu projektu SCPI so se odprle številne možnosti. Naj naštejemo: pilotni projekt in proste roke pri eksperimentiranju, delna zaposlitev sodelujočih na projektu in s tem več možnosti za iskanje priložnosti in konstruktivno razmišljanje, mreženje sorodnih institucij in delitev izkušenj, lažja prezentacija v zunanjih potencialnih organizacijah preko projekta, ki ga podpirata EU in MIZŠ, in priložnost širjenja idej dobre prakse. V okviru svojega dela v projektu sem imel možnost proučiti dve zadevi: analizo okolja, predvsem iskanje potencialnih zunanjih partnerjev, in iskanje možnosti, kako formalno urediti pogodbeno razmerja, da se vsi počutimo dokaj varne v izvajanju.

ZUNANJI PARTNERJI

Sam sem se udeležil že kar nekaj posvetov, kongresov, študijskih srečanj in okroglih miz na temo zaposlovanja oseb s posebnimi potrebami. Povzetek vsega je, da osebe z zmerno in težjo motnjo v duševnem razvoju nimajo formalne izobrazbe, delovna mesta so omejena, njihov status ni urejen, plače so slabe,

ne spleča se delati, ker posameznik izgubi vse socialne dodatke², ni cenjeno, ni dobičkonosno za podjetja ..., skratka, polno ovir in izgovorov. Redko sta omenjana naslednja vidika: status družbeno odgovornega podjetja oziroma organizacije in zavedanje, da osebe s posebnimi potrebami v sebi nosijo željo po tem, da nekaj prispevajo družbi, da so tudi oni nekaj vredni in da s svojo prisotnostjo bogatijo različnost in vzbujajo solidarnost v družbi. Po pričevanju tujih prisotnih predavateljev je to močno izraženo v zahodni Evropi, pri nas pa je še v povojih. Na kratko lahko povzamem *nemški model*. Velika podjetja, kot je npr. Mercedes, si prizadevajo, da bi pridobila naziv »družbeno odgovorno podjetje«, ker to v njihovem okolju prinaša ugled. Skrbijo za rast skupnosti, za zdravo okolje, počutje zaposlenih in vzajemen napredek. Če povzamem Nikolo Teslo, tehnologija ni napredek, če povzroča zastrupljanje okolja v vseh vidikih. V majhen segment te skrbi spada tudi zaposlovanje oseb s posebnimi potrebami. Njihove institucije, kot je naša šola oziroma varstveno delovni centri s svojimi podpornimi službami, obiščejo podjetje in pregledajo, kaj bi lahko posameznik s posebnimi potrebami v njem počel. Lahko je to raznašanje pošte, zalivanje rož v pisarnah, majhna dela v proizvodnji, priprava kave ali prigrizkov pred sestanki ipd. Možnosti so sicer omejene, vendar obstajajo. Potem svoj predlog predajo kadrovske službi, institucija – šola ali zavod pa na poskusno delo pošlje izbrane posameznike. Za čas uvažanja se posamezniku dodeli tudi delovni inštruktor. Po določenem času se stanje analizira ter nato vsi deležniki sprejmejo odločitev o redni zaposlitvi. Za čas te se status osebe s posebnimi potrebami zamrzne in se ob morebitni izgubi zaposlitve ponovno oživi. Ob takem vzajemnem odnosu imajo vsi korist – podjetje naziv in davčne ugodnosti, posameznik dohodek in družbeno potrditve, institucija pa izpolnjeno poslanstvo.

Kakšno pa je stanje pri nas? Najbolje odgovorim s citatom neimenovanega kolega: »Vsak nekaj po svoje brca znotraj svoje hiše.« Sistemske rešitve, enotnih navodil ali smernic pa ni. Predvsem si želimo, da bi bili zakonsko podprti pri delovanju, da imamo možnost potrkati na vrata podjetij, organizacij in predstaviti, kdo smo, kaj želimo, kaj ponudimo in na katero zakonsko

² Glede na 3. in 4. alinejo 5. člena Zakona o socialnem vključevanju invalidov (prišel v veljavo 1. 1. 2019) je tudi za odrasle z zmerno ali težjo motnjo v duševnem razvoju nad 18. letom možen prehod v zaposlitev s tem, da se denarni prejemki »zamrznejo«, kar pomeni, da je oseba, ki ima status invalida, lahko začasno polno ali delno zaposlena in ji po prekinitvi pogodbe o zaposlitvi, ponovno pripadajo vse socialne pravice invalidne osebe. Zakon to dopušča, res pa je, da je malo takih primerov tudi v praksi.

podlago se sklicujemo. Radi bi delovali po nemškem modelu, a to ne gre. Imamo pa druge možnosti in ena takšnih se je izkazala kot morebitna začasna rešitev. To je Zakon o prostovoljstvu.³

Prostovoljstvo

Prostovoljstvo na Slovenskem ima dolgoletno tradicijo. Slovenci smo vedno znali pomagati in biti solidarni. Biti prostovoljec je pravica in odločitev posameznika in nikomur ne sme biti kratena želja, da to postane. Med prebijanjem skozi Zakon o prostovoljstvu smo prišli do informacij, ki so nam pomagale pri načrtovanju nadaljnjega dela.

Ugotovili smo naslednje:

- Prostovoljsko delo lahko opravljajo tudi osebe s posebnimi potrebami, le da potrebujejo privolitev zakonitega zastopnika.
- Prostovoljsko delo lahko nudi vsaka organizacija ali društvo, ki je registrirano pri Ajpesu kot prostovoljska organizacija. Za registracijo je treba sprejeti prostovoljski načrt, ki ga potrdi za to ustrezen organ.
- Prostovoljci so pri delu ter na poti na in z dela zavarovani. Za osnovnošolce in osebe s posebnimi potrebami to financira Slovenska filantropija – Združenje za promocijo prostovoljstva.
- Prostovoljec podpiše dogovor o prostovoljskem delu z organizacijo, kjer bo delo opravljal. V njej so opredeljene tudi medsebojne obveznosti. V primeru posebnih potreb gre za štiristransko pogodbo – prostovoljec (oseba s posebnimi potrebami) in njegov zakoniti zastopnik, šola kot krovna organizacija in partnerska organizacija.
- Organizacija, ki napotuje prostovoljca, ni nujno organizacija mesta izvajanja dela (šola lahko napoti osebo v partnersko organizacijo).

S tem vedenjem smo lažje pristopili k potencialnim partnerjem. Imeli smo zakonsko podlago, da lahko začnemo pogovore. Naj poudarim, da je bil prvotni cilj, da učenci pridobijo delovne izkušnje, spoznajo sodelavce in potek dela izven šole. Vzporedno s tem smo jih pripravljali tudi na pisanje

³ Zakon o prostovoljstvu (ZProst) <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5532>.

prošnje za delo, kako se pripraviti na razgovor in kako vzpostaviti stik s prihodnjimi sodelavci. Plačilo za delo ni bil nikoli cilj. Zato smo v prvi vrsti iskali organizacije, ki že imajo izkušnje s prostovoljci. Šola ima že od nekdaj vizijo, da postanemo prepoznani v okolju, zato smo se osredotočili na lokalne organizacije. Tudi logistično je bilo to najlažje izvedljivo.

Prošnjo po sodelovanju smo poslali na:

- Vrtec Škofja Loka;
- Center slepih, slabovidnih in starejših Škofja Loka;
- Mačji dol, zavetišče za male živali;
- Vrtec Sončni žarek Škofja Loka;
- Knjižnica Ivana Tavčarja Škofja Loka;
- Rdeči križ Škofja Loka;
- Društvo Sožitje Škofja Loka (projekt urejanja Grajskega vrta in projekt urejanja zelišč in medovitih gredic v Brodeh);
- Zavod za šport Škofja Loka (bazen); Petrol, avtopralnica Škofja Loka (poseben primer).

10 KORAKOV DO PROSTOVOLJSKEGA DELA V ZUNANJIH ORGANIZACIJAH

V nadaljevanju smo ravnali podobno, kot je predvideval nemški model. Opravili osebni razgovor z vodstvom partnerske organizacije, pojasnili pogoje za sodelovanje, predstavili populacijo, se pogovorili o sposobnostih udeležencev, delovnem času, pogojih dela, mentorstvu in supervizorstvu. Pregledali smo tudi, kaj morajo organizacije še postoriti, da postanejo prostovoljske organizacije.

Strnjeno v alineje je postopek mogoče opisati v 10 korakih:

- 1. korak:** Šola sprejme Program prostovoljskega dela, ki ga potrdi svet zavoda.
- 2. korak:** Šola v Letni delovni načrt šole vpiše, da se bo del VIZ dela izvajal v sodelovanju z zunanjimi institucijami (partnerskimi organizacijami) v obliki prostovoljskega dela. LDN šole potrdi svet zavoda.
- 3. korak:** Učitelj, ki poučuje posameznega varovanca, v svoj Letni program učitelja za področje Delovne in zaposlitvene tehnike (DZT) vpiše, kje, kaj, koliko, kdo, s kakšnim ciljem bo prostovoljno delal.

4. korak: Šola se vpiše v register prostovoljskih organizacij (podlaga je sprejet Program prostovoljskega dela).

5. korak: Šola se vpiše v Ajpes kot prostovoljna organizacija oziroma organizacija s prostovoljskim programom.

6. korak: Šola kot javni zavod sklene Dogovor o sodelovanju z zunanjo prostovoljsko organizacijo za namen izvajanja VIZ v obliki prostovoljskega dela. Če zunanja organizacija ni vpisana v register PO in AJPES ter nima sprejetega Programa prostovoljskega dela, se poda pobuda, da to naredi.

7. korak: Šola sklene dogovor s prostovoljcem. V njem navede, da bo prostovoljno delo opravljal v zunanji organizaciji. Doda se, kdo bo mentor oziroma koordinator in kdo vodi evidenčni list. Dogovor podpišejo starši oziroma zakoniti zastopniki, ker je prostovoljec v celoti poslovno nesposoben (13. člen, 2. odstavek zakona o PD).

Dodali smo še člen: Izvajanje prostovoljnega dela je del Učnega načrta področja Delovnih in zaposlitvenih tehnik v posebnem programu vzgoje in izobraževanja (6. stopnja programa UŽD, usposabljanje za življenje in delo), Programa prostovoljskih del OŠ Jela Janežiča in del Letnega načrta OŠ Jela Janežiča, sprejetega na svetu zavoda dne ...

8. korak: Učenci oziroma starši podpišejo pristopno izjavo za zavarovanje prostovoljcev. Voditi je treba še seznam zavarovancev, ki ga je treba do 10. v mesecu poslati na Slovensko filantropijo. Premije za zavarovanje plača filantropija, ker so to redno vpisani učenci.

9. korak: Šola in zunanja organizacija prostovoljca seznanita z vsemi členi dogovorov. Izvedeta uvajanje.

10. korak: Prostovoljec začne z delom. Piše tudi kratek dnevnik in vodi evidenčni list.

Skoraj vsi učenci so bili vključeni na dotičen način, le en učenec je bil obravnavan individualno. O tem v poglavju *Poseben primer*.

Organizacija dela v oddelku se je v obdobju opravljanja prostovoljskega dela v zunanjih organizacijah precej spremenila. Formalno smo to uredili tako, da smo na začetku leta v letni delovni načrt šole umestili sodelovanje v projektu

SCPI in opredelili načine, kako bo delo potekalo. To je potrdil svet zavoda na prvi seji. Razrednik – v tem primeru jaz – sem letne priprave učitelja dopolnil z učnimi temami, ki so vsebovale več praktičnega usposabljanja za delo v specializiranih učilnicah in načine sodelovanja z zunanjimi partnerskimi organizacijami. V vse individualizirane načrte učencev smo dodali tudi cilje in strategije razvoja njihove delovne usposobljenosti. S tem so bili seznanjeni tudi starši. Sledilo je oblikovanje urnika. Naredili smo mrežni načrt, kdaj, kako, za koliko časa in kdo obiskuje določeno ustanovo. Glede na letni čas smo določili tudi, kdaj bomo opravljali delo na skupnih projektih, katerih del smo postali. Tu je šlo za skupinsko priložnostno delo urejanja vrtov v okviru dveh projektov lokalnega izvora, na katera smo bili prijavljeni kot podizvajalci del. Učenci so na delo in z njega odhajali sami. Starši so v ta namen zapisali privolitev in prevzeli vso odgovornost, da se učenci lahko samostojno gibljejo na poti v in iz službe. Za določene smo odredili spremstvo – sošolcev oziroma varuhov, zaposlenih na šoli. Tedensko smo imeli razgovore o poteku dela, morebitnih težavah, dobrih in slabih straneh službe. Redno sem bil tudi v stikih z delodajalci in zunanjimi mentorji. Učenci so vodili tudi vsebinsko skop dnevnik. Ob koncih tedna smo naredili skupinsko analizo. Delo je potekalo presenetljivo nemoteno, je pa treba poudariti, da je logistika kar zalogaj, saj imajo nekateri mladostniki primanjkljaj na področju časovne orientacije. Z veliko mero potrpežljivosti, doslednosti in delovanja brez »hitenja« nam je zelo dobro uspevalo. To sta potrjevala vedno manj klicev zunanjih sodelavcev in spontan potek dela.

Tabelarni prikaz in opis del

Zunanja partnerska organizacija	Število sodelujočih	Ur tedensko	Opis del
Vrtec Najdihojca Škofja Loka	4 tedensko	1 ura na osebo	Pomoč v pralnici (zlaganje perila)
Center slepih, slabovidnih in starejših Škofja Loka	1 oseba tedensko; 6 oseb vključenih (kroženje po 6 tednov)	6 ur dnevno	Pomoč v pralnici (zlaganje perila)
Mačji dol, zavetišče za male živali	Cela skupina	Priložnostno	Pomoč pri urejanju prostorov in selitev
Vrtec Sončni žarek Škofja Loka	1 oseba	3 dni tedensko po 6 ur	Pomoč v skupini, spremstvo na sprehodih
Knjižnica Ivana Tavčarja Škofja Loka	1 oseba	3 ure enkrat na teden	Zavijanje in popravilo knjižnega gradiva
Rdeči križ Škofja Loka	1 oseba (2 osebi vključeni)	1 ura	Urejanje skladišča in izdaja blaga
Društvo Sožitje (projekt urejanja Grajskega vrta in projekt urejanja zelišč in medovitih gredic v Brodeh)	Cela skupina (6 oseb) enkrat tedensko	4 ure	Urejanje vrtov (košnja, prekopavanje, sajenje, pletje, striženje žive meje, grabljenje, pobiranje zelišč in dišavnic). Sušenje in pakiranje, izdelava embalaže.
Zavod za šport Škofja Loka (bazen)	3 osebe, dvakrat tedensko	2 uri	Čiščenje tal okoli bazena in v kopalnicah
Zadolžitve znotraj šole	Vsak dan	0,5 do 1 ura	Odnasanje pošte, priprava bolniške postelje, pomoč hišniku, urejanje šolskega atrija, uničevanje

POSEBEN PRIMER

Za enega učenca sem bil prepričan, da zmore več in da lahko enakovredno vstopa na trg delovne sile. Zanj smo ubrali drugačen pristop. Starši, ki so mi dali povsem proste roke in mi zaupali, so prav tako verjeli, da je fizično, psihično in socialno sposoben opravljati redno službo. Vedel sem, da so njegove prilagoditvene sposobnosti na ravni, da ob malo pomoči in občasnega svetovanja, bolj v smislu moralne podpore, zmore pridobiti, vztrajati in obdržati službo. Nekaj delovnih izkušenj iz domačega okolja je že imel, vendar nič formalnega. Opravljal je razna pomožna gradbena dela in počitniško delo na lokalni žagi. Zatorej ni bil cilj, da samo pridobi izkušnje, ampak da bo za delo tudi plačan. Po pogovoru sva skupaj določila pot. Napisala sva seznam del, ki jih je že opravljal in ki si jih želi opravljati. Pri njem ni bilo dileme glede previsokih pričakovanj, želel si je samo delati in ta želja je bila neizmerna. Poprijel bi za kakršno koli fizično delo. Tako sva s seznamom želja stopila do lokalne pisarne študentskega servisa. Prijazna referentka je preverila, ali se kot učenec osnovne šole s prilagojenim programom lahko vpiše. Odgovor je bil pozitiven. Izdala je seznam delodajalcev, ki iščejo usluge. Med vsemi je učencu najbolj ustrezalo delo v avtopralnici. Prvi koraki so bili storjeni, prišel je naslednji, ki je bil nekoliko težji. Stik z delodajalcem! Preprost telefonski klic. Kljub spodbudi sem klic opravil jaz. Po konstruktivnem in zelo razumevajočem pogovoru je prihodnji poslovođa povabil fanta na razgovor. Ponudili so mu službo v avtopralnici Petrola Škofja Loka. Opraviti je moral še izpit iz varstva pri delu, na katerega sva se skupaj pripravljala. Kljub delu je še naprej prihajal v šolo, saj je večinoma delal popoldan in še to manj kot polovični delovnik. Delodajalec je bil zelo fleksibilen. Med opravljanjem službe sva imela z učencem veliko individualnih razgovorov:

- Kako komunicirati s strankami?
- Kako na družbeno primeren način povedati, da določena opravila niso tvoja dolžnost?
- Kako izraziti želje in potrebe?
- Kako se soočati s stresnimi situacijami v službi?
- Kako navezovati stike s sodelavci?
- Kako smotrno ravnati s sredstvi?
- Kako prevzeti odgovornost za napake?

Učenec je delo opravljal preko študentske napotnice in tu ni bilo dilem. Bil je tudi ustrezno zavarovan. Ker je že poprej sam hodil v šolo z avtobusom, to zanj ni bila sprememba. Tudi osebno je bila to zanj dobra izkušnja. V tem obdobju je postal zrejši, prevzel je odgovornost, postal je bolj sočuten do drugih, predvsem domačih. Sčasoma se je zavedal, da mu ta služba ni dovolj. Energijsko je bil dovolj okrepljen in tudi izkušenj si je nabral dovolj. Spoznal je, da si želi redno zaposlitev s polnim in predvidljivim delovnim časom. Izkoristili smo dobro gospodarsko sliko lokalnega okolja in učenca usmerili v podjetje LTH Casting, ki je iskalo delavce v proizvodnji. Z mojo pomočjo je oddal prošnjo in uspešno opravil uvodni razgovor. Službo je dobil. Med tem je prekinil tudi šolanje. Še vedno sva v stikih, ki niso več tako mentorski, ampak prijateljski. In še en pomemben podatek. Učenec ni nikoli prejemal denarnega nadomestila, tudi po tem, ko je dopolnil 18 let, saj to ni bil cilj družine. Poleg tega ni imel državljanstva in s tem tudi ne te pravice. Vseeno menimo, da je bila odločitev za vključitev v posebni program v tistem obdobju dobra, saj je v tem času osebno in socialno dozorel, pridobil pa je tudi nekaj pomembnih delovnih izkušenj in spretnosti v okviru VIZ programa.

ODPRTE DILEME

Med izvajanjem so se porodile tudi nekatere dileme, ki bi jih lahko na kratko strnil:

1. Plačilo

Učenci in tudi nekateri delodajalci so večkrat izrazili željo po tem, da bi radi prejeli oziroma izvršili plačilo. To v tem okviru ni bilo možno, ne formalno ne logično, ker so dela spadala v okvir šolskega usposabljanja za delo. V prvi vrsti so bila dela prostovoljske narave in zaradi tega niso bila pridobitniško usmerjena. Kljub temu učenci niso ostali brez nagrade. Za projektno delo so bili nagrajeni s končnim izletom in kosilom, pri večurnem delu so dobili topli obrok, produkte dela na vrtovih pa smo ponujali na šolskem bazarju in s prispevki obogatili šolski sklad. Učenka, ki se je usposabljala v zasebnem vrtcu, je imela individualni dogovor, vsebina katerega je znana staršem, vodstvu vrtca in njej.

2. »Moja« služba

Nekateri učenci so si določeno usposabljanje vzeli za svoje. Pri tem mislim na to, da se niso strinjali z rotacijami in so nastopali precej egoistično. Samovoljno so odhajali na delo in zavajali sošolce in druge priložnostno zaposlene, ki niso bili popolnoma seznanjeni z mrežnim načrtom. Po razgovoru smo to rešili, večkrat samo za kratko obdobje. Poleg tega pa so druga usposabljanja zanemarjali in jih opravljali z manj zavzetosti, ker jim niso »dišala«.

3. Potni stroški in stroški prehrane

Imeli smo konstruktivne razgovore z invalidskim podjetjem Želva, ki se ukvarja z urejanjem zelenega okolja, da bi pri njih potekalo usposabljanje. Opravili smo uvodni razgovor s kandidati, napisali prošnje in dobili odobritev. Zataknilo se je pri logistiki. Delo v Želvi se začne, preden učence kombi pripelje v šolo. Zaradi tega bi morali sami na avtobus, ki ne stoji točno pred hišo. Sami si morajo urediti malico in sami z javnim prevozom oditi domov. Seveda bi imelo to pozitivne učinke na razvoj samostojnosti, vendar je bil to slab argument za nekatere starše.

4. Administrativne ovire

Pilotni projekt SCPI in prostovoljsko delo sta sicer dajala dokaj proste roke pri oblikovanju strategije dela, pa vendar dolgoročno ne prinašata rešitve. Potrebujemo usmeritve v smeri nemškega modela in približevanje programa UŽD (5. in 6. stopnja PP VIZ) srednješolskemu modelu.

5. Premalo drznosti, strah pred odgovornostjo in nezaupanje

Nemalokrat sem slišal stavek: »Kaj pa, če se kaj zgodi?« Na precej dilem sem imel tehten odgovor: urejeno zavarovanje prostovoljcev, podpora vodstva, privolitev staršev, podporna komunikacija (vsi učenci so samostojno uporabljali telefon) in zunanji mentorji ali preprosto prepričanje, da bo vse potekalo tako kot mora, ker si zaupamo in delamo v dobro predvsem učencev. In moram poudariti, da se v celotnem obdobju ni zgodilo nič takega, kar bi na kakršen koli način to omajalo.

ZAKLJUČEK IN POGLED V NAPREJ

Morda napačen podnaslov poglavja, ker zaključka ne bi smelo biti. Delo na tak ali drugačen način bi se moralo nadaljevati v tej smeri. Cilji ostajajo enaki. To so vzgoja in izobraževanje za samostojnost, socialno zrelost, samozagovornišvo, enake možnosti in pravica do prispevka družbi. Naš model ni bil edini način, ampak samo eden izmed mogočih. Prišli smo do pomembnih spoznanj, kaj so učenci zmožni in kakšne so možnosti v okolju ter kaj lahko naredimo s sodelovanjem in medsebojnim zaupanjem. Seveda ne bi hoteli ostati samo pri prostovoljskem delu v bolj kot ne dejavnostih javnega sektorja. Želimo si, da bi lahko pod posebnimi pogoji naši učenci nastopali tudi v zasebnem sektorju, vendar se zavedamo, da morajo biti za to sprejete določene sistemske rešitve. Prvi korak je že storjen z novim zakonom o osebni asistenci in pravici posameznika po zamrznitvi statusa. Precej moramo postoriti še na družbeni ozaveščenosti, da so med nami tudi osebe, ki ne prispevajo samo z »višjo dodano vrednostjo«, ampak nas opominjajo na to, da smo vseeno socialna in čuteča bitja, ki jim je mar za tiste, ki jim narava ni namenila prilagoditvenih sposobnosti večinske populacije. Zatorej smo drugi odgovorni za zagovor njihovih pravic, predvsem pravice, da so lahko tudi sami odgovorni člani družbe, v tem primeru s službo in privilegiji, ki jih prinaša.

Viri

Zakon o socialnem varstvu (ZSV). Pridobljeno s <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO869>

Zakon o socialnem vključevanju invalidov (ZSVI). Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2018-01-1349?sop=2018-01-1349>;

Zakon o osebni asistenci (ZOA). Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7568>;

Zakon o prostovoljstvu (ZProst). Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5532>.

SCPI
STROKOVNI CENTER
ZA PODORO INKLUZIJI
pilotni projekt

REPUBLIKA SLOVENIJA
**MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT**

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

Mreža strokovnih centrov

Mreža lahko pomeni ujetost ali svobodo. Ujetost, če se v njej znajdeš sam, svobodo, če se vanjo ujameš kot v varno zavetje, ki ti omogoča pogled navzgor, proti nebu, k zvezdam. Takšna mreža je ravno prav napeta in ti daje zadosti mehkoobe, da se ne poškoduješ in ravno pravšnji odziv, da vedno znova sežeš proti cilju – proti svoji zvezdi. Mreža nikoli ne more sama od sebe lebdeti v zraku, temveč jo drži in napenja z občutkom, modrostjo, znanjem, s spoštovanjem, s ponižnostjo in vso veličino obenem, nemalo rok, trdno povezanih med seboj, s tem, da vsak par rok pripada ločenemu telesu. Zares svoboden je človek šele v povezanosti, saj šele v njej lahko prepozna sebe kot avtonomno, svobodno bitje, tudi v vlogi strokovnjaka.

Če želimo otroka v njegovem razvoju podpreti kot celostno bitje, potem morajo strokovnjaki različnih strok držati v rokah skupno mrežo v trdni, spoštljivi, iskreni, enakovredni medsebojni povezanosti ter hkrati stati vsaksebi kot stebri, ki predstavljajo različne avtonomne stroke. Le takšna mreža bo otroku nudila dovolj prožnosti, da bo kot celostno bitje lahko prav tak sčasoma postal tudi sam.

(Ada Šturm)